

36

מדינת ישראל

משרד הממשלה

5

משרד האוצרה

תיק מס'

מכתב התעודה כשימושי
כיהודה השולרון וחבל עזה

כ"

תיק מס'

מחלקה

אפ"מ

שם תיק התנועה השיתופית ביהודה שופרון וחבל עזה -ב-

מזהה פניי

גל-5/61693

מזהה פריט: 000zbid
כתובת 1-10-7-307-3

15/01/2019

תאריך הדפסה

5

האגודה השיתופית למצרכי בית לעיר חאן יוניס

יושב ראש האגודה, מר חסן אחמד חסן נג'אר, מספר כי אגודה זו נרשמה ב-11.9.65 עם הון יסודי של 26.216 ל"י. הוא עצמו סוחר מספוא, המבקר לעיתים קרובות בעזה שם סיפרו לו על התועלת הנובעת מהתארגנות צרכנית במסגרת שיתופית. אחרי ביקורים באגודת הפקידים ואצל רושם האגודות הוא השתכנע מן הרעיון והחל להסביר בעיר מולדתו, ובין מכירו, את אשר ראה ושמע בעזה. שלב ההכנה נמשך 4-5 חודשים ובתומו אסף האיש 9 חברים מיסדיים: סוחרים, חקלאים ופקידים מקומיים. הם החליטו להרשם כאגודה שיתופית שגובה המניה שלה יהיה 1 לירה מצרית. כל מיסד רכש 50 מניות. עם הון יסוד של 450 ל"מ. שכרו חנות, הביאו סחורות מאגודת הפקידים (ששימשה בימים ההם כיבואן שיתופי מרכזי) ופתחו את צרכניתם.

במשך חמשה חודשים הגיע מספר החברים ל-2600 אשר רכשו 6503 מניות. בשנת הפעולה הראשונה הגיעו הרוחים ל-1453 ל"מ. (1965) והון המניות עלה ל-6554 ל"מ. סך המאזן הסתכם אז ב-8.870 ל"מ.

בסוף 1969 עמד המאזן על 69.305 ל"י, הון המניות הגיע ל-22,412 ל"י והרוזרבות ל-1072 ל"י. הרוחים המצטברים (משנים קודמות) עמדו על 23.859 ל"י וזאת נוסף לרוח 1969 שהגיע ל-2.297 ל"י.

מר נג'אר מספר על שלבי התפתחותה של אגודה זו כי מאז הרשום התחלקו החברים המיסדיים בתפקידי ההנהלה על בסיס של התנדבות ללא קבלת תשלום או פיצוי, אף לא על השתתפותם בשיבות..

בתום מחצית השנה הראשונה לפעולת האגודה תלו מודעות על דלת הצרכניה ובמסגד העיירה, בהן קראו לחברים לבוא לאסיפה שנתית למסירת דו"ח, קריאת המאזן ועריכת בחירות. "שלוש פעמים חזרנו על נוהג זה, אך החברים לא הופיעו במועדים הקבועים. ניסינו לברר עם 20-30 חברים את סיבת העדרותם ואכן אמרו לנו גלויות "אנו מרגישים כי זכויותינו שמורות היטב ופעילות האגודה תקינה, לכן מה לנו ולאסיפות, ובחירות!! תמשיכו אתם כהנהלה ואמוננו ניתן לכם".

אי לכך החליטה ההנהלה להמשיך במתקונת הרגילה וזאת פרט לשינוי אחד: החלפת הגזבר באיש אשר נסיונו עולה על זה של קודמו.

מר נג'אר מוסר שבתחילה שילמה האגודה דמי שכירות 120 ל"י מצריות לשנה עבור החנות והעסיקה 2 פקידים. באמצע 1966 הוקם סניף במחנה הפליטים הקרוב למבואות העיירה, שם הועסקו עוד שני פקידים ששרתו כ-1000 חברים.

ומה היה המצב בשלהי המלחמה? יושב ראש האגודה מספר כי דלת הצרכניה נפרצה ונגנבו סחורות בשווי של 1500 ל"מ. את מחציתם של סחורות אלה הצליחו חברי ההנהלה להחזיר לאגודה, "נסענו וחיפשנו עד אל עריש ועזה הגענו, היו כמויות שהצלחנו לגלות ולהחזיר אלינו", אמר מר נג'אר.

1870

Received of Mr. J. H. ...
the sum of ...
for ...

...

...

...

...

...

...

...

...

אחרי המלחמה נסגר הסניף במחנה הפליטים ומספר העובדים ירד מ-5 פקידים לאיש אחד כיום. מר נב' אר סבור ששרותי האגודה כיום אינם מבוטלים בהתחשב עם המצב הנוכחי. "אין אנו מתכווננים לחלק רוחים לחברים, אלא להמשיך ולעסוק במצרכי מזון כל עוד לא נפסיד בענף זה".

אגודת "אל-עאדין" הצרכנית במחנה הפליטים א-שאטה - עזה

אגודה זו נוסדה ב-10.7.1965 בהון של 9,360 ל"י.

746 החברים רכשו 3122 מניות (בשלוש לירה המניה).

המאזן ל-5 החודשים הראשונים של הפעלת האגודה, עד 31.12.1965, הראה לרוח של 324 ל"י. שנה לאחר מכן הסתכם הרוח ב-700 ל"י. עקב גניבות במחסן הסחורות וקופת האגודה, בימי המלחמה, נגרמו לאגודה נזקים בשעורים ניכרים. על המסיבות שהניעו את התושבים להקים אגודה צרכנית זו מספר אחד המיסדים, מר עבדול רחמאן עבדול קאדר אל עטל, יושב ראש הנהלת האגודה כיום:

"במחנה הפליטים שלנו ב"א - שאטה" חיים 30,000 נפש. נכון שקדמו לנו 2 אגודות צרכניות, אך מספר חבריהן עלה על למעלה מאלף איש (כל אחת) והדוחק בחלוקת מצרכים בהן היה רב מאד. הרגשנו כי לא נוכל לעמוד ביוקר מצרכי המזון שהיה קיים אז, מכאן התקשרתי עם מספר חברים במחנה והחלטנו להקים אגודה צרכנית, דרכה נוכל להשיג מצרכי מזון במחירים מוזלים.

קבוצת המיסדים הראשונה היתה מורכבת מ-14 איש אשר כל אחד מהם רכש 100 מניות בנות 3 ל"י כל אחת. אני נבחרתי למזכיר האגודה. במשך החודשים הראשונים גדל מספר החברים עד 746 איש ועוד היו מועמדים, אלא שלא יכולנו לקלוט יותר חברים חדשים. שכרנו מקום מתאים כצרכניה והעסקנו 3 עובדים, מוכר ושני פקידים לנהול חשבונות. חברי הנהלה לא קיבלו כל משכורת זולת תשלום של 6 ל"י לחודש עבור השתתפותם בישיבת הנהלה. בשנים 66-1965 החליטה האסיפה השנתית הכללית לא לחלק רווחים, כי אם לצבור את הכספים בקופה למען ישמשו רזרבה. ואכן רזרבות אלה הגיעו ערב המלחמה לאלפי לירות!"

את מה שקרה בימי המלחמה ביוני 1967 מטכסם יושב ראש האגודה במילים אלה:

היושב ראש הקודם של האגודה לא הסתפק בכך שהוציא את כל המזומנים מן הקופה. הוא דאג לכך שאחיו - המוכר - יפתח את הצרכניה וימכור כל הסחורות בה ואת הכסף שולשל לכיסו. הוא הסתלק למצרים עם טכום של למעלה מ-1200 ל"י מצריות (7200 ל"י). אחרי הרגע המצב פנתה האגודה לאגודה המרכזית וקיבלה הלואה בסך 3,000 ל"י. לטכום אשר בו היא חדשה את מלאי סחורותיה, בינתיים עזבו כ-50 חברים את הרצועה אך מחוסר מזומנים לא יכלה האגודה להחזיר להם את ערך מניותיהם ולא נמצאו כל מועמדים חדשים לחברות באגודה. למרות העובדה שמנגנון הפקידים צומצם לאיש אחד - המוכר - (המקבל 40 ל"י לחודש) וחברי הנהלה החדשים ויתרו על תשלומים כל שהם תמורת השתתפותם בישיבות הנהלה, הלך וגדל הגרעון באגודה, מ-51 ל"י ב-1968 ל-209 ל"י בשנת 1969, דבר אשר הביא את המאזן לתמונה שלילית בשיעור של 7.437 ל"י.

בקשר לעתיד אומר איש שיחנו כי לפני האגודה עכשיו שתי דרכים: או קבלת הלואה ממשלתית לזירוז פעולת האגודה בשטח הצרכנות, או לעבור לענף היצור השיתופי דבר שבהתאם לתקנון הפנימי ניתן לעשות בכל הקלות. על עתיד זה תצטרך הנהלת האגודה להחליט בקרוב.

האגודה השיחופית הצרכנית בשכונת "א-דרג" בעזה

אגודה זו נוסדה ב-14.4.64. המאזן ל-8 חודשים ראשונים הראה דוח של 12 ל" מצריות, ושנה לאחר מכן הריח עלה ל-807 ל"מ. לפני מלחמת יוני 1967 הגיע מספר החברים ל-666 חבר אשר ברשותם 2270 מניות (בנות 6' ל" כל אחת). הון האגודה עמד על 13.620 ל"ז.

על תולדות האגודה מספר יושב הראש, מר עאדל עבדול - קאדר עלמי, כי הסיבות שהביאו להקמתה היו שתיים: הצורך ביתר נוחיות - החברים המיסדיים רצו כי מצרכיהם יגיעו קרוב לבתיהם בשכונת דרג' (15,000 נפשות) במקום להובילם מצרכנית הפקידים במרכז העיר. שנית - רצו על ידי הקמת אגודה לעזור לתושבי השכונה, שאינם פקידים, ובשל כך לא יכלו להצטרף לאגודת הפקידים.

מר עלמי שכנע 7 מידידיו להצטרף אליו כמיסדיים של האגודה החדשה, כאשר כל אחד רכש 15 מניות (1 ל"מ כל אחת). תוך חודש, אחרי הרישום, הגיע מספר החברים ל-666 חבר. בתחילה קנתה האגודה מצרכים מאגודת הפקידים (עד להקמת האגודה המרכזית והתחלת פעולתה בסוף 1965). הרכב האגודה היה בעיקר מפועלים וחקלאים אשר לא יכלו לרכוש יותר משתי מניות כל אחת כפי שהתקנון מחייב זאת.

נשכר מקום מתאים לצרכניה, הועסקו 3 פקידים, וההוצאות השנתיות הסתכמו ב-500 ל" מצריות. המיסדיים הקימו מעצמם הנהלה וחילקו ביניהם את התפקידים. במשך כחצי שנה ב-1966 - הם גם שילמו לעצמם חצי לירה מצרית פיצוי עבור השתתפותם בכל ישיבה. אחרי כן - על פי הוראות מן המחלקה לאגוד שיחופי, עלה תשלום זה ל-1 לירה מצרית, וב-1967 הופסק כליל נוהג זה.

האגודה הזאת לא נפגעה בימי המלחמה. הונה עמד (בסוף 1967) על 13.620 ל"י והרזרבות הסתכמו ב-3507 ל"י. הרוח הנקי (מצטבר) הגיע ל-6725 ל". כן הפרישה האגודה סך 870 ל" למטרות סוציאליות.

ב-1968 החלו חברים לזרוש את ערך מניותיהם בחזרה. ל-30 בעלי מניות הוחזר סכום של 360 ל"י (ערך 60 מניות), נעשו גם צמצומים מרחיקי לכת. מאחר ורק רבע מחברי האגודה המשיכו לקנות מצרכיהם מן האגודה הצטבר הגרעון בסוף 1968 לסך 817 לירות. ב-1969 צומצם גרעון זה ועמד על 85 ל"י. בתחילת 1970 נקטה ההנהלה מספר צעדים לטיפול במצב: הופסק התשלום עבור בקורת החשבונות, והטיפול הועבר למדריך שיחופי מטעם המחלקה לאיגוד שיחופי; הכניסה השניה של הצרכניה הושכרה לרוכל, תמורת תשלום, ונרכש חומר גולמי לציפוי כסאות במחיר סיטונאי ונמכר לחברים - בעלי מלאכה - במחיר ליחיד. מפעולות אלה הסתמנה עליה בהכנסות ועתה מצפים כי בשנת 1970 יצטברו שוב רווחים.

ובאשר לעתיד: מר עלמי אומר כי האגודה אינה לוקחת בחשבון את פקדונותיה הקפואים בבנקים (סך 3,550 ל"י) אך גם בלי זה מצבה הכספי איתן ו-90% מהונה הנפרע נמצא במזומנים.

ט ק ר ש ד ה

גם ברצועת עזה, בדומה לנעשה בגדה המערבית, נערך טקס נסיוני בתום איסוף נתוני קרקע והחומר על התחיקה, ההתארגנות המוסדית ומקורות המימון.

אולם, מאחר, והתנאים ששלטו ברצועה בתקופת המחקר - אביב וקיץ 1970 - היו שונים לחלוטין מאלה בהם נעשתה העבודה בגדה המערבית, ומאחר וההתארגנות השיתופית ברצועה - מאז מלחמת ששת הימים - עוסקת כמעט בלעדית בענף הצרכנות, הרי שהיה צריך להתאים את דרך בחירת האגודות והשאלון לתנאים המיוחדים של האזור.

כך יצא, שמתוך 16 השאלות בשאלון המקורי הוצאו ברוב המקרים שתי שאלות המתיחסות לאפשרות ההרחבה של החברות באגודה. במצב הנוכחי בענף הצרכנות ברצועה - מצב של קפאון מוחלט (לאור העלמות הפער במחירי המצרכים) אין לדבר על הרחבת החברות באגודות. בגדולה שבאגודות הרצועה, אגודת הפקידים, לא נרשם אף חבר חדש מאז קיץ 1967.

חזפעה שניה: בשום אגודה משמונת האגודות בהן נערך הסקר - חוץ מאגודת הפקידים - לא התקיימו אסיפות שנתיים כלליות סדירות ולא נערכו בחירות. מכאן, שהשאלות הנוגעות לאספקט זה של קשר החבר אל אגודתו, לא הוצגו כלל.

ניתן עם זאת לבדוק את האגודות לפי מקומם הגיאוגרפי ולנסות לראות, אם קיימים הבדלי גישה של החברים במקומות אלה. כך נבחרו אגודות בעזה, בחאן יונס בדיף אל בלח ובאל-עריש. בין האגודות, בהן נערכו ראיונות, היו חתיקות וחדשות (באל עריש הוקמה האגודה בימי השלטון הישראלי) פעילות כיום, וכאלה אשר פעילותן הופסקה אחרי המלחמה.

בניגוד למצב בגדה המערבית הרי באגודות בהן נערכו ראיונות ברצועה לא התקיימו ביקורים קודמים ולא נכתבו עליהן "סיפורים" מקודם. היוצאת מן הכלל היחידה בנידון זה הייתה אגודת הפקידים, בה נערך ביקור ועליה נכתב עוד ב-1967. עוד שוני מן הגדה: כל הראיונות עם החברים התקיימו ללא נוכחות אנשי המחלקה לאגוד שיתופי.

הענות החברים המרואיינים היתה בדרך כלל טובה והם השיבו ברצון, תוך הרגשת חופש גמור והביעו את דבריהם בגילוי לב.

המראין נתקל במקרה אחד של טרוב. המדובר באגודת "אל-עאדין" (השבים למולדת) אשר מרכזת במחנה הפליטים "א-שאטה" בעזה. במקום זה נפגש המראין עם יושב ראש הנהלת האגודה מר עבדול - קאדר אל עטל - אשר מסר ברצון פרטים על תולדות האגודה. היא הוקמה בסתיו 1965 ומאגדת 746 חברים. עד פרוץ המלחמה עשתה רווחים יפים, אך בימי הקרב ברח היושב ראש דאז מן הארץ, אחרי שמכר את כל מלאי הסחורות ולקח עמו כ-7000 ל"י במזומן מן הקופה.

מר אל עטל הבטיח, אומנט, לגייס מספר חברים מן השורה, שניתן יהיה לראיין אותם, אך כעבור יומיים הודיע שהדבר לא ניתן לביצוע. החברים, תושביט במחנה הפליטים הגדול "א-שאטה", בו מתגוררים 30,000 נפש, חששו מפגישה עם מראיין יהודי ובקשו להתנצל בשמם. תופעה זו משקפת חלק מן "ההווי" המיוחד ברצועה בימי המחקר, מציאות אשר דרשה הרבה מאד הכנות, התיעצויות ושינוי תוכניות, בהתאם למצבים משתנים לעתים מזומנים.

העובדה היא שלמרות המתיחות הרבה, ששררה ברצועה בימים בהם נערך הסקר - ימים של מעשיר צה פוליטי בקרב תושבי המחנות כמעט מדי שבוע - נשאר המקרה של אגודת "אל עאדין", המקרה האחד והיחיד של העדר הענות בגלל חששות בטחוניים. פניה אל הנהלת אגודה שתופית צרכנית שניה, באותו מחנה של "א-שאטה", (בו סירבו חברי "אל עאדין" להתראיין) הביאה מיד לידי תוצאות חיוביות. לא בלבד שמזכיר אגודת "מועסכראת" נענה תוך 24 שעות למסור בפרוטרוט על תולדות אגודתו, אלא שהבטיח וקיים הבטחה זו, לדאוג שמספר חברים מן השורה יבואו למשרד הקואופרציה לראיין אישי.

ואכן בזמן שנקבע, הופיעו לראיון 4 חברים (כפי שתואם מראש) - כולם תושבי המחנה. הם מסרו כי ההנהלה בקשה מהם לבוא רק במקרה שלא יהיה להם כל חשש, ומתוך רצונם החופשי. גם אחרי שהמראיין שאל אותם בשנית, אחד אחד, לפני הראיון, האם הם מעדיפים לשוב לבחייהם ולא להשתתף מסיבה כל שהיא בטקר, הם עמדו על כך, שאמנם רצונם להתראיין, ואין הם חוששים מאומה.

כך גם היה ומצב באגודה השיתופית לאטפקת מי שתיה בדייר אל בלח, - אף היא נמצאת במחנה פליטים גדול בקרבת העיירה. גם שם נשאל כל מראיין מראש, אם ברצונו להשתתף בטקר, וניתן לו מלא החופש להתנצל ולחזור למקומו מבלי להתראיין. גם שם עמדו כולם על רצונם להשתתף בטקר.

אכן, מכל האמור לעיל מתברר שהאווירה ששלטה בקרב חברי האגודות בימי הסקר היתה רב גונית ביותר: אור וצל התחלפו תדירות. אך אין ספק, כפי שיתברר מן הנחונים המובאים להלן, כי היה גם אור רב.

המצב הבטחוני הרעוע מצד אחד ודכאון החברים בראותם את שפל המדרגה אליו הגיעו אגודותיהם, בשל העלמות פער המחירים בענף הצרכני ברצועה - שני גורמים אלה השפיעו רבות על אפשרויות הראיון לאו דוקא באגודות שמרכזיהן בתוך מחנות הפליטים (מרכזי המסיסה והאיומים על "משתתפי פעולה") אלא גם מחוץ להם.

באגודת "עזה החדשה" ניטה היושב ראש לשכנע חברים לבוא לראיון אך בחלקם השיבו לו כי "בין כה וכה נגזר על האגודה להתחסל ואין לה שוב כל עתיד - ואם כך הדבר, לשם מה להופיע?".

בחאן יוניס לא נתאפשר הראיון במושב האגודה, במרכז העיר, והיה צורך לבקש את החברים לבוא למשרד הפנים הנמצא בקצה העיר.

כמו בגדה המערבית כלל הסקר ברצועת עזה וצפון סיני 8 אגודות. בכל אחת מהן נערך ביקור יסודי אחת לפחות, ובמרביתן שני ביקורים. בכל אחת מסרו חברי ההנהלה, באריכות וברצון - תוך שיתוף פעולה וגלוי לב - על תולדות אגודתם והתפתחותן. כפי שצויין לעיל היה, רק מקרה אחד ויחיד, זה של אגודת "אל-עאדין", בה הטסו החברים מלהתראיין.

והנה פרטים על האגודות הנ"ל:

הותיקה, המסודרת והגדולה ביותר מבין האגודות ברצועה בה נערכו ראיונות היתה: "האגודה השיתופית למצרכי בית לפקידים ברצועת עזה", המאגדת בתוכה למעלה מ-7,000 חברים. היא נוסדה ב-1959 ויש לה מספר סניפים גם מחוץ לעיר עזה.

כאן נפגש המראיין עם החברים בסביבתם הטבעית - - כל אחד במשרדו, אחרי שעות קבלת קהל. דבר זה גרם ליצירת אוירה נוחה, והמראיינים דברו ללא היסוסים. בין המראיינים היו פקידים ממשלה, סוכנות הסעד, בנקים ועוד. במקרה אחד גם ראיינה חברה - פקידה במרכזית הטלפונים המקומית. לדברי מזכיר האגודה הגיע מספר החברות ל-200, אך הן לא היו פעילות ולא השתתפו באספות ובבחירות.

החדשה ביותר ברשימת האגודות היתה "האגודה השיתופית הצרכנית לפקידים באל-עריש", שנרשמה ב-1968 עם 1615 חברים, כולם פקידים ממשלה לשעבר. גם כאן התקיימו הראיונות באוירה רגועה וטבעית במושב האגודה אשר בשוק המרכזי של העיירה. דבר זה נתאפשר מאחר ואין כל הגבלות בטחוניות לגבי ביקורים של ישראלים באל עריש.

מאחר ובאגודה זו לא נערכו אסיפות כלליות, וכמעט כל החברים נשארו ללא מקורות פרנסה, לא נשאלו כאן השאלות הנוגעות להשתתפות באספות ובחירות ואפשרות הגדלת החברות באגודה. ראוי לציין כי באגודה זו נמצאים מספר חברים ששימשו לשעבר פקידים גבוהים והנם בוגרי מכללות מצריות ונושאי תארים אקדמיים.

"האגודה השיתופית למצרכי בית בחאן-יוניס, העיר" נחשבת לאחת האגודות המוצלחות ביותר ברצועה בימים אלה, אשר למרות המסיבות של שנות 70-1967 הצליחה לשמור על רכוש ולצבור אף רווחים טובים. כאן התקיימו הראיונות במשרדי הפנים בקצה העיר, וזאת בשל ההגבלות הבטחוניות החלות על המבקרים הישראליים לעיירה. החברים ראיינו בנפרד ודיברו בחופשיות רבה. גם באגודה זו לא נשאלו השאלות הנוגעות להשתתפות בבחירות ובאסיפות.

"האגודה השיתופית להספקת מי שחיה בדייר אל-בלח" היא האגודה היחידה הפועלת ברצועה כיום שלא בשטח הצרכנות. זו היא אגודה הקיימת במחנה פליטים בדייר-אל-בלח, והוקמה הודות ל"משוגע לדבר". כאן התקיימו הראיונות בחנותו של אחד החברים במרכז העיר. למרות העובדה שבמרחק מה בין המקום בו התקיימו הראיונות ישבו שני חיילים ששמרו על הסביבה, הרי שהאוירה היתה נוחה והחברים דברו בחופשיות, הן בשעה שהמזכיר היה נוכח, והן בהעדרו. יש לציין שהעובדה כי ביום הראיון התקיים שוק בקרבת מקום עזרה ליצור אוירה טבעית של חי רחוב יום-יומיים.

בעיר עזה ובסביבתה נערכו הראיונות ב-5 אגודות, מתוכן אגודת הפקידים שכבר נזכרה לעיל. רק באחת מהן, אגודת "אל עאדין", שכבר הוזכרה לעיל, לא נחאפשרו הראיונות עם החברים מן השורה.

הותיקה באגודות אלה היא "האגודה השיתופית הצרכנית 'מועסכראת א-שאטה' במחנה הפליטים 'א-שאטה'. הראיונות עם החברים התקיימו במשרד המחלקה לאגוד שיתופי בעזה. כל חבר רואיין בנפרד וללא נוכחות איש מעובדי המחלקה או הנהלת האגודה. למרות העובדה, שהמזכיר סיפר לחברים, יום קודם לכן, כי חבריהם באגודת "אל עאדין" נמנעו מלבא לראיון מחשש שמא יורע להם, הופיעו חברי "מועסכראת" במועד שנקבע, ובמקום 4 חברים, אף באו ששה. גם בבוקר הראיון עצמו נשאלו הבאים, אחד אחד, אם ברצונם לחזור בהם. כולם עמדו בתוקף על כך שהם אינם חוששים, והנם מוכנים מרצונם החפשי להשיב על כל שאלה הנוגעת לפעילות אגודתם. החברים דברו בגילוי לב ניכר, והביעו דעות שונות לגבי עתיד האגודה, ורצונם העז לראותה מתפתחת ומתרחבת לכוונים חדשים. 4 חברים גם ציינו כי לא הצטרפו רק בגלל שיקולים כלכליים טהורים לאגודתם.

הגדולה באגודות אלה היא "האגודה השיתופית הצרכנית 'עזה החדשה' , בשכונת א-רמאל". כאן התקיימו הראיונות במשרדי מס-ההכנסה אשר במינהל האזרחי, ללא נוכחות איש מחברי ההנהלה. הענות המרואיינים היתה טובה, ושרר יחס של זבנה וגלוי לב.

עם חברי "האגודה השיתופית הצרכנית בשכונת 'א-דרג' " נפגש המראיין במשרדי המחלקה לאיגוד שיתופי בעזה, ללא נוכחות איש מחברי ההנהלה. כאן בלט במיוחד, כפי שהיה הדבר במקרה של אגודת "מועסכראת", האופי העממי של החברים מן השורה: כל המרואיינים היו מפשוטי עם ממש, - חקלאי, פועל, בעל מלאכה ורוכל. הראיונות התקיימו באוירה של גילוי לב.

ב"האגודה השיתופית הצרכנית "אל עאדין", במחנה הפליטים א-שאטה" התקיים הראיון רק עם יושב ראש ההנהלה.

גם הסקר בעזה וצפון סיני, כדוגמת זה שנערך בגדה המערבית, לא מתימר לשקף תמונה מושלמת של המצב בקואופרציה באיזור זה. זהו אך נסיון זעיר ביותר, לנסות, בתנאים המיוחדים שציננו לעיל, להתעמק ולדלות מקצת מהרגשותיהם של החברים באותן האגודות השיתופיות שהנן קיימות ופעילות עד היום, אחרי המשבר הקשה של 1967.

מגמת הסקר היתה לעמוד על כך האם בכלל - ובאיזו מידה - קיים קשר כל שהוא בין החבר לאגודתו, האם "איכפת לו", לחבר, מה נעשה בכסף מניותיו? האם יש לו זיקה כלשהי - ולו מינימלית - לרעיון השיתופי? האם מוכן הוא לתת מזמנו ומכספו להמשך קיומה של האגודה? או שמא הוא מעדיף שכספו יוחזר לו, והאגודה הצרכנית תפורק - מאחר ואין לו לרוב כל טובת הנאה ממנה בתנאים החדשים.

מסקנות סקר נסיוני זה באות להשלים את התמונה המצטיירת בעיני הקורא מן העיון ב"סיפורן של האגודות". פירוט מדויק של השאלות, ימצא הקורא בנספחים לפרק זה. את 31 המרואיינים החברים מן השורה ניתן לחלק ל-3 סוגים עיקריים כדלקמן: פועלים-חקלאיים, בעלי מלאכה ופליטים, ומעוטס פקידים או פקידים לשעבר, וזאת לפי הפרוט הבא:

8	פליטים, תושבי מחנות
7	פקידים
5	פקידים לשעבר
<u>11</u>	פועלים, בעלי מלאכה וחקלאים
31	סה"כ

מבחינת הותק באגודות ניתן לחלק את המרואיינים כדלקמן:

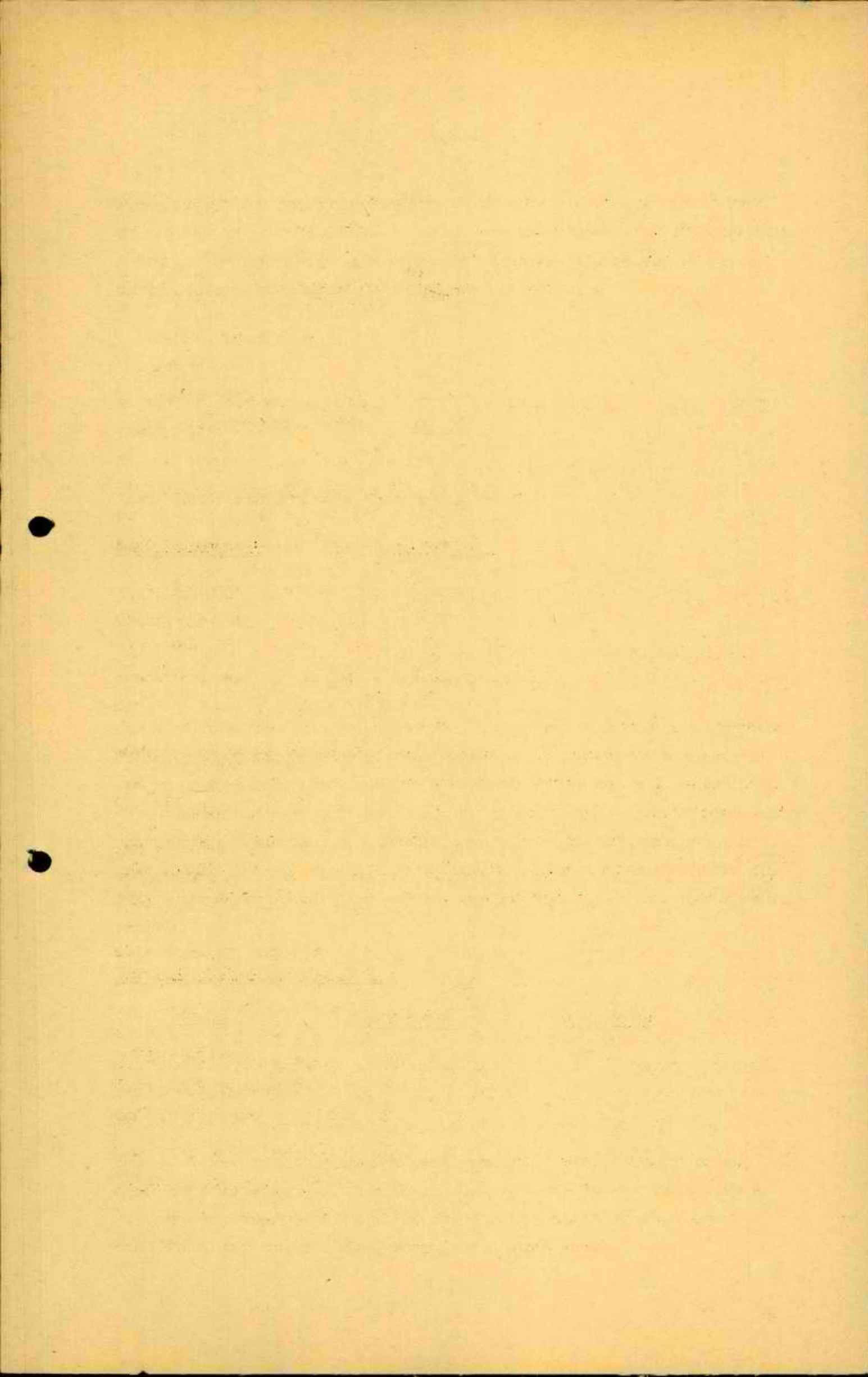
<u>שנות ותק באגודות:</u>	<u>מס. חברים:</u>
2	5
5	6
6	14
<u>8 - 11</u>	<u>6</u>
	31 סה"כ

גם ברצועת עזה - כדוגמת המצב בגדה המערבית - הועמדה בראש השאלות סיבת הצטרפות החבר לאגודתו. האם היו כאן רק מניעים כלכליים, וטיכויים לטובת הנאה אישית? או שמא גם היו אצל חברים אחדים גורמים אחרים שהשפיעו כאן. למראית עין ניתן היה לחשוב - אחר ידיעת הרקע והמסיבות שגרמו להתפתחות התנועה באיזור - כי אך ורק הגורם הכלכלי ו"ברכה" השלטון המצרי למסגרות השיתופיות מילא כאן תפקיד. אך תוצאות הסקר מראות, שלא כך היו פני הדברים. נכון, שלגבי מרבית החברים השיקול הכלכלי קבע, אך למרבה הפלא היו גם כאלה שבצד שיקול זה באו לאגודות מטעמים אחרים. מספר מרואיינים נתנו כמה נימוקים להצטרפותם לאגודה.

שאלה 2: נמוקים להצטרפות לאגודה

<u>הסיבות:</u>	<u>מספר החברים:</u>	<u>טך התשובות:</u>
שיקולים כלכליים	27	38
נוחיות והקלה על המשפחה	4	
הכרה בחשיבות הפעולה השתופית	7	

ברור מתמונה זאת שההנחה שקבענו לעיל בענין "האפאטיה" הכללית האופינית לאזור עזה מקבלת כאן חיזוק ואישור. אך המענין הוא בכך שתוך ים זה של "אפאטיה" נמצאו בכל זאת שבעה מרואיינים שעמדו על כך, שהם הפצו לעודד את ההתארגנות השיתופית והצטרפו לאגודות מתוך הכרה בחשיבות הפעולה והצורך בהקמת מסגרת חברתית.

שאלה 3: מידת ההתערות בפעולות האגודה

<u>מתוך ענין כללי בנעשה באגודה:</u>	<u>מתוך ענין טפציפי בנעשה באגודה:</u>	<u>בעל תפקיד</u>	<u>ס"ה</u>	<u>ל א</u> <u>סה"כ</u>
9	2	2	13	18

גם התשובות על השאלה הזאת באות לחזק את ההנחה הכללית בדבר העדר התענינות במתרחש באגודה. 18 מן המרואיינים לא הראו שום ענין בנעשה באגודתם. אך 13 חברים עדיין מראים בכל זאת התענינות. 7 מתוך אלה הודיעו כי "מתענינים מאד" ביניהם אחד ש"כל חיו הם האגודה". (הוא יושב ראש ההנהלה) מרואיינים אחרים הודיעו כי הם עוזרים, בזמנט החפשי, בבדיקת חשבונות האגודה, אחד "מרגיש צורך לשאול ולהתענין בכל דבר קטן וגדול"; ואחד "עושה תעמולה למען האגודה ורבוי הקניות בה".

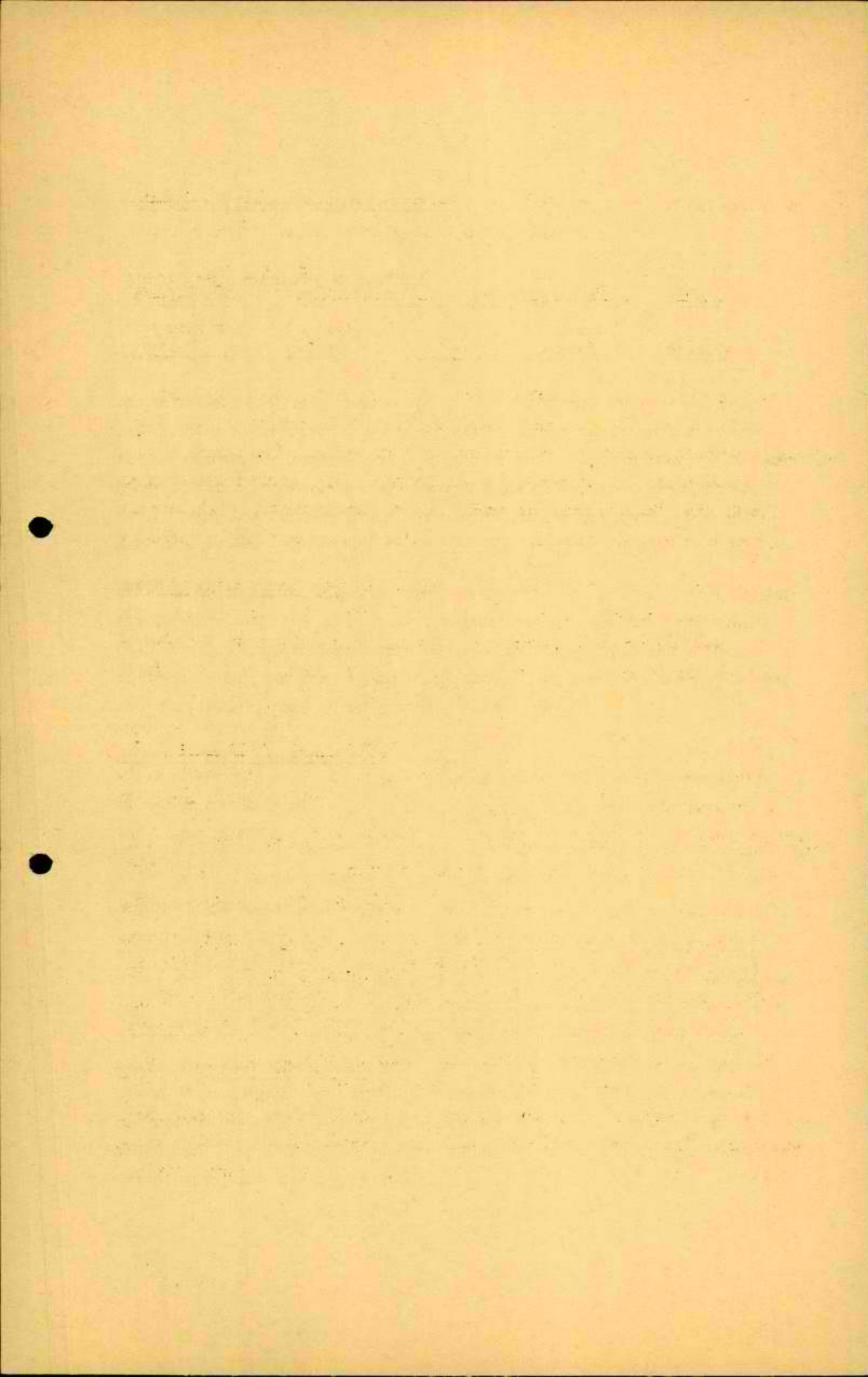
הקשר החברתי בין החברים חלש ברצועת עזה, חוץ ממקרים בודדים. חלק מן הסיבות לכך ניתן למצוא בעובדה שכאן מדובר בגופים גדולים, של אלפי חברים, (בחאן-יוניס ופקידי עזה) שקשה לקיים ביניהם קשרים, וחסרה הכרת כל חבר את זולתו, כפי שהדבר נהוג בדרך כלל בגופים קטנים יותר, כגון במרבית האגודות בגדה המערבית. רק ב-9 מקרים הודגש הקשר החזק במיוחד בין החברים, ובשלושה מקרים הצורך בקיום קשר כזה.

שאלה 4: - קשרים עם חברים אחרים

כך - 13 לא - 18

מבין אלה שהשיבו בחיוב נשמעו תשובות בודדות כגון "הנני מרגיש יחס מיוחד אל חבר באגודה", או "אני מרגיש הרבה יותר טוב כלפי חבר באגודה מאשר לגבי לא חברים". במקרה אחד דיבר מרואיין על "הרגשת שותפות בגורל".

שאלת ההשתתפות באספות שנחיות כלליות ובבחירות למוסדות האגודה מקבלת ברצועה גוון שונה לחלוטין מזה בגדה המערבית, וזאת מאחר (כפי שכבר הוסבר לעיל) מתוך לאגודת הפקידים בעזה - לא התקיימו כמעט אספות כאלה. מרבית האגודות בהן התקיימו הראיונות נוסדו 1-1/2 שנה לפני פרוץ המלחמה, ולא היה סיפק בידן לקיים אסיפה כללית. לפי התקנון הפנימי באגודות אלה מכהנת ההנהלה למשך שנתיים. מצד שני לא התקיימו כל אספות ולא נערכו כל בחירות בתקופה הישראלית, הן בגלל שיקולים בטחוניים (המנעות מהתקהלות צבורית ולו באולם סגור) והיסוסים מטעם השלטונות, והן בשל העדר יוזמה מצד חברי ההנהלה לכנס אסיפות כאלה - ולו במסגרת מצומצמת ולערוך בחירות לפי השיטה הסקטורלית, באסיפה כללית, שלישית, חוקית בכל מספר משתתפיה.

מכאן ששאלת ההשתתפות הוצגה רק ל-17 חברים שמתוכם רק שנים הודיעו על השתתפות קבועה ועשרה הסבירו שלא התקיימו כל אספות. כך נתקבלה התמונה הבאה:

שאלה 5: מידת ההשתתפות באספות

<u>השתתפות בלתי רצופה</u>	<u>השתתפות קבועה:</u>	<u>חוסר השתתפות:</u>	<u>אין אסיפות כלל:</u>	<u>סך-הכל:</u>
2	2	3	10	17

אם נאמר בפרק על הגדה המערבית שהחקלאי שם, אינו בדרך כלל ביקורתי במיוחד (אכן, 18 מתוך 20 מרואיינים הביעו שביעות רצון מדרכי הניהול באגודותיהם, ורק במקרה אחד היתה הסתייגות מוחלטת), - הרי שבעזה המצב שונה. דבר זה מפליא ביותר מאחר, ואנשי הרצועה לא פונקו ע"י השלטון המצרי הצבאי בחופש ביטוי ובקורת. והנה הדעות בענין דרכי הניהול:

שאלה 6: הערכת דרכי הניהול

<u>חיוב מלא</u>	<u>חלקי</u>	<u>הסתייגות ברורה:</u>	<u>חוסר ידיעה:</u>	<u>סה"כ</u>
17	4	5	4	30

הערה: 1 לא נשאל כלל.

בין המסתייגים נמצאו כאלה, שעמדו במפורש על כך, שדרכי הניהול דורשים חיקון ושיפור, או התאוננו על חלוקה בלתי צודקת של מצרכים. מענין לציין, כי לעיתים תלו המרואיינים את אשמת השפל הנוכחי באגודותיהם בצווארם של חברי ההנהלה וחוסר פעילותם על מנת לחלץ את האגודה מן המשבר.

תופעה זו מקבלת יתר גיבוי מן התשובות על השאלה בקשר להצעות לשיפור המצב. מתוך 24 מרואיינים (6 לא נשאלו, ואחד לא ענה לענין) לא היו ל-10 חברים כל הצעות. אך 8 דרשו במפגיע הרחבת פעולת האגודה לשטחים נוספים - מתן כיוון חדש למסגרת השיתופית - ו-2 גם הציעו שיפורים טכנולוגיים בתחום ספציפי. למרבה ההפתעה זהו אחוז גבוה יותר מאשר זה הקיים בשטח המקביל בקרב חברי האגודות בגדה. והנה התמונה:

שאלה 7: הצעות לשיפור האגודה

<u>הרחבת הפעולות:</u>	<u>שיפורים בתחום ספציפי:</u>	<u>שיפורים בדרכי ניהול:</u>	<u>אין הצעות</u>	<u>לא נשאל</u>	<u>לא לענין</u>	<u>סה"כ</u>
8	2	4	10	6	1	31

אם נקח את שלושת הסוגים החיוביים, הרינו למדים שמתוך 24 חברים שנשאלו בפועל הצביעו 14 על רצונם לראות את אגודותיהם מתקדמות, מתפתחות ומשפרות. בגדה השיבו 8 מתוך 19 חברים שנשאלו בפועל בחיוב על שאלה זו.

השאלות מס. 8-9 קשורות זו בזו קשר בל ינותק. זוהי למעשה שאלת המפתח לגבי עתיד הקואופרציה ברצועה. מי שאינו סבור, שכדאי לעשות מאמצים להרחבת מסגרת האגודה, אין טעם לשאולו, האם הוא מוכן להחליץ לפעולת גיוסם של חברים חדשים. בתנאים המיוחדים של עזה, כפי שהוצגו לעיל, אין כל טעם - וזאת יודעים החברים היטב - להרחיב את מסגרות אותן האגודות שאינן חושבות להנתק מן העיסוק הבלעדי בענף הצרכני, ענף שכיום ניתן לאמור כי עבר עליו הכלח. כאן יש להעיר כי 7 מתוך 17 מרואיינים שענו בחיוב על שאלה 7 השיבו בחיוב על שתי השאלות הבאות:

שאלות 8-9: האם כדאי לעשות מאמצים להרחבת מסגרת האגודה - והאם החברים מוכנים

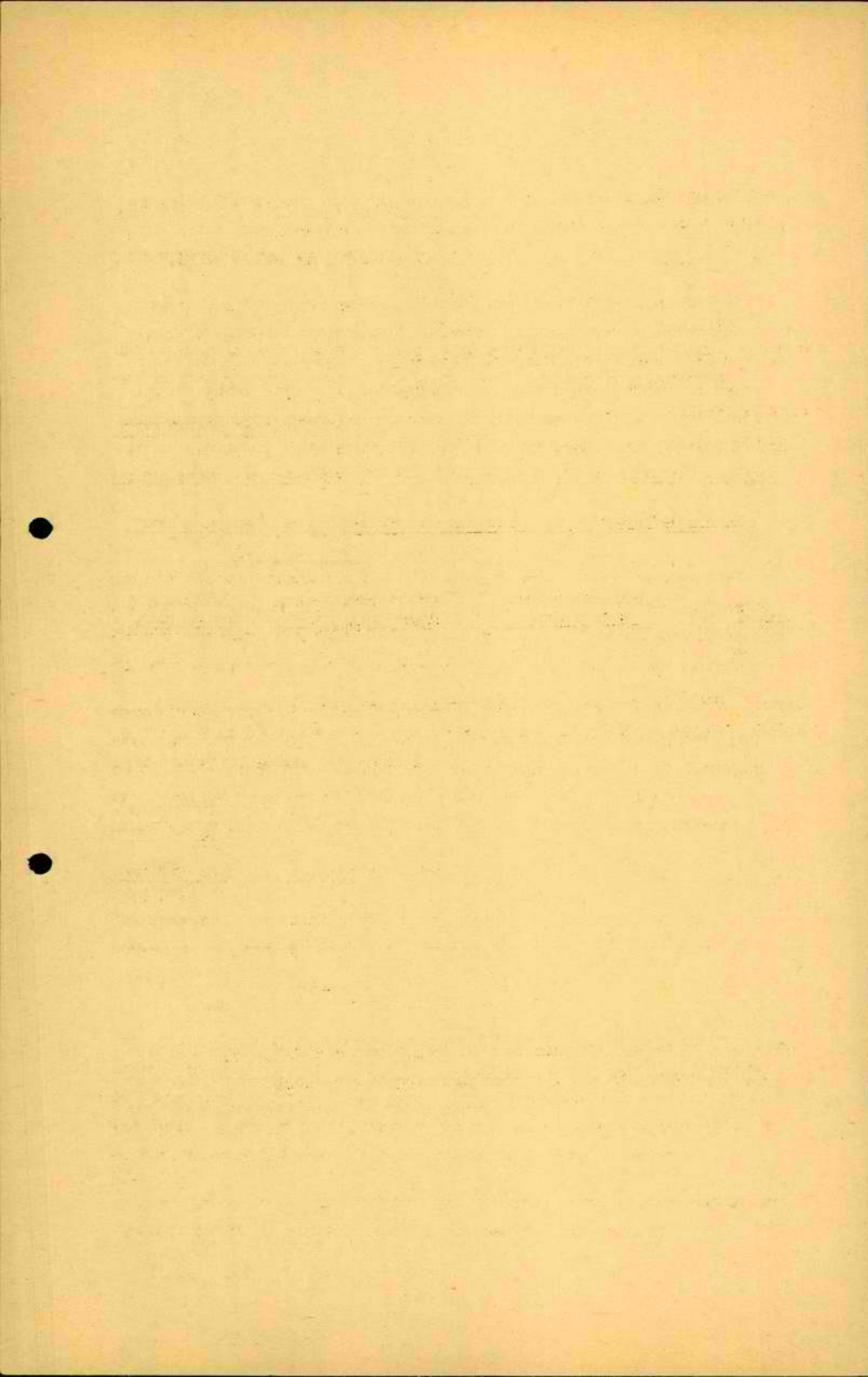
לתרום בשטח זה?

חיוב כללי של הרחבת האגודה:	חיוב הצעות לביצוע ההרחבה ונכונות לפעול:	נכונות אישית לגיוס חברים חדשים:	לא נשאלו:
1	2	4	24

תוצאות הטבלה מראות כי מחצית החברים, בעלי הצעות לשיפורים, חייבו את הרחבת המסגרות, ו-6 מתוך 7 הביעו נכונות להשקיע מאמצים אישיים בכיוון זה. אם נחלק את התשובות החיוביות לפי האגודות הרי מתקבלת התמונה הבאה:

אגודת הפקידים	1
דייר אל בלח	3
מועסכראת	3
חאן יוניס	0
עזה החדשה	0
א-דרג'	0
אל-עריש	0
סה"כ	7

מן הנתונים הללו יש ללמוד כי בשתי האגודות בדייר אל בלח וב"מועסכראת" רוב המרואיינים מצדדים בהרחבת המסגרת ונכונות להקדיש מזמנם למטרה זו. בחאן-יוניס האגודה רווחית, ואינה זקוקה כרגע להרחבה כדי להגדיל את עסקיה.

שאלה 10: ידיעה על מספר החברים באגודה

<u>ידיעה מדוייקת:</u>	<u>ידיעה לא מדוייקת:</u>	<u>חוסר ידיעה:</u>	<u>לא נשאלו:</u>	<u>סה"כ:</u>
10	7	10	4	31

שאלה זו הוצגה כדי לבחון את התמצאותם של החברים בעניני האגודה, מתברר שמחצית המרואיינים יש להם ידיעה מדוייקת (או פחות או יותר קרובה לאמת) על מספר החברים באגודותיהם.

שאלה 11: אחוז הפעילים באגודה

<u>אין כל פעילות:</u>	<u>פחות מ-10%:</u>	<u>10-25%:</u>	<u>50-70%:</u>	<u>לא נשאל:</u>	<u>לא יודע:</u>	<u>סה"כ:</u>
3	5	10	5	2	6	31

כמו בגדה המערבית נתנו כאן תשובות מאד קוטביות, ויש לקחת בחשבון שבשכבות מהן באו רוב המרואיינים המושגים של אחוזים בכלל (אחוז הפעילים) קלושים למדי. בכל אופן יש להניח שהאחוז שהרוב הצביע עליו - 10-25% - משקף את המצב ברוב האגודות הפעילות. ברור שבאגודות משותקות כמעט כליל, כגון זו של אל-עריש, היו התשובות של אפס פעילות.

שאלת היוזמה להקמת האגודה היונית היתה כדי לנסות ולקבוע האם הקמת התנועה השיתופית ברצועה באה מלמעלה, על פי רמז או פקודה מן השלטון, כפי שניתן היה לשער, או שמא היוזמה צמחה - לפחות חלקית - מלמטה. מן התשובות התברר כי ל"ברכה" שהשלטונות נתנו לצורת התארגנות זו, על-ידי מתן "הסכמה" עד סתיו 1964, והקמת דפוסים תחוקתיים ומבצעיים אחרי כן, היתה ללא ספק כאן השפעה. אך האם זה היה באמת הגורם המכריע?

שאלה 12: היוזמה להקמת האגודה

<u>"משוגע לדבר":</u>	<u>יוזמה ספונטנית של קבוצה קטנה:</u>	<u>לא ידוע:</u>	<u>לא נשאל:</u>	<u>סה"כ:</u>
4	11	6	10	31

מכאן מתברר כי מתוך 21 מרואיינים אשר הוצגה להם שאלה זו בפועל הודיעו 15 בפירוש שהיוזמה היתה מקומית - לפעמים שכונתית (שכונת א-רמאל, ושכונת א-דרג') וכן "שכונות" מתוך מהנות הפליטים בדייר אל בלה ו-אשאסה. אם נוציא מהחשבון את האגודה באל-עריש, אשר הוקמה ע"י שלטונות ישראל, נמצאנו למדים כי 15 החברים שאשרו את הקמת אגודותיהם כתוצאה מיוזמה מקומית ("משוגע לדבר" או קבוצה קטנה) נמנים עם כל האגודות.

את השאלה על הקרטריונים לבחירת החברים להנהלת האגודה ניתן זהה - בגלל הסיבות שנזכרו לעיל - להפנות רק ל-6 מרואיינים, חברים באגודת הפקידים, והנה התשובות:

שאלה 13: קריטריונים לבחירת חברים למוסדות האגודה

<u>נאמנות - נטיון מעמד חברתי:</u>	<u>לא השתתף בבחירות:</u>	<u>לא נשאל:</u>	<u>לא לעניין:</u>	<u>סה"כ:</u>
4	2	24	1	31

כבר עמדנו בשאלה 4 על מידת הקשרים החברתיים בין המרואיינים לבין חבריהם באגודות השונות. 13 מתוך 31 ענו בחיוב בדבר קיום קשר כזה. אך מכאן ועד לתרגום תופעה זו לרצון מעשי לפגישות עם החברים יש עדיין מרחק. את זאת ניתן להוכיח מן התשובות בדבר קיום פגישות חברתיות מחוץ למה שנקבע בתקנון הפנימי של האגודה. רק 6 מתוך 19 המרואיינים השיבו בחיוב על קיום תופעה כזו, ו-3 מן המשיבים בחיוב הנם חברים באגודת אל-עריש. שם הסיבה כנראה נעוצה בעובדה שהחברים בטלים מעבודה, זמנם פנוי, ובחלקם הם למדו באותן המכללות המצריות ועבדו באותם המשרדים הממשלתיים המצריים עד 1967.

שאלה 14: קיום פגישות חברתיות חוץ ממסגרת התקנון הפנימי

<u>כן:</u>	<u>לא:</u>	<u>לא נשאלו:</u>	<u>סך-הכל:</u>
6	13	12	31

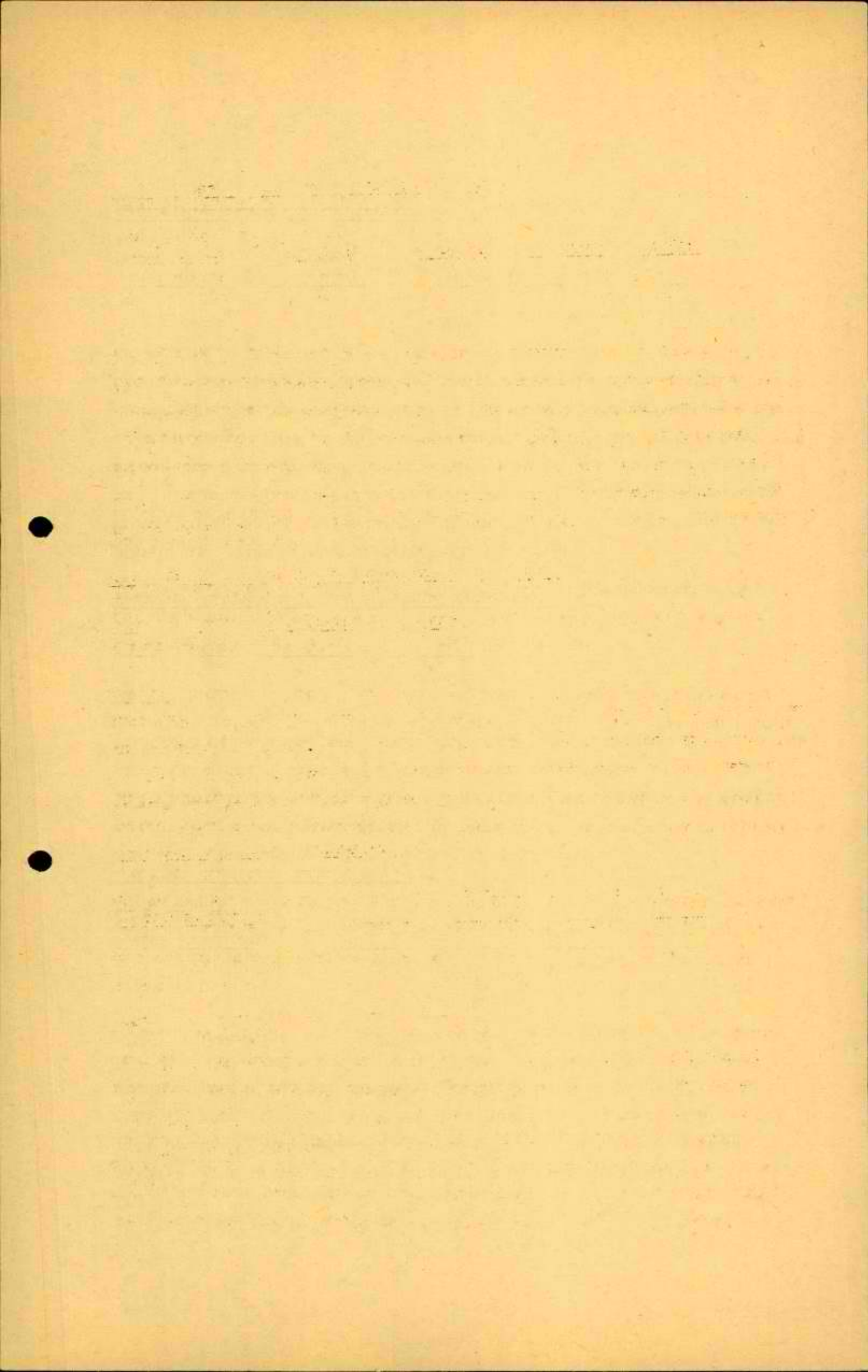
בעיית קיומן של ועדות אינה ברורה ברצועת עזה. רק בתקנון הפנימי של אגודת הפקידים יש סעיף הדורש בחירת ועדת בקורת. בתקנון המאוחד דרישה זו לא מופיעה. מאחר ובאגודות אחרות לא התקיימו כל ועדות, ברור שמרבית המרואיינים השיבו בשלילה על שאלה זו - או שלא ידעו על קיום ועדה, או השיבו בפרוש שלא קיים גוף כזה.

שאלה 15: קיום ועדות ומידת פעילותן

<u>קיימות ועדות: פעילות: לא פעילות:</u>	<u>אין ועדות:</u>	<u>לא ידוע:</u>	<u>לא נשאלו:</u>	<u>סה"כ:</u>
5 1	2	5	18	31

הערה: ועדת בקורת (3) ועדת מכירות (2)

כבר נזכרה בפרק על הגדה המערבית העובדה שבחברה הערבית קיים, בדרך כלל, נוהג של הושטת יד לעזרה הדדית בשעת הצורך. אך עזרה זו ניתנת עד היום במסגרות מסורתיות - המשפחה, החמולה וכיוצא באלה. בגדה נמצאו רק 4 חברים - בשתי אגודות - שהצביעו על מקרים של עזרה הדדית בקרב חברי האגודה. אף מרואיין בעזה לא ידע לספר על מקרה כזה.

שאלה 16: קיום עזרה הדדית בין החברים

<u>כ"ז:</u>	<u>לא:</u>	<u>לא נשאל:</u>	<u>סה"כ:</u>
0	11	20	31

כפי שכבר נזכר לעיל לא ניתן לאמור כי הסקר ברצועת עזה וצפון סיני הנהו יסודי ומקיף, וכי ניתן על יסודותיו ומתוצאותיו להסיק מסקנות מרחיקות לכת. אך נראה כי הן מתשובות המרואיינים והן מן הסיכומים על "התרשמות המראיין" שנכללה בתיאור של כל אגודה ואגודה (פרטים שהועלו על הניר מיד עם תום הביקורים, כאשר הרשמים היו עדיין טריים) מתקבלת תמונה כלשהי על אופי האגודות ויחסי החברים אליהן.

את המסקנת המתקבלת ניתן לסכם על ידי חלוקת האגודות ל-3 סוגים, המשקפים - את דעתו האישית והתרשמותו הסובייקטיבית של המראיין:

סוג א': אגודות, בהן התענינות החברים מועטת ביותר, ולמעשה "לא איכפת" להם המשך קיום האגודה מאחר שמטרתם העיקרית, הפקת טובת הנאה אישית, אינה נתנת יותר להגשמה בתנאים החדשים.

סוג ב': אגודות שחדשו את פעולותיהן בקנה מדה מצומצם, אך עסקיהן חלשים ואין החברים נלהבים מן הרעיון של הכנסת שינויים בפעולת האגודה, או נכונות להחליף בעצמם לפעולה לשנוי פני הדברים.

סוג ג': אגודות בהן הקשרים בין החברים חזקים, ויש ביניהם המדברים ברצינות על הצורך בהכנסת שינויים בעיסוק אגודתיים. בסוג זה גם נכונים החברים לתרום מזמנם ומרצם לגיוס הון מניות חדש על מנת לאפשר לאגודה להתחיל דף חדש - בכונן היצרני.

אל הסוג הראשון שייכים המרואיינים באגודות הפקידים באל-עריש ובעזה, ובשכונת "א-רמאל". אולם יש לציין שבקרב חברי ההנהלה של אגודה אחרונה זו, הידועה בשם "עזה החדשה", יש מגמה להפוך את ארגונם לאגודה יצרנית. אלא שרוח זו לא מצאה עדיין את בטויה בקרב החברים המרואיינים.

המרואיינים מן הסוג השני נמנים עם האגודה בחאן יוניס ובשכונת "א-דרג", כאן, באחרונה, הביעו שנים מתוך שלושת המרואיינים את הדעה כי ניתן לעטוק בייצור. אך איש מהם לא דיבר על הרחבת מסגרת האגודה ונכונות להחליף לפעולה בכונן זה.

שתי האגודות שסווגו לסוג השלישי הן אגודת המים בדיר אל-בלח ואגודת "מועטכראת". מענין ששתי אגודות אלה מורכבות אך ורק מפליטים. באגודה הראשונה הביעו כל המרואיינים נכונות לפעול בכיוון הרחבת מסגרת ארגונם. בשניה דיברו על כך 4 מתוך חמשת המרואיינים, וזאת תוך הדגשה מיוחדת. ארבעתם מסרו כי ניתן להרחיב את האגודה ולעטוק בייצור. הם

גם מסרו על נכונותם להקדיש מאמצים בכוון זה. באגודה זו גם רוב המרואיינים מרגישים יחס חברתי הדוק בין החברים. ואכן מתקבל הרושם שתוך עידוד ותמיכה בכוון זה מצד השלטונות ניתן כאן להשיג שינוי מהותי.

לסיכום הראיונות עם 40 קואופראטורים, חברים ב-8 אגודות שיתופיות ברצועת עזה וצפון סיני, מהם 9 חברי הנהלות ו-31 חברים מן השורה, ניתן לאמור שהרושם שהתקבל הוא כי חלק מן החברים, בכמה אגודות, גילו נכונות להמשיך בקיום המסגרת השיתופית על אף הקשיים האובייקטיביים הנערמים כיום לפני גופים אלה בתנאים החדשים. נהיה טועים אם נסיק מן האמור לעיל את המסקנה שביתר המקרים אין החברים חפצים בהמשך קיום אגודותיהם, והיו מעדיפים את חיטולן. כפי שכבר צויין, מעמדן הכלכלי של האגודות בחאן-יוניס ובשתי השכונות העזאמיות איתן, ולא נשקפת להן, לעת עתה, סכנת משבר. אפילו באגודה הפקידים הובעו דעות בעד המשך קיום האגודה והפעלתה ביתר מרץ, ויציאה ממצב הקפאון הנוכחי בשדה הצרכנות. רצון זה בהחלט מתאים לתכנית, שהתוותה ע"י המחוקק המצרי ברצועה עוד ב-1964, כאשר קבע בתקנון הפנימי האחד לכל האגודות הצרכניות ברצועה שמתפקידי גופים אלה גם לייצר סחורות ולמוכרן לחבריהם. גם בתקנון הפנימי של אגודת הפקידים משנת 1959 יש סעיף, המאפשר לה לעסוק בייצור סחורות - הלבשה, ההנעלה וכיוצא מאלה. במקרים לא מועטים הביעו המרואיינים את נכונותם להתנדב לגיוס חברים חדשים והון מניות נוסף, אם יתאפשר לאגודותיהם להתרחב בכוון היצרני.

מתוצאות הראיונות מתברר שעדיין שריר וקיים, במידה רבה, בקרב תושבי הרצועה הנוהג המסורתי של "אפאטיה", אותו הזכרנו בתחילת פרק זה. אולם הגלוי המפתיע הוא בכך שאמנם בחלק מן האגודות נמצאו חברים המראים ענין מיוחד בהתארגנות השיתופית - ולו מספרט קטן עד עתה. תוצאות הסקר מראות כי באגודות בעלות צביון "שכונתי", כגון "א-דרג", "ו-א-רמאל" וכן באגודת "מועסכראת", הקשר בין החבר לאגודתו חזק יותר. שם, חלקית לפחות, "איכפת" להם, לחברים, כי אגודתם תמשיך להתפתח לכיוונים חדשים. במידה לא פחותה מזו תופעה זו מתגלת גם באגודת דייר אל בלח. באגודת הפקידים בעזה לעומת זאת, כך מתקבל הרושם, קשר זה רופף ביותר ורוב המרואיינים לא הראו ענין מיוחד באגודתם.

מקרה יוצא מן הכלל הוא זה של האגודה באל-עריש, אשר לחבריה - כולט פקידים לשעבר ללא תעסוקה כיום - מבט קודר לגבי העתיד. תופעה זו נעוצה בעובדה, שחברים אלה חסרים לחלוטין אמצעים, והמצב הכלכלי הקשה בעיירה מתבטא בהעדר כח קניה מינימלי, לא רק בקרב חברי אגודה זו, אלא גם, במידה ניכרת, בקרב התושבים המקומיים בכלל.

נכון שהגרעין החיובי, זה המחפש דרכים חדשות, המוכן למאמצים ואינו מוותר על ההתארגנות השיתופית, קטן יחסית. נשאלת השאלה: האם גרעין זה ראוי לעידוד ותמיכה? ברור מן הסקירה שניתנה לעיל על היחס אל האגודות הללו בשלש שנות השלטון הישראלי - יחס הססני, העדר מדיניות יציבה, חוסר ראייה לעתיד ונכונות מעשית לעודד ולתמוך בגרעינים החיוביים - כי באוירה כזו לא יכול היה גרעין זה עד עתה להצמיח תוצאות כל שהן. ושמה מפליאה העובדה שעל אף יחס זה לא נעלם כליל הרצון לחפוש דרכים חדשות.

פ ר ק ג

השתי והתחת בין הקואופרציה הערבית בישראל לבין זו בגדה המערבית

במצב זפרק א"י סקרנו את התפתחות התנועה השיתופית בתקופת השלטון הירדני (1948-67), ובמשל הישראלי ביהודה והשומרון בשנתיים האחרונות (קיץ 1967-69). גם במדינת ישראל התפתחה במרוצת השנה החולפות תנועה שיתופית בקרב האוכלוסיה הערבית. שתי התנועות ינקו בעבר מאותם השורשים, והתפתחו כתנועה אחת תחת השלטון המנדטורי בא"י. אך מאז 1948 התפלגה תנועה זו. בגדה המערבית נשאר גרעין של כמה עשרות אגודות שיתופיות מימי המנדאט, ואט אט, בעידודו הפעיל של השלטון, מאז 1956, התפתחה והתרחבה תנועה זו - בתחילה - בגדה הפלשטינאית, כאשר היא נשענה על אותם הגורמים המתקדמים יותר, שעוד "זכרו את הדוגמא היהודית" בא"י, ומאוחר יותר גם מעבר לנהר, בגדה המזרחית.

בקרב המיעוטים בישראל היה צורך להתחיל את הכל מבראשית, מאחר ונשארה אחרי מלחמת השחרור רק אגודה צרכנית אחת, בנצרת.

כדי לעמוד מקרוב על השוני בהתפתחות שתי התנועות הללו, האחת בממלכה ערבית ואחת במדינה יהודית, יש צורך לעמוד - ולו בקוים כלליים - על דרכה של התנועה השיתופית בקרב ערביי ישראל.

התנועה השיתופית בין ערביי ישראל 1948-67

אחד הבקאים הערביים בשטח הקואופרציה כתב עוד ב-1958 כי "הודות ליוזמת ההסתדרות הוחל מאז 1949 בנקיטת הצעדים הראשוניים להקמת תנועה שיתופית בסקטור הערבי. כעבור שנה הוקמה "קופת הפועלים והפלאחים העמלים", מכשיר כספי שנועד לממן את הפעולה הקואופרטיבית"⁽¹⁾. כן הוקם מאוחר יותר מדור מיוחד במחלקה הערבית של הועד הפועל, אשר יחד עם רושם האגודות השיתופיות במשרד העבודה, והמדור לכפר הערבי במשרד החקלאות, תרם לעידוד הפעולה, יעוץ, הדרכה ומימון.

מקור אחר⁽²⁾ מחלק את שלבי התפתחות התנועה לשלוש תקופות עיקריות כדלקמן: א) תקופת התארגנות, ב) ראשית ההתגבשות, ג) הקואופרציה - מכשיר לפיתוח הכפר הערבי.

אולם לנו נראה כי מר יקיר, הרושם, קלע יותר אל המסרה בחלקו את תולדות התנועה לשלושה שלבים: 1) 1949-54; 2) 1957-65; 3) 1965 ואילך.

1) כאמל א-טיבי, "מע אל עאמלין", ע' 16-13 (ראה מקורות)

2) י. כהן, "א-עאוון" גליון 1, 1964-65

3) י. יקיר, ספר "הקואופרציה בישראל", פרק 6, (ראה מקורות).

מספר האגודות השיתופיות הערביות בישראל לסוגיהן (1968-49)

																	בשנה:																				
68	67	66	65	64	63	62	61	60	59	58	57	56	55	54	53	52	51	50	49	הסוג:																	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	7	20	27	42	42	25	22	9	שיווק חקלאי																	
10	10	10	9	8	8	8	9	8	9	8	9	7	5	10	12	12	9	6	4	חקלאי כללי																	
14	11	9	11	10	7	8	5	5	2	2	2	2	7	11	29	34	34	27	8	תחבורה, ייצור שרותים																	
1	1	3	3	4	6	6	9	10	15	16	18	20	29	32	40	39	25	13	4	צרכניות																	
3	2	2	2	2	2	2	3	3	4	3	3	3	3	2	2	2	2	2	1	הלוואה																	
80	66	64	65	68	58	59	51	39	27	14	10	4	2	-	-	-	-	-	-	מיס																	
19	17	16	14	14	10	8	4	4	4	3	1	-	-	-	-	-	-	-	-	שיכון																	
<hr/>																	127	108	104	104	106	91	91	81	69	61	46	45	43	66	82	125	129	95	70	26	סה"כ

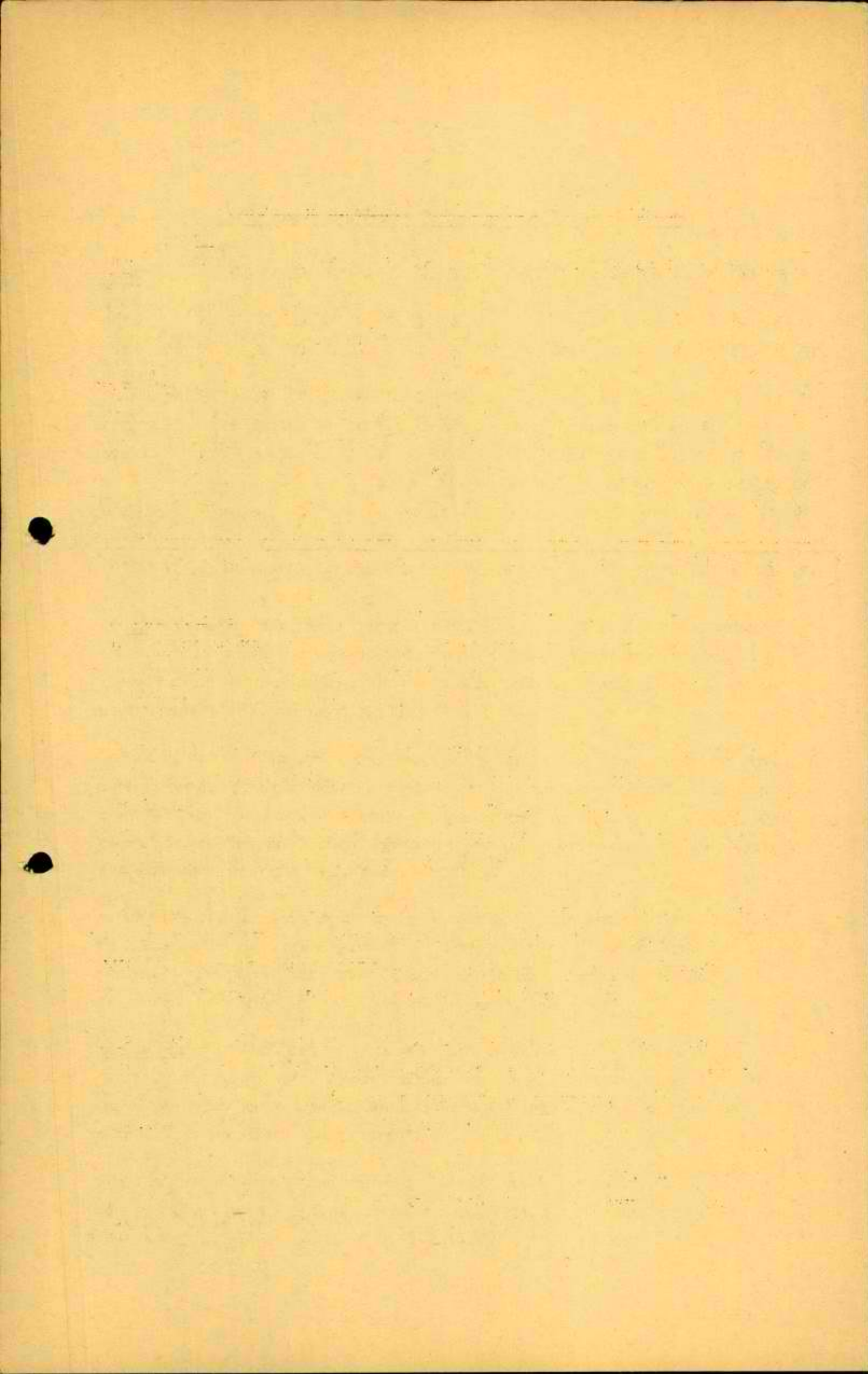
על התקופה הראשונה כותב המקור הערבי הנ"ל "בשלב זה הקימה ההסתדרות אגודות שיתופיות באותה המתכונת בה היתה רגילה לפעול בסקטור היהודי. היתה זו העתקה שיטות עיוורות, אשר לא לקחה בחשבון את התנאים והנסיבות המיוחדים בכפר הערבי. מכאן שאגודות אלה לא החזיקו מעמד והתפרקו". (שם, ראה הערה מס' 1).

מר י. כהן, מנהל המחלקה הערבית בועד הפועל, מודה בכך שלא הוכשרה הקרקע על ידי הכנת פעילים ערביים. "רבים נהרו למסגרת השיתופית, לאו דוקא מתוך הכרה בדרכה". (2) מקור זה מוסיף "בתקופה זו התארגנו עשרות אגודות ובעיקר: יצרניות, אשראיות, חקלאיות ושיווק. אולם בגופים אלה חלה התפוררות במספר רב של אגודות. יחד עם זאת נרכש נסיון וצמח גרעין אנושי בעל הכרה שאיתו אפשר היה לעבוד לשלב השני." (שם)

הרושם מוסיף כי "הפלאח הערבי אינדיבידואליסט מטבעו, הקואופרציה היתה חדשה בשבילו, לא הוכנו פעילים ערביים מראש שיכלו להסביר עקרונות השיתוף לאוכלוסייה. גם מסורת החמולות היריבות הפריעה הרבה וגרמה לסכסוכים בתוך האגודות". ולאחרונה "לא הקדישה "חברת העובדים" לתנועה הצעירה את האמצעים הדרושים". (ראה שם 3).

בתקופה השנייה הוחל בהערכות חדשה והוחלט לבנות את הפעולה לאו דוקא בהתאם למתכונת העברית. "לאור הכשלונות (בעבר) חפשנו ומצאנו דרכים חדשות התואמות את מצבו ונסיבותיו של הפועל והפלאח הערבי. נוסף לכך אורגנו סמינרים וימי עיון לפעילים, הוכן והופץ חומר הסברה, ... ונוצרו דפוטים חדשים לפעולה" ... (שם, הערה מס' 2)

מכאן ואילך הוקמו אגודות ערביות שחיוניותן היתה רבה יותר לסקטור הערבי. יחד עם זאת מודה מקור זה כי "... חסר לאגודות, והן חסרות עד היום (1958), אמצעים כספיים נאותים ונסיון חברתי מספיק" ... (שם)

בתקופה זו, אחרי המחצית השנייה של שנות החמישים, חלה התעוררות. החל לצמוח ולהתגבש גרעין של פעילים מטורים, בעיקר, בקרב הצעירים הערביים. התעוררות זו הורגשה בעיקר בכפר הערבי ותרמה לרצון ההולך וגובר לפעול לקידום החברה, לשינוי פני הכפר והעלאת רמת החיים בו. נוסף לאגודות הותיקות יותר, הוקמו אגודות שמטרתן היתה ביצוע מפעלי פיתוח שלא היה בכוחו של החקלאי הבודד לבצען: אגודות למי שתיה, השקאה ושיכון. לאור התעוררות זו הגבירה ההסתדרות את מאמציה למצוא מקורות מימון נוספים, וזאת על ידי הקמת קרנות משותפות בין "הקופה" לבין משרדי העבודה, החקלאות ומספר בנקים.

כאן בא מפנה יסודי בפיתוח הכפר הערבי. די לזכור כי מספר האגודות למי השקאה ושתיה עלה בתקופה זו מ-10 ב-1958 ל-59 ב-1962.

התקופה השלישית החלה למעשה ב-1965, והתמשכה עד סוף שנות השישים. תקופה זו הצטיינה בשני חידושים: א) הקמת ענף החבורה, ב) חזרה אל שיתוף יהודי-ערבי, המבוסס על ידע יהודי בצירוף השקעות וכוח עבודה ערביים. (כבר בעבר התנסו יהודים וערבים בסוגי שיתוף שונים, אך נסיונותיהם לא הצליחו).

עוד נעמוד על שני חידושים אלה בפרק הדין על ענפי הקואופרציה השונים במגזר הערבי, ענף ענף. בשלב זה שוב ניסתה ההסתדרות את ידה בהקמת אגודות יצרניות ערביות, כגון: בתי מלאכה למוצרים פלסטיים, לתעשיית לבנים, נגריה ועוד, אך גם נסיונות חדשים אלה נכשלו אף הם כשלון חרוץ.

מקור אחר מציין כי הסיבה לכך היתה נעוצה בעובדה ש... "האחראיים על ארגון קואופרטיבים ערביים בהסתדרות לא למדו את לקח העבר והעצות שניתנו להם עוד ב-1962. הם לא לקחו בחשבון את הצורך במילוי התנאים הדרושים להצלחה בשטח זה ואשר הינם: הכשרה יסודית של החברים העתידיים בגופים אלה, הן מבחינה מקצועית והן מבחינה קואופרטיבית, הקמת קרנות מיוחדות למימון אגודות חדשות אלה, וקשירתן, מיד עם הקמתן, ואולי אפילו לפני כן, אל "מרכז הקואופרציה למלאכה חרושת ושירותים ציבוריים" גוף מרכזי בעל נסיון רב בשטח המלאכה השיתופית. בהעדר קיום נתוני יסוד אלה נאלץ רושם האגודות לפרק עד מהרה גופים אלה, שלא הצליחו לעבור את שלבי "ההרצה" הראשוני..."⁽⁴⁾

מצד שני הגיע ענף השיכון בתקופה זו ל-16 אגודות, שהקימו (עד 1966) 336 יחידות שיכון לערבים.

במאי 1950 הוקמה "ברית הפיקוח לקואופרטיבים הערביים" והחלה בהדרכת הפעילים בתנועה בניהול חשבונות. אולם החולשה העיקרית של "ברית" זו היתה בכך שלא נטלה על עצמה את הקשה במשימות: הכשרת פעילים לחינוך ואיגון התנועה, עריכת ימי עיון וקורסים בקנה

(4) ג. ויגרט "צייטשריפט" גליון 4, 1960 (ראה מקורות).

מידה הדרושים. במשך שנים תמימות הצטמצמו פעולות הכשרה של פעילים ערביים בקורס שנתי אחד של 4 ימים בו השתתפו 30-40 פעילים ערביים. בשנה, שנתיים התקיימו גם כמה ימי עיון איזוריים. (5)

במשך עשור וחצי - היינו עד קרוב ל-1967 - לא פסקה הביקורת בעיחונות הישראלית על חוסר האונים של ה"ברית" לבקר במידה מספקת באגודות ולעמוד מקרוב על בעיותיהן כדי לעזור לחברים להתגבר על הקשיים העומדים בדרכם. (6)

מקור שכבר נזכר לעיל ציין כי "ברית הפיקוח טיפלה בהכנת ובדיקת המאזנים השנתיים - אך התעלמה מן הדרישות ההולכות ונישנות להקדיש לתנועה הצעירה תשומת לב רבה יותר, ולטפל בבעיותיה בהתאם לצרכים הדחופים"; (שם, ראה הערה מס. 3) דבר זה שונה רק לקראת יסוף שנות השישים, כאשר המח' לאיגוד שיתופי במשרד העבודה אילצה את פעילי ה"ברית" לצאת לספורים משותפים עם מפקחי המחלקה לעתים הרבה יותר תכופות. עד אז לא זכתה אגודה שיתופית ערבית רגילה ליותר מביקור חסוף אחד כל 2-3 שנים. בשנת 1968 הגיע מספר הביקורים באגודות ל-70.

באביב 1960 החל להופיע הרבעון הערבי "א-תעאון". על פרסום זה אמר רושם האגודות השיתופיות (7) כי "רמתו מעל לאפשרויות ההבנה של קהל הקוראים ויש לעשות למען קירוב תוכנו לאפשרויות הקליטה של קוראיו, אנשי השיתוף הערביים". לדעת הרושם נפל חלק מן האחריות על הפיגור בתנועה הערבית גם על משרד העבודה. "בשנת 1949 היה מספר העובדים במחלקה לאיגוד שיתופי במשרד זה 40 איש, מהם נשארו ב-1961 רק 13". הרושם הביע את תקוותו כי "במקום מפקח אחד אשר יטפל רק חלקית באגודות הערביות, כפי שהמצב כיום, יוכל להעסיק שני מפקחים מלאים לשטח זה, אשר אחד מהם יהיה ערבי". (8) תקווה זו לא התאמתה עד 1969. גם "קופת הפועלים והפלאחים הערביים" "לא מילאה את התקוות הגדולות שחלו בה" (9) בשנת ה-16 לקיום "הקופה" עדיין הגיע ההון הנפרע של "הקופה" רק ל-55% מהונה הרשום (ראה שם 5).

מצד שני החלה המחלקה לאיגוד שיתופי בפרסום מספר ספרי הדרכה בשפה הערבית מהם: "המדריך לאגודות מים שיתופיות", (1962), "המדריך השיתופי", "יסודות השיתוף", "קובץ הרצאות על השיתוף", ותרבות ל"פקודת האגודות השיתופיות" והתקנות שיצאו לאורו. חלק מפרסומים אלה יצא לאור בשיתוף עם ההסתדרות. בשאון רשמי (10) ציין כי "מספר האגודות הערביות גדל, אומנם, בשנים האחרונות, אך מספר החברים, ופעולות האגודות עדיין לא עומדים בשום יחס לחשיבות הערבים בתוך כלל אוכלוסיתה של ישראל". בשעה שדברים אלה נכתבו הגיע מספר האגודות הערביות ל-121 אגודה.

(5) ג. ויגרס, "אנדיאן רביו" יולי 1965 (ראה מקורות)

(6) ראה גם: "א-תעאון" מאי 1961, "המשק השיתופי", 6.1.62 "קאופראציון" ינואר 1963 (ראה מקורות).

(7) א. שוייצר "א-תעאון", גליון 3, 1963 "המשק השיתופי" 1.9.62

(8) "המשק השיתופי" כנ"ל "קאופראציון" כנ"ל.

(9) ג. ויגרס, "דבר" 3.1.63.

(10) "ירחון העבודה", יולי 1964.

כיצד התפתחה התנועה במחצית השנייה של שנות השישים? רושם האגודות מציין בדו"ח לשנת 1968 כי לא חל שינוי במספר האגודות הערביות, התנועה המשיכה להתרכז סביב שני ענפים - מיט ושיכון. יחד עם זאת "טרם חדרה התודעה השיתופית במלואה לאוכלוסיה זו ויש מקום לפעולה הינוכית נמרצת, הן לשמירת הקיים, והן להרחבת ענף זה במקומות שונים בארץ".⁽¹¹⁾ בסוף הדו"ח מציין הרושם בטיפוח את "הצלחתה הבלתי משוערת" של אגודת נשים שיתופית לקונפסקציה בנצרת המעסיקה 40 חברות ופועלות, והעובדת בשיתוף עם משקיע יהודי מחיפה!^(שם) אגודה זו הגיעה בהיקף עבודתיה ל-133,000 ל"י ב-1967, ול-191,500 ל"י ב-1968. באותה שנה זכתה בפרס עידוד בסך 2,000 ל"י מטעם ההסתדרות והמחלקה לאיגוד שיתופי.⁽¹²⁾

כיצד נראים הדברים בעיני אחד הפעילים הערביים, אשר עמד על ערש התנועה ואף כיהן בתפקיד של יושב ראש ברית הפיקוח.

בסקירה תמציתית חתה הכותרת: "התנועה השיתופית הערבית בישראל - אורות וצללים" - , כתב מקור זה:

"... התנועה בקרב הערבים התקדמה בצעדים גדולים... עד שניתן להתפאר בה כמקור הכנסה לחבריה... אולם יחד עם זאת ניתן להשיג הישגים נוספים לו אפשר היה להתגבר על המכשולים הבאים:

א) למנוע הסתננות של סכסוכי-משפחה לתוך עיני האגודות, תופעה המפריעה להתקדמות האגודה בגוף מאוחד. כתוצאה ממצב זה התרחשו מקרים בהם גרמו חברים לבעיות רק בשל השמצה הדדית.

ב) אחרי נסיון של שנים רבות הוכח כי מרבית אגודות המים טובלות ממחסור במים. הכמויות המוקצבות להן אינן מספיקות לצרכים. יש להגדיל את מנות המים המוקצבות לכל דונם אדמה.

ג) ההסתדרות, וגופים אחרים, עושים מאמצים להקמת אגודות ועזרתן בשלבים הראשוניים. אך כעבור תקופת מה גופים אלה אינם מראים עוד שום התענינות באגודות הצעירות. חישוב זה - כאילו האגודה הצעירה כבר די מבוססת ואינה זקוקה עוד לעזרה - מחטיא. מגרעה זו גורמת לכך שמתזוויס הפסדים ניכרים לאגודות אלה. יש צורך להדריך ולפקח על עיני האגודות בצורה שוטפת וללא הפסקה, ולאפשר להן גישה למקורות המימון בתנאים נוחים.

ד) למרות העובדה שקיימות אטיפות כלליות שנחיות ובחירות למוסדות האגודה, הרי יש מקרים בהם מצליחות קבוצות ידועות להשחלט על עיני האגודה ולהבטיח לעצמן להבחר מחדש.

(11) "דו"ח הרושם "ירחון העבודה", ספטמבר 1969

(12) "לקט" המח' הערבית בועד הפועל, דצמבר 1966

תופעה זו גורמת להשתלשלות חידים על עניני האגודה והם נוהגים בה בניגוד לאינטרס הציבורי. כן גורמת תופעה זו לאוירה של "לא איכפת" מצד יתר חברי האגודה.

(ה) החוק הקאופראטיבי קובע את הצורך בבחירת ועדות בקורת בכל אגודה. לו ועדות אלה היו ממלאות את תפקידיהן כראוי היו מועילות מאד. יש להצטער על כך שברוב המקרים ועדות אלה משותקות כליל או חלקית. דבר זה גורם לתופעות שליליות רבות ולולה המאמץ של משרד העבודה וברית הפיקוח בשטח הפיקוח היו אגודות רבות הופכות לגופים הקיימים על הניר בלבד.

(ו) יש אגודות חקלאיות הסובלות ממחסור קרקע. (הכוונה כאן לחברים בתוך אגודות אלה, כי לאגודות כגופים אין קרקע - המתרגם). דבר זה גורם לקפאון בפעולות אגודות אלה או החזרת פעילותן אחורה. הפתרון הנראה לי הוא במתן עדיפות לאגודות חקלאיות בניצול קרקעות של נפקדים. בכל מקום שם נמצאת אגודה, המסוגלת לעבד קרקע כזו, יש לתת לה עדיפות מעל לאנשים פרטיים.

(ז) יש צורך לארגן אגודות חקלאיות חדשות לגידול עופות ובקר לבשר, וזאת כדי לגוון את מקורות ההכנסה של האיכר הערבי - הפסד גידול בענף אחד, יתכסה על ידי רוחים מענף שני.

(ח) יש צורך דחוף להקים אגודות שיתופיות לשרותים ומלאכה, כגון מוסכים ובתי מלאכה, דבר החסר במיוחד בכפר הערבי.

(ט) מספר הרשיונות למוניות שניתנו עד עתה לאגודות ערביות לתחבורה אינו מספיק.

(י) רוב האדמות החקלאיות בהשקאה מנוצלות לגידול ירקות. דבר זה גרם לכך שהאדמה - מחוסר מחסור זרעים מתאים - הופכת לאדמה עניה, המניבה רק מעט וגורמת הפסדים לבעליה. כאן יש צורך בתכנון חקלאי יותר מסודר והכנסת מטעים ופרדסים לקרקעות הערביות.⁽¹³⁾

המחבר מציין בסוף סקירתו - "דרשתי, והנני דורש עדיין, את הכנסת לימוד הקואופראציה כמקצוע חובה לתוכנית הלימודים על שלביה השונים בבתי ספר ממשלתיים בסקטור הערבי. זאת ועוד, אגודות רבות מפגרות בתשלומיהן לברית הפיקוח הן בדמי חבר והן בדמי בדיקת מאזנים". דבר זה מעציב לדעת הכותב - "מאחר והמדובר בסכומים קטנים שאין אגודה שלא תוכל לעמוד בפרעונן במועד הקבוע".^(שם) יש לציין, כפי שנראה להלן, כי רבות מן ההערות החשובות לא באו על תיקונן עד היום.

כיצד נראת התמונה בשנתיים האחרונות?

אין ספק שהמאורע העיקרי ב-69-1967 היה הצטרפותם של 37 אגודות שיחופיות ערביות ממזרח ירושלים לתנועה, וזאת בעקבות מלחמת ששת הימים ואיחוד ירושלים. אגודות אלה התחלקו בהתאם לענפים הבאים:

(13) זכי עבדאללה עוייסאט, "א-תעאוון" גליון 1, 1962.

מספר האגודות השיתופיות במזרח ירושלים על סוגיהן (14)

חסכון ואשראי	צרכנות	שיכון	תחבורה	עזרה הדדית	חסכון בתי-ספר	סה"כ
9	2	6	1	3	10	37

אגודות אלה נרשמו מחדש בהתאם לצוו שר העבודה מיום 9.11.67.

את המידע האחרון ניתן למצא בדו"ח של הרושם לשנת 1968⁽¹⁵⁾, ממנו מתברר כי 127 האגודות הערביות מאגדות בחוכן 12,500 חברים, המונים עם בני משפחותיהם כ-80,000 נפש. הרושם מציין כי הסתמנה עליה במספר האגודות, 25%; במספר החברים, 11,3%; בהון העצמי, 41,1%; ובמחזור השנתי, 89%; וזאת לפי הנתונים הבאים: (שם)

שנה	מספר אגודות	מספר חברים	הון עצמי בלירות	הון זר בלירות	מחזור שנתי בלירות
סוף 1965	99	10,944	4,666,605	2,458,963	1,054,625
סוף 1967	107	12,188	7,589,429	2,530,000	1,993,477

בשנת 1968 השתתפו בפעם הראשונה פעילים קואופראטוריים ממזרח ירושלים בימי עיון שאורגנו על ידי ההסתדרות ומשרד העבודה בתל-אביב. כן חודשה, אחר הפסקה של קרוב לשנתיים, הופעה הרבעון השיתופי הערבי "א-תעאון", הפעם כבר בהשתתפות של כותבים ממזרח ירושלים.

דוגמא לדרך פסולה של הקמת אגודה שיתופית ערבית במזרח ירושלים אפשר לתת על-ידי הצגת הנסיון להקים את "דפוס השלום". אגודה זו הוקמה בחפזון רב, ללא בדיקה מספקת של תנאי הצלחה בסיסיים, ותוך "הבטחה" כי העיתון הערבי "אל יום" יודפס בבית הדפוס החדש של אגודה זו. מאחר והבטחה זו לא באה לידי מימוש מעשי לא התחילה אגודה זו כלל בפעילותה, והיא נמצאת כיום בפירוק.

מצד שני מוכיחה הדוגמא של אגודה אחרת "א-תאזור" (העזרה ההדדית) על הצלחה, כאשר להקמתה קדם תהליך של בדיקה יסודית של אפשרויות כלכליות והכנת החברים העתידיים מבחינת הכשרתם המקצועית והשיתופית.⁽¹⁶⁾ המדובר באגודה של 12 נשים וצעירות ממזרח ירושלים, אשר קיבלו הכשרה מקצועית יסודית להקמת מתפרה שיתופית. כל חברה רכשה מניה בת 1,000 ל"י. בעזרת הלוואות מ"בנק הפועלים" ו"משען" נרכשו 15 מכונות תפירה חשמליות ועסקי האגודה "אינס רעים" לדעת הרושם. (שם)

(14) דו"ח הרושם "ירחון העבודה", נובמבר 1968

(15) דו"ח הרושם "ירחון העבודה", ספטמבר 1969

(16) "דבר" 17.4.69.

האספקטים של השותף בין ישראל לבין הגדה

לפני שניגש לניתוח השוני בין ענפי הקואופרציה בגדה המערבית של הירדן לבין אלה הנהוגים בקרב הערבים בישראל, יש צורך לעמוד על השוני בפעולות המימון, ההדרכה, הכשרת הפעילים, הפיקוח וההסברה.

כפי שראינו כבר בפרק על התנועה השיתופית בממלכה ההאשמית בשנים 1962-67 היווה "האיחוד השיתופי המרכזי הירדני" לא רק ארגון גג לכל התנועה השיתופית, אלא הפך גם ל"בנק קואופראטיבי מרכזי", אשר דרכו העבירה הממשלה קרנות פיתוח מתקציביה היא, או מן הכספים שהצטברו ממכירת עודפי המזון האמריקאיים. בדרך זו הוזרמו מליוני דינארים לאגודות השיתופיות בעיקר בענפי החקלאות, עיבוד תוצרת הקלאית, שיווק, הכשרת קרקע וכיוצא באלה. הון זה, בחלקו הלוואות, בחלקו מענקים, עשה רבות כדי לדחוף את קצב פעולותיהן של אגודות אלה קדימה. סכומים אלה עלו בהרבה מעל מה שישראל השקיעה בתנועה בקרב מיעוטיה. דו"ח הרושם האחרון⁽¹⁷⁾ מלמדנו כי אפילו הקרן המרכזית האחת והיחידה לקואופראטורים ערביים בישראל, היא ה"קופה", טרם הצליחה, 19 שנה אחרי הקמתה, לגייס את הכספים הדרושים לפרעון ההון הרשום בסך 1/2 מליון ל"י. ס"ך הון 3 הקרנות המשותפות בין ה"קופה" לבין משרדי הממשלה והבנקים מגיע לפחות ממליון ל"י. סכום זה כולל את המימון היחידי שעשתה "חברת העובדים" לעידוד הקואופרציה הערבית במשך 5 השנים האחרונות - פקדון בסך 50,000 ל"י ל"קופה" למתן הלוואות לאגודות.^(שם) בשתי הקרנות העיקריות הממשלה מהווה אף ה"שותף העיקרי.

נכון : שגם מחוץ לפעולות ה"קופה" וקרנותיה ניתן מימון ממשלתי לחקלאות, לשיכון ומלאכה בטקטור הערבי, אך פעולות אלה לא נעשו במיוחד למען האגודות השיתופיות ועידוד פעולותיהן, אלא כל תושב ערבי, בכל כפר שהוא, יכול היה להנות מהן. כך למשל ניתנו מרבית ההלוואות של ה"קרן לעידוד מלאכה ותעשייה זעירה לערביים", מיטודם של משרד המסחר והתעשייה ו"הבנק הערבי-ישראלי", לאו דוקא לאגודות יצרניות, אלא לבודדים.⁽¹⁸⁾

העדר תקציבים היוו את אחד המניעים העיקריים להצבת כוח אדם, במספר מספיק, לטיפול בבעיות הקואופרציה הערבית בישראל. בשעה ש"ברית הפיקוח" הירדנית החזיקה בגדה המערבית צוות גדול של רואי חשבונות ומבקרי מאזנים, וה"איחוד" העסיק 25 מדריכים ומפקחים לטיפול באגודות שיתופיות (בגדה בלבד), הרי שה"ברית" בישראל מעסיקה רק 11 עובדים⁽¹⁷⁾. העובדה כי מחציתם עדיין הם יהודים^(שם) מוכיחה כי לא נעשה די להכשרת מבקרי חשבונות בקרב הערבים עצמם.

יחד עם זאת אין להפריז בחשיבותו של גורם זה אשר שמו מטפר המדריכים. תוצאות הסקר הנטיוני שנערך בגדה המערבית עם סיום העבודה הנוכחית מראה כי דוקא באגודות המבוססות

(17) ראה הערה 15

(18) ג. ויגרט, מוסף כלכלי "על המשמר" 1964, 1965.

היטב, השפעתם של המדריכים השיתופיים על עיצוב התפתחותן ודרכיהן הייתה מועטת או אף אפסית כליל. נכון שסקר זה כלל רק 8 אגודות מענפים שונים ומספר המרואיינים במסגרתו לא עלה על 31 איש ואישה. אך בכל זאת מתקבל הרושם שהתמונה המצטיירת לאור תוצאותיו נכונה, לפחות חלקית. בסקר נמצאו רק שתי אגודות, לאשראי כפרי ולחסכון בבתי ספר, אשר חבריהם הזכירו את פעולות המדריכים למען הקמתן. שתי האגודות הנ"ל הפסיקו את פעולתן אחרי מלחמת ששת הימים. בעובדה זו יש הוכחה לכך שלא היכו שורשים במידה מספקת. ברור שיתר ששת האגודות, שלגביהן לא הייתה למדריכים השיתופיים כל השפעה ניכרת, המשיכו בפעולותיהן התקינה גם אחר יוני 1967.

עוד בכינוס הארצי הראשון של הקואופרציה הערבית בישראל, שהתקיים בסוף 1958 בנצרת, הושמעו דרישות להגביר את "פעולות החינוך הקואופראטיבי למען החדרת הרעיון השיתופי בין העמלים הערבים, וכן שילוב מפעלי-הפיתוח הערביים במפעלים המשקיים של "חברת העובדים" (19) ומקור זה מסכם ש"לא תיתכן כל הרחבה של התנועה הערבית, אלא לאחר שילובה המלא במוסדות "חברת העובדים", כי לא יתכן להטיל את משימות התנועה הזאת על המדור הכלכלי ליד המחלקה הערבית בהסתדרות - מדור אשר אינו ערוך לכך". (שם)

כיצד ראו הפעילים היהודים והערבים, חברי האגודות השיתופיות, התפתחות תנועתם והמכשולים שעמדו בדרך הצלחת התנועה ושגשוגה?

מאמרו של א-טיבי כבר הוזכר לעיל. (ראה הערה מס' 1). הוא הגיע עוד בשנת 1958 למסקנות הבאות:

- (א) הצלחת התנועה תלויה בהמצאותם של פעילים מקומיים היודעים יפה את דרכי ההתארגנות.
- (ב) העדר השכלה זו היתה אחת הסיבות העיקריות לצמצום ממדי ההתפתחות בשטח זה, ואין להסכים לכך שהתנועה תמשיך בדרך של "עשיית נסיונות".
- (ג) יש צורך להכין פעילים אלה לא רק עבור האגודות הקיימות, אלא אף לגבי העתיד - להכין דור צעיר אשר נקנה לו - החל מבית הספר העממי ודרך בית הספר התיכון - ערכים אלה על ידי הכנסת לימוד מקצוע הקואופרציה לתוכנית הלימודים. יש צורך בהקמת מכון לקואופרציה.
- (ד) כבר נאמר על ידי אחרים וזה טוב גם לגבינו: "הכינו אנשי שיתוף לפני שתארגנו אגודות שיתופיות".

מקור: א. אחר, אף הוא מן החלוצים השיתופיים, סבר ב-1961 כי סיבה אחת לפיגור התנועה בקרב הערבים הייתה בהעדר תנופת הסברה יסודית על מטרות הקואופרציה בכפר הערבי.

(19) י. יקר, "שיתוף" אפריל 1962

"הקורסים לענייני שיתוף הניבו - ולו בצורה מוגבלת - פירות, אחרי סיום הקורס הראשון ב-1953 התרחבה התנועה". (20)

עורכו הראשון של הרבעון השיתופי הערבי "א-תעאווך" כתב כי: "יש מקום להכפיל את הפעולות החינוכיות המכוונות מלכתחילה לציבור אנשי השיתוף הערביים: הרצאות, סיורים, סימינרים וימי עיון". מקור זה מציין כי "עד היום הזה (1961) טרם הוחל בשידור תוכנית רדיו על בעיות הקואופרציה למאזינים ערביים, תוכנית שהוצעה עוד לפני מספר שנים". (שם)

לדעה זו מצטרף גם רושם האגודות השיתופיות דאז (21) שמציין בדו"ח שלו לשנת 1962, כי "יש צורך במאמץ הרבה יותר רציני כדי להחדיר את האידיאלים השיתופיים להלכה ולמעשה בקרב האוכלוסייה הערבית".

מקור יהודי ציין בתחילת שנות השישים כי במשך העשור הראשון של מדינת ישראל הועלו מגרעות אלה כמעט מדי שנה באטיפות הכלליות של "קופת הפועלים והפלאחים העמלים" (ראה שם 4) הקמת בית ספר לקואופרציה הובטחה על ידי שר העבודה, י. אלון, בתחילת 1962 (22), אולם הדבר בוצע הלכה למעשה רק ב-1964, כאשר מוסד זה נפתח. מספר קורסים במסגרת זו התקיימו אומנם כבר זמן קצר לפני מועד זה.

כבר נאמר לעיל כי במחלקה לאיגוד שיתופי עסקה בהדרכת אגודות שיתופיות ערביות רק איש אחד ורוב השנים במשרה חלקית. תוכניתו של הרושם ב-1962 (ראה, שם 6) להקציב שני מפקחים-מדריכים במשרה שלמה, אחד מהם ערבי, לטיפול בתנועה, לא התאמתה עד היום.

שוני מהותי אחר אנו מוצאים בטיפול המוסדות הירדניים במסכת הכשרת פעילים, פעולות הסברה ולימוד מקצוע הקואופרציה לנוער. כבר נאמר לעיל שעוד בשנת 1961 הודיע אחד מפעילי התנועה בקרב הערבים בישראל כי "עוד לפני מספר שנים" הוגשה הצעה לשידור תוכנית על בעיות הקואופרציה הערבית להנהלת "קול ישראל". (ראה שם 20) דבר זה לא יצא לפועל עד היום. בירדן, כפי שכבר נזכר, קיימת תוכנית שבועית מטוג זה כבר עשר שנים. על הכנסת לימוד מקצוע הקואופרציה לתוכנית הלימודים של בתי הספר בישראל דובר רבות. גט על כך הרחיב הרושם דאז, ב-1962, את הדיבור. (ראה שם 7) עד היום לא הצליחו הגורמים הנוגעים בדבר להפעיל תוכנית זו. לעומת זאת בירדן הוחל בלימוד הקואופרציה עוד ב-1962 כמקצוע לימוד חובה. כפי שצויין כבר דבר זה השפיע השפעה ישירה על נטיעת רוח השיתוף בקרב בני הדור הצעיר והיווה דחיפה עיקרית להקמת למעלה מ-150 אגודות שיתופיות בבתי הספר בגדה המערבית. אגודות הסכונן אלה התרחבו בחלקן לצרכניות קטנות ופעלו בשטחים שונים להעמקת התודעה השיתופית, הן בקרב צעירי הכפר, והן בקרב האוכלוסייה המבוגרת.

(20) גד בן מאיר, "א-תעאווך" (מוסף אנגלי) גליון 2, 1961

(21) דו"ח הרושם, ירחון העבודה, אוקטובר 1962

(22) ג. ויגרט, "המשק השיתופי"; 15.5.62.

גם בנקודה זו מראות תוצאות הסקר שאין להפריז בחשיבותן של פעולות ההדרכה שנעשו בימי השלטון הירדני. מתוך שמונה האגודות הנכללות בסקר נמצאה רק אחת בה נכרה השפעת פעולות אלה. המדובר באגודה לחסכון בבית הספר בכפר בידו, בה סיפרו תלמידים-חברים על חשיבותה של תוכנית הלימודים הכוללת לימוד יסודות הקואופרציה, חשיבות הצגת סרטי הטברה וכיוצא באלה. אולם למרות פעולות אלה, כפי שנאמר כבר לעיל, לא חידשה אגודה זו את פעולותיה אחרי המלחמה.

(ראה גם טיפורה של אגודה שיתופית בבית הספר על שם המלך ע'אזי).

כבר דובר בדיון על התפתחות התנועה השיתופית בגדה המערבית על כך שממשלת ירדן / וה"איחוד" הזמינו כמעט מדי שנה מומחים בעלי שם בין-לאומי ליעוץ והדרכה בשטח הקואופרציה. נוסף על כך דאג ה"איחוד", ומאוחר יותר ה"מדרשה", לשגר פעילי התנועה להכשרה יסודית לחו"ל, לקורסים של לפחות 6 חודשים, מטעם ארגון העבודה הבין לאומי ומוסדות אחרים. כך נשלחו אנשים לאוניברסיטאות ללמוד קואופרציה וכלכלה. כל הבקיא שנעשה זה בישראל יודע שאין לא ב"ברית" הפיקוח של ערביי ישראל, ולא במדור הכלכלי של ההסתדרות המטפל בארגון הקואופרציה הערבית בארץ, איש בעל השכלה אקדמית בקואופרציה. כבר צוטט מדברי מר יקיר על כך שהמדור הזה אינו ערוך לתפקידו. דברים אלה שנכתבו ב-1962, נכונים כיום - כפי שהיו אז. מצד שני חלק מכובד מאנשי ה"ברית" וה"איחוד" בירדן וכן המח' לפיתוח שיתופי הינם אנשי מקצוע מובהקים לפחות בעמדות מפתח; חלק מהם בוגרי אוניברסיטאות ערביות, בעלי תואר בכלכלה ובחקלאות, או השתתפו לפחות בקורסים יסודיים של מחצית השנה ומעלה. כל הפניות ל"ברית" ל"מדור" ולמוסדות ההסתדרות למלגות לצעירים ערביים כדי ללמוד קואופרציה על רמה אוניברסיטאית לא נשאו פרי עד היום.

ה"מדרשה" השיתופית ברבת עמון ערכה קורסים וימי עיון, אשר הקצרים שבהם נמשכו שבועיים ימים לפחות. כן אורגנו ימי עיון של שבוע ימים לפחות במחוזות. בישראל, כפי שנאמר לעיל, פיגרה הכשרת הפעילים פיגור רציני. איש מביניהם לא נשלח להשתלמות לא בארץ ולא בחו"ל. המקסימום אליו הגיעו מוסדות ההסתדרות יחד עם ברית הפיקוח בשטח ההדרכה המרוכזת לערביים הנהו 5 ימי עיון מרוכזים בשנה. ימי עיון מחוזיים אינם נמשכים אלא יומיים לכל היותר. סך הפעילים הזוכים להכשרה כל שהיא או השלמת ידיעותיהם, בכל צורה שזויה, במטגרות אלה מגיע ל-200-150 איש לשנה מקסימום. (ראה שם 15).

אומנם ב-65-1964 אורגן קורס חד-פעמי של 3 חדשים למנהלי חשבונות ערביים, אך מקור מוסמך מודה עוד ב-1968 כי... "כותב שורות אלה משוכנע, שפעולות ההטברה והלימוד המבוצעות מדי פעם בפעם לפעילים השיתופיים במגזר הערבי אינן מספיקות". והוא מוסיף: "חייבים להרחיב, להכפיל פעולות אלה כדי להעמיק את התודעה השיתופית באגודות הערביות ולהתגבר על המכשולים העומדים בדרכן או לפחות לצמצמם." (ראה שם, 3).

בירדן, נכתבה תשומת לב מיוחדת לפעולות הסברה, דבר שהתבטא בעיקר בשנים האחרונות בפעולות ה"מדרשה" בריכוזים של אגודות בגדה המערבית, בהצגת טרטים קואופראטיבים בהם חזו אלפים, במתן הרצאות בלווי שקופיות, סיורים, ימי שדק, וחלוקת חומר לימוד והסברה אחר. תופעות אלה אינן ידועות כמעט לחלוטין בישראל. עד מה זקוקים הקואופראטורים הערבים לסוג הסברה זה ניתן היה ללמוד מדבריו של מר עווייסאת. (ראה שם 13)

הסיבה אשר בגללה ניתן כאן מקום כה נרחב למסכת הפעולות הקשורות בהכשרת פעילי התנועה, להדרכה והסברה, נעוצה בעובדה שכה רבה הייתה הדרישה ליתר פעילות בשטחים אלה. דרישה זו באה לידי ביטוי הן בקרב אנשי הקואופראציה הערביים בארץ והן מבין הבקיאים היהודיים, העוקבים במשך שנים אחר הנעשה במגזר זה.

מצד שני לא נתקלנו בגדה המערבית אלא במקרה אחד - באגודת השיווק בחלחול, (ראה "סיפורה של אגודת שיווק") של טענה כי פעולות ההדרכה הירדניות לא הגיעו די הצורך אל חתבר מן השורה.

ברור שבממלכה ההאשמית רב היה מספר המדריכים, רבות היו צורות ההכשרה וההדרכה, והן הקיפו הרבה יותר חברים - אפילו יחסית - מאשר בקרב ערביי ישראל. כן ניתנה תשומת לב מרובה יותר להסברה בדרכי שידור, עיתונות, הצגת טרטים ולימוד הקואופראציה בבחי הספר. ובכל זאת, נראה הדבר, שקשה כאן להוציא מסקנות פסקניות. לא תמיד הכמות היא הקובעת. למען עריכת השוואה נאמנה חסר קנה מידה מוסמך בדבר יעילותה של פעולת ההדרכה וההכשרה שניתנה בגדה המערבית. חסר מידע על השאלה באיזו מידה, ועד היכן, חדרה אומנם הסברה זו על כל צורותיה, ונקלטה על ידי איש השורה, הקואופראטור הכבוד, חבר האגודה, עד שהפכה לחלק מתודעתו. כמובן שגם לגבי הערבי הישראלי אין כל ודאות בדבר מידת קליטתו של המעט שהוא מקבל בהסברה שיתופית.

כאן כדאי לציין כי תוצאות הסקר בגדה המערבית מראות שבין 31 המרואיינים מכל 8 האגודות לא נמצא אלא אחד (בחלחול) אשר השתתף בימי עיון שנערכו מטעם "המדרשה". גם באגודות אחרות, עליהן נכתבו "סיפורים", לא נמצאו עדויות לכך שפעולות מוסד זה השאירו רושם עמוק בליבות החברים או היו בעלות השלכה על פעולות האגודה.

אולם יחד עם זאת יש לזכור כי בישראל, כפי שהדבר בא לידי ביטוי בציטאטות הרבות שניתנו לעיל, הייתה במרוצת השנים דרישה חזקה ליתר הסברה, לימוד והכשרה. בגדה המערבית לא באה דרישה דומה לידי ביטוי, לא בעיתונות השיתופית ולא בביקורים באגודות (חוץ ממקרה אחד בחלחול (ראה סיפורה של אגודת שיווק)).

ועתה להשוואה בין ענפי השיתוף בקרב ערביי ישראל ואלה הנהוגים בקרב אחיהם בגדה המערבית של הירדן.

מי שתיה השקאה

סוג שיחופי זה מהווה 70% מכלל התנועה הקואופרטיבית בין ערביי ישראל. יחד עם ענף השיכון והתחבורה הוא הצליח במיוחד בקרב הערבים בגלל העובדה שהוא נתן תשובה מיידית לצרכים דחופים ביותר של הישוב הכפרי הערבי: הבאת מים לתוך בתי הכפר.

עם ריבוי אפשרויות התעסוקה אחרי חלוף המיתון ותקופת האבטלה של תחילת שנות החמישים, החילה גם האישה, והצעירה הערבית, להכנס לאט לאט למעגל המפרנסים. היא יצאה לעבודת חוץ והכניסה, בצד הגבר, עשרות לירות במזומנים מדי שבוע לקופת המשפחה. מכאן שחלה הפיכה שקטה גם בצורת חייה ותעסוקתה, הפיכה שהתבטאה בכך שזמנה היה מוגבל, יקר, ולא ניתן שוב ללא הגבלה לעבודות בית בלתי יצרניות, ובתוכן, הבאת מים מן הבאר הרחוקה לאספקת צרכי הבית.

השלטון מצידו ראה בהבאת מים אחד מיטודות הפיתוח החשובים לכפר הערבי, ונתן לכל יוזמה מקומית בכיוון זה את מלוא התמיכה, אלא שחיש התברר שהחקלאי הבודד לא יכול, לבדו ובכוחות עצמו, למשימה זו, והקשורה ברכישת זכויות מים, קידוח בארות וציוד, הנחת קוו צינורות יקרים וכיוצא באלה. את חשיבות הדבר הבינו פעילי ההסתדרות ומשרד החקלאות ובאמצעות הלוואות מתאימות, יעוץ, שיתוף "מקורות" וגורמים אחרים, הושגה המשימה. טעם אחר בשטח זה היה ללא ספק הפיכת החקלאות הערבית מחקלאות בעל לחקלאות אינטנסיבית מודרנית, אשר תביא בעקבות ההשקאה, גידול ניכר בתנובת השדה, ולבסוף עליה רצינית ברמת ההכנסה והחיים של האוכלוסייה כולה. אך באמת בעשרות כפרים ערביים שימשה אגודה מי שתיה ראשונית גרעין ממנו צמחה עד מהרה אגודת מי-השקאה או אגודה משותפת ל-10-15 יישובים. לשני הצרכים גם יחד. תופעה זו קיבלה משנה תנופה, כאשר הקציבה הממשלה - במסגרת "תוכנית החומש לפיתוח הכפר הערבי והדרוזי", על שני שלכיו 1957/62, ו-1962/67, עשרות מליונים של לירות למטרה זו. (ראה שם 18)

לסיכום ניתן לציין כמה גורמי יסוד בהתפתחות בשטח זה:

(א) אדמות חלק ניכר של הכפרים הערביים, מרכזי גידול הירקות המסורתיים, הינם אדמות מישור, - 33 כפרים בשרון ובואדי ערה - המשולש הקטן - ומספר כפרים גדולים בעמק בית נטופה והסביבה הקרובה כגון: עבלין ותמרה. אדמות אלה היו מתאימות במיוחד לגידול ירקות.

(ב) אזור תקופת צנע החלה פריחה, אשר בעקבותיה גדל והלך הביקוש לירקות טריים בשווקי הארץ והמחירים עלו בהתמדה.

(ג) כבר הזכרנו הדוגמא היהודית שניצבה ללא הפוגה לפני הפלאחים הערביים. על השפעתה של דוגמא זו יש הוכחות למכביר, אך שמא הדוגמא הבולטת ביותר היא זו של "אל-אנתאג" (התוצרת). זוהי אגודה שיתופית דרוזית על הר הכרמל, אשר פעיליה ספרו

בהזדמנויות רבות אל אספקט זה. הם נוכחו כי היבול בהשקאה עולה פי כמה מכל חלקה על זה בגידול בעל. (30)

(ד) בארץ קיים תכנון מיס ארצי, חברת "מקורות" אחראית לביצועו, משרד החקלאות דואג להקצבות מיס לחקלאות. במסגרת תוכניות החומש - לשנים 67-1957 הוקצבו מליונים רבים לפיתוח החקלאות הערבית והגדלת שטחי השלחין בה.

(ה) משרד החקלאות ביצע פעולות הסברה והדרכה בקנה מדה רחב, בהעזרו בצוות מומחים ומדריכים - אשר מרביחם מבני המיעוטים עצמם. עשרות ימי שדה, תערוכות ניידות וסיורי דוגמא הוכיחו לחקלאיים את החשיבות בשיטת ה-cash crops. במקום גידולי בעל, במחזור זרעים מתוכנן, המאפשר כמה גידולים מאותו שטח בשנה אחת, במקום ניצול חד-שנתי, כפי שהיה הדבר קיים בעבר. כן צירף משרד החקלאות את מגדלי הירקות הערביים כחברים למועצות הירקות והפרות, צעד אשר הבטיח אותם לפני נזקית כתוצאה מעודפי תוצרת.

על דרך הקמתן והתפתחותן של אגודות מטוג זה ניתן למצוא חומר למכביר בפרטומים רשמיים ובעיקר בעיתונות הישראלית והלועזית. בין מחברי מאמריט אלה מספר לא מבוטל של ערבים, פעילי האגודות מטוג זה, אשר הצביעו על השוני המהותי שהתחולל בכפר הערבי הישראלי בעקבות התפתחות זו.

בגדה המערבית של הירדן לא הראו השלטונות כל ענין מיוחד בהכנסת מי שתיה לכפרים וגם המעט שנעשה בשטח של הפיכת אדמות הכפריים מבעל לעיבוד אינטנסיבי - נעשה לרוב ביוזמה מקומית, ולא לפי תוכנית ומעוף מלמעלה.

בגדה המערבית חסרו רב הגורמים שהיו קיימים בישראל. שם הייתה רק מעט אדמה מישורית, רק באיזורים כגון טול-כרם, קלקיליה ובאיזור הג'פטיק - בבקעת הירדן, מזרחית לשכם. ואכן בשני איזורים אלה התקיימו מספר אגודות שעסקו בהשקאה. כל יתר איזורי הגדה היו הריים, שרקעוטיהם לא התאימו לגידול ירקות בקנה מידה רחב ובהשקאה.

דוגמא של חקלאות יהודית מודרנית לא עמדה נגד עיני המגדלים הפלשטינאים. נוסף על כך היה כוח העבודה זול, הגדה היוותה מקור להגירה לארצות ערב, שרר בה חוסר עבודה. מכאן שלא התקיים גורם מדרבן להכנסת מי שתיה לכפרים הערביים בגדה. מחירי הירקות היו ירודים ביותר, הגדה יצרה עודפים גדולים שעד מחצית שנות השישים לא ידעו מה לעשות עימם, ורק מאוחר יותר כפי שצויין כבר - הוחל בשיווקם - בדרך האוויר - למפרץ הפרסי.

לזאת יש להוסיף העדרם של גופים ממלכתיים כ"נציב מיס" או חברת מיס ארצית, אשר מתפקדים לדאוג לאספקת מי השקאה. אי-קיום גופים כאלה הכריח את החקלאיים למצוא בעצמם פתרון לבעיה זו. אכן באדמות המישור של טול-כרם וקלקיליה נחפרו עשרות בארות וצויידו, לרוב ביוזמה פרטית של חקלאיי-המקום. בהעדר גופים ממלכתיים כאלה רק בזמן האחרון הוקמה בגדה המזרחית "רשות מיס" בעיקר לאיזור המדברי. גם לא נעשה דבר בצורה ארצית

מתוכננת להכנסת מי שתיה לכפרים הערביים - כך נשמט בסיס חשוב להקמת אגודות השקאה בשלב מאוחר יותר. שום תוכנית חומש הקלאית לא הגיעה לשלב ביצוע ברחבי הגדה עד 1967.

ענף השיכון

דוגמת ענף מי ההשקיה והשתיה הצליח ענף השיכון בשל חיוניותו והצורך של האוכלוסיה - בקצב התפתחותה המזורז - לשיפור תנאי המגורים בכפר הערבי. עליית רמת החיים של התושבים נתנה את אותותיה בצורת המגורים - מעבר מבתי המר לבתי אבן ובטון, מצוידים במים זורמים, תנאים סניטאריים, ובחלקם בחשמל. גידול האוכלוסיה, יציאת הצעירים לעבודות מחוץ לכפריהם, מגעם היום-יומי עם הישוב היהודי - כל אלה גרמו לכך שהמקום בבתי אבותיהם נעשה להם צר, הם חיפשו מרחב להקמת משפחותיהם הצעירות. יוקר הבניה הפרטית - אפילו בכפר - והעדר קרקעות מתאימות, או יוקר הקרקע, היוו מכשולים עקריים - לרבים בדרכם למצא פתרון לבעיית השיכון שלהם. כאן בא משרד השיכון לקראתם. התארגנותם במסגרת אגודה שיתופית לשכון איפשרה למשרד זה, אשר מחלקתה לעניינים ערביים הצטיינה בפעילות ניכרת - להסדיר את עניני הקרקע, לבוא בדברים עם "מקרקעי המדינה" כדי לפתור את בעיית היסוד, מכשול שצעירים אלה לא היו מסוגלים להתגבר עליו בכוחותיהם. דבר זה אמור במיוחד לגבי אגודות שיכון עירוניות - למשל בנצרת. בשלב השני ארגנה ההסתדרות את המועמדים לאגודה שיתופית רשומה כחוק, הדריכה אותם בדרכי הארגון וגביית דמי המניות. משרד השיכון דאג להלוואות לטווח ארוך ופיקח על ביצוע עבודות הבנין עד סיומן המוצלח. בנוסף על כך נמצא כאן לעתים קרובות פתרון לבעיות עקורים ומפונים, אשר זכו בדרך זו למענקי דיור, נוסף על הלוואות השיכון הרגילות. אין ספק כי בכפרים ערביים רבים גרמו אגודות השיכון למפנה מכריע ב"תודעת הדיור" של התושבים בכלל. בעקבות השלמת ה"ח" - רובע השיכון המודרני, - אשר בתיו הצטיינו בכל הדרישות והחדישות, ראו הכפריים במו עיניהם את התועלת במעבר לבהים חדישים, ותנועת הבניה הפרטית קיבלה דחיפה עצומה.

גם על ענף זה נכתב רבות, הן על ידי יהודים והן על ידי ערבים. מקצת מן החומר הזה מובא במקורות של פרק זה. (19)

בגדה המערבית לא התקיימו התנאים שהביאו להצלחת ענף זה בישראל וזאת בשל:

(א) העדר "מדיניות שיכון ממלכתית" דבר שמצא את ביטויו בכך שלא היה משרד שיכון נפרד בממשלת ירדן.

(ב) לא הוקצבו סכומים ניכרים להלוואות לטווח ארוך (25 שנים) למימון תנועת שיכון עממית. כאשר הוכרז פעם - כפי שצויין - על כוונת הממשלה להפריש 2 מליון דינאר למטרה זו התכוננו עשרות גופים להרשם כאגודות שיתופיות לשיכון. אך הדבר לא הגיע לידי ביצוע הלכה למעשה.

(19) ג. ויגרס, "למרחב" 3.3.68 + 22.11.62, צבי גלזמן, "א-תעאווין" גליון 1, 1961; עבדול קאדר אבו שיקרה, "זוע אל עאמלין" ועוד.

ג) בשל הופעת ההגירה לארצות הנפט הערביות - שהיתה נפוצה בקרב בני הגדה המערבית - כפי שכבר ציינו - לא הגיע הלחץ למצוא מגורים חדשים לאותם המימדים כפי שהיה הדבר בכפר הערבי הישראלי, אשר מרבית צעיריו לא העתיקו את מקומות מגוריהם אל מקומות עבודתם החדשים בערים היהודיות או המעורבות.

ד) השלטונות בישראל עשו רבות להסרת המכשול הבטיסי העומד לפני ענף זה - מציאת שטחי הקרקע המתאימים במחירים זולים. מאמץ מקביל לא נעשה בממלכה הירדנית, בגדה המערבית נתקלו מרבית האגודות בקושי של העדר קרקע להקמת יחידות השיכון שלהן. רק 2 הגיעו לכלל בניה ועוד שתיים הגיעו לרכישת קרקע למען הבניה. יתר האגודות לא הצליחו לגייס את הסכומים הדרושים לרכישת קרקע פרטית מאחר ולא זכו להקצבת קרקע ממשלתית, ולא להלוואות הגדולות להן זוכות אגודות אלה - (עד 60% מן ההשקעה הדרושה) בישראל (ראה שם הערה 19).

ענף התחבורה

מספר אגודות התחבורה בקרב ערביי ישראל זהה כמעט עם זה הקיים בגדה המערבית, (כעשר אגודות). כבר עמדנו על האופי המיוחד של אגודות שיתופיות למוניות בין המיעוטים בישראל. להצלחת ענף זה סייעו שני גורמים: א) רצון הנהגים הערביים לזכות ברשיונות למוניות, דבר שהם הבינו כי ניתן להשיגו ביתר קלות על ידי התארגנות במסגרת אגודה שיתופית המקבלת גיבוי ותמיכה, הן מצד ההסתדרות והן מצד משרד העבודה. ב) הצורך של האוכלוסיה בכפרי המיעוטים לשרות תחבורה שיפעל בלילות, בשעה שהאוטובוסים הציבוריים אינם פוקדים את הכפרים. משרד התחבורה הסכים כאן עקרונית למתן עדיפות לאגודות שיתופיות - מעל למועמדים פרטיים - בקבלת רשיונות, תוך הצגת תנאים ברורים: על האגודות לקיים תורנויות לילה ולהחזיק את רכבם בכפר בשעות הערב, ולדאוג לפתיחת משרד, מכשיר טלפון וכיוצא באלה. יחד עם זאת עדיין יש מקום להרחבת הענף ושיפור פעולותיו, אלא שהדבר תלוי במידה בה תצליח ההסתדרות, יחד עם משרד העבודה, להעמיק את מאמציה ולתמוך ביתר שאת באגודות צעירות אלה. (20)

בגדה המערבית יש לענף התחבורה אופי אחר לחלוטין. גם כאן גורם היסוד הוא צורך הכפרים לתחבורה ציבורית מסודרת, הן בשעות היום והן בשעות הלילה. אך ההתארגנות להשגת מטרה זו היתה כאן מלמטה: לא בעלי מכוניות או נהגים - כי אם דוקא התושבים עצמם, הפועלים הזקוקים לאוטובוסים אשר יאספו אותם מדי בוקר בדרכם לעבודה, ויחזירו אותם לפנות ערב לכפריהם, החקלאיים אשר צריכים להגיע עם תוצרתם לשוק, מורים ופקידים החייבים להגיע מידי יום לעבודתם בעיר הסמוכה, וכל מי שיש לו ענינים לסדר מחוץ לכפר.

נכון כי גם כאן נתנו השלטונות הירדניים, בהמלצת משרד העבודה, רשיונות לאגודות לתחבורה. אך יחד עם זאת (ראה שם הערה 19) ב"סיפורה של אגודת התחבורה בקטנה" מילאו האגודות האלה ממש חלל גמור, היות והחברות הפרטיות סירבו - ברוב המקרים - להסיע את האוטובוסים שלהן על קווים לא רווחיים, מרוחקים מעורקי התנועה הראשיים, למרחקים ארוכים, לכפרים

20) ג. ויגרט "המשק השיתופי", "א-תעאווין" גליונות 1-2, 1967, 3-1, 1968.

נידחים בהם מספר הנוסעים מוגבל. לו לא היו מתארגנים התושבים באגודות שיתופיות, הם היו נשארים מנותקים לחלוטין, והיה עליהם לעבור מרחקים גדולים ברגל, או רכובים על בהמות, עד הגיעם לכפרים גדולים מהם יכלו לנסוע באוטובוסים למחוז חפצם.

כבר הוטבר (בפרק על ענף התחבורה בגדה המערבית) האופי המיוחד של אגודות אלה, אשר החילו למלא את את תפקידו של שרות אוטובוס ציבורי בישראל, וזאת בארץ (בגדה המערבית של הירדן), שבו לא הקפידו חברות האוטובוסים הפרטיות על לוח זמנים קבוע, כי אם רגילות היו להסיע את מכוניתיהן בהתאם למספר הנוסעים שהצטבר, בהתאם לשיקול מסחרי, לא לפי הצורך של קהל הנוסעים עצמו. אם בישראל האינטרסאנטים העיקריים בקיום הענף הזה הינם 75 חברי האגודות, הרי שבגדה המערבית אלה הם למעלה מ-600 בעלי המניות, גברים ונשים, תושבי הכפרים ומחנות הפליטים עצמם, הזקוקים לאמצעי תחבורה זה מדי יום ביומו, ובשעת חירום גם בלילה (ראה ב"סיפורה של אגודת תחבורה" כיצד גופים אלה מקיימים גם תורנות לילה), ואשר בסוף השנה זוכים גם לפיצוי נאה על תמיכתם באגודותיהם, ודאגתם להתפתחותן, וזאת בצורה של חלוקת רווחים שנתיים על ערך מניותיהם.

האגודות החקלאיות לעיבוד משותף של קרקע והפעלת מיכון חקלאי משותף, וכך לאספקת זרעים, זבלים ומכשירי עבודה לא הצליחו בדרך כלל בישראל. מצד אחד היו תנאי המכירה דרך "המשביר המרכזי" (וספקים סיטונאים פרטיים) נוחים במידה מספקת מבחינת המחירים והאשראי. מצד שני, הצריך סוג זה הנהלת חשבונות מפורטת שרוב אגודות ההשקאה לא יכלו לעמוד בה. משלים לאי-הצלחה סוג זה של התאגדות שיתופית בקרב ערביי ישראל אפשר למצוא במקרה של אגודת "תחית הפלאח" בעיבלין, אשר פעיליה ניסו את ידם בשטח זה ועזבוהו.⁽²¹⁾ כך ניתן למצוא דוגמא על כך בסיפורה של אגודת "אל-אנתאג" בדליית אל כרמל, אשר בה הגיעו אפילו לידי שיווק שיתופי. אך אגודה זו התפרקה כעבור כמה שנים. ושמה הדוגמה הבולטת ביותר היא באגודת "אל-אמל", בשני הכפרים השכנים עארה וערערה במשולש הקטן, בה ניסו במשך שנים להפעיל הסדר כזה ללא הצלחה ניכרת.⁽²²⁾

כפי שראינו בפרק על האגודות החקלאיות בגדה המערבית, פועלות שם מספר אגודות העוסקות בסוג שיתופי זה. באיזור קלקיליה - טול-כרם פועלות כמה אגודות המטפלות בחלוקת זרעים וזבלים, ואחת מהן, בקלקיליה, רב-תכליתית, העובדת בהצלחה ניכרת גם בשטח זה. כן המצב הוא באגודת השיווק השיתופית המחוזית בחלחול, אשר יש לה מדור מיוחד הפועל בימי החורף לאספקת מכשירים, זבלים וזרעים לחבריה.⁽²³⁾ (ראה גם סיפורה של אגודת שיווק בחלחול).

ועתה לבתי הבוד, ענף הממוג חקלאות עם עיבוד תוצרת. ברור, שלערביי ישראל שטח קטן בהרבה של כרמי זית (כ-70,000 דונם) מלעמיתיהם בגדה המערבית. גם בישראל, בגליל

(21) "על המשמר" 11.1.63

(22) "המשק השיתופי" 17.12.61, "על המשמר" 18.7.62

(23) "ירחון העבודה", נובמבר 1967.

בעיקר, היו בתחילת שנות החמישים בתי בד פרימיטיביים, שהופעלו באמצעות בהמות או ביד. בסוף שנות החמישים הקים הבישוף חכים (בשותפות עם אחרים) בית בד מודרני ברמה. בתחילת שנות השישים הוקמה בחירבת סכה, במשולש הדרומי, אגודה שיתופית של בית בד. להקמתה של אגודה זו קדמו הכנות ניכרות, הן בלימוד הבעיה, מחקר הכדאיות הכלכלית ואפשרויות תפעולה מוצלחת. אגודה זו פועלת מאז כהלכה ומספקת את הצרכים של מגדלי זיתים בכל איזור המשולש.⁽²⁴⁾ זוהי האגודה היחידה של בית בד שיתופי בישראל. אי ודאות בקשר למחירים של שמן זית, העדר מדיניות ממשלתית לטווח ארוך לשיווק התוצרת, עודפים שלא ניקנו על ידי בתי החרושת לשמן (כדי ללחוץ על המחירים) דבר אשר יצר בעיה של אכסנת עודפים - כל אלה, כנראה, גרמו לכך שלא הוקמו אגודות דומות בגליל, האיזור בו מרוכזים רוב שטחי הכרמים הערביים בארץ. (ראה ש"ק 18).

ועתה להשוואה בין הענפים העיקריים הקיימים בגדה, לפי השיבוטים, לעומת המצב בקרב ערביי ישראל. כבר ראינו כיצד התפתח הענף השיתופי העיקרי בירדן, זה של אשראי וחסכון על צורותיו השונות: בכפר, בעיר ובבתי הספר. כבא נאמר, כי שלטונות ירדן הזרימו דרך אגודות אלה סכומי כסף גדולים במגמה לפתח את החקלאות. בשנים האחרונות הוזרמו כספים אלה בעיקר למען הכשרת קרקע וקידוח בארות, וזאת לפי תוכנית של פיקוח חמור על דרכי השימוש בכספים אלה בשלבי העבודה השונים. בארץ לא נהגו המוסדות בצורה דומה. החסכון באגודות עירוניות היה מושתת בגדה בעיקר על אגודות של פקידים אשר קיבלו הלוואות, תמורת ניכוי פרעונן במקור ממשכורותיהם על-ידי משרדיהם.

בישראל התפתחה צורת החסכון וההלוואה רק בתחילת שנות החמישים, כאשר מצב האשראי היה עדיין קשה. עם סיום המיתון והתפשטות ענף הבנקאות בערים, ופתיחת סניפי בנקים במרבית הכפרים הערביים במשולש ובגליל, קל היה, יחסית, להשיג הלוואה בנקאית בתנאים נוחים ובסכומים גדולים בהרבה מאלה שיכלו האגודות להעניק לחבריהן (ושלא עלו בדרך כלל על 200 ל"י בממוצע לחבר). כן לא ראו המוסדות האחראיים על התנועה השיתופית בקרב הערבים צורך לעודד אגודות אלה, כי גם בסטור היהודי הלך ענף זה של אגודות שיתופיות להלוואה וחסכון הלך וקטן. ורוב האגודות חוסלו או התמזגו עם "בנק הפועלים" או מוסדות כספיים גדולים יותר.⁽²⁵⁾

כבר צויין לעיל כיצד שמה ממשלת רבת עטון לעצמה למטרה עידוד החסכון בקרב הדור הצעיר על ידי הסברה, סרטים, הרצאות ולימוד מקצוע הקואופרציה בבתי הספר. אלה היו פעולות שנעשו תוך מגמה ברורה לנטוע בלב הצעירים את יסודות השיתוף על מנת לגדל דור הדור הכרה ביסודות הקואופרציה, פעולות אלה אומנם הניבו פירות בצורה של הקמת למעלה מ-150 אגודות בבתי ספר בגדה. בישראל לא היתה מגמה כזאת ומכאן שצורה זו של שיתוף

(24) "המשק השיתופי" 15.6.64

(25) "המשק השיתופי" 1.9.62 + 1.5.61

לא מצאה לה כל ביטוי. מקורות שונים הצביעו על החשיבות הרבה בפעולה זו מהם צוטט מר עויסאט^(ראה שם 13) אך קריאתם היתה ללא הד. יחד עם זאת יש לציין שוב, כי ענף זה (על שלושת צורתיו הנ"ל) במשך כל שנות קיומו לא היכה שורשים עמוקים עד כדי כך שיכול היה להפוך לענף עצמאי ובלתי תלוי. ברגע שנוחק: מקור המימון התמידי, ברבת-עמון, הפסיקו כל האגודות הן לאשראי כפרי, הן לחסכון עירוני, והן בבתי ספר את פעילותן לחלוטין ונשארו משוחקות.

סיבה אחרת להפסקת הפעולה של אגודות האשראי הכפריות הייתה נעוצה בכך שבחלקן התקימו בזכות מענקים, ובחלקן שיעורי הריבית שהחברים שילמו לא עלו על 6-7%. בתחילת השלטון הישראלי לא הוצע לאגודות אלה כל אשראי שהוא, ורק לקראת סוף 1969 הוצעו הלוואות בריבית של 9%.

הסיבה השלישית היא בכך שבעבר - הן ממשלת ירדן והן ה"איחוד" - היו "מוותרים" לעתים קרובות על גבית ההלוואות או לא היו מקפידים בשנות בצורת או עונות חקלאיות גרועות (ראה סיפורו של מפרק אגודות שיתופיות ב"שבועון"). החקלאים אינם ססים לקבל על עצמם הלוואות ישראליות מחשש שלא יכלו לעמוד בפרעון במועדים המדויקים והשלטונות יאחזו באמצעים כגון עיקול ויוצא באלה נגדם או נגדו רכושם. זאת ועוד: רוחת דעה שקבלת הלוואות חדשות עלולה ברבות הימים לחייב אותם בתשלום חובות ישנים. מרבית האגודות חייבות ל"איחוד" סכומים על חשבון פרעון חובות העולים על פקדונותיהן הקפואים ב"איחוד". במחוז חברון הביעו הכפרים דאגה שמא שלטונות ישראל ירצו לגבות מהם את חובותיהם ל"איחוד".

לכלל זה יוצא מן הכלל אחד ויחיד: האגודה השיתופית לאשראי וחסכון חקלאי "דיוק" ביריחו. גוף זה חידש, זמן קצר אחרי מלחמת ששת הימים את פעולתו. מ-34 חברים הצטמצם מספרם אומנם ל-14, אך דבר זה לא מנע מהם לבקש פעמיים הלוואות לחידוש עבודתם החקלאית. הון מנ יות החברים והרזרבות בסך העולה על 70,000 דינאר נשאר קפוא ב"איחוד" ברבת עמון. משלטונות ישראל קיבלו 14 החברים הנותרים שתי הלוואות בסך 11,000 ל"י.

עם זאת אין מנוס מלהעיר כי ניתן להטיל ספק באופי "השיתופי" של האגודות. בבתי הספר. כדוגמא: המקרה של האגודה על שם המלך ע'אזי. (ראה "סיפורה של אגודת חסכון בבית ספר") השלטון ניצל גופים אלה למען מטרות פוליטיות, בניגוד לחוק הקואופרציה. ניתן להניח שהמקרה של בית ספר זה לא היה היחידי מסוגו בממלכה ההאשמית. מכאן יש, כמובן אפשרות, שקשה לבססה אומנם, כי כל מטרת הארגון הממלכתי של ענף שיתופי זה, הייתה, בין היתר, ניצולו, בשעת הצורך, למטרות לא קואופרטיביות.

ועתה לענף השיווק. כבר נאמר בפרק על ענף זה בגדה המערבית כיצד התפתח שיווק התוצרת החקלאית שם בשל גורמים שעיקרם נסובו סביב עודפי התוצרת הגדולים שלא נמצאה להם פתרון, אלא על ידי שיווק בדרך האוויר לארצות המפרץ הפרסי, דבר שלא נתן לבצעו על

ידי המגדל הבודד. שתי האגודות הגדולות ביותר מסוג זה, שתיהן מחוזיות, בחברון ובקלקיליה המאגדות בתוכם מאות חברים, המסונפים לאגודות חקלאיות מקומיות בכפריהן. (26)

בישראל לא היה קיים גורם זה של עודפי ירקות ומכאן שלא קיים היה לחץ חיצוני על החקלאי לדאוג בכל מחיר לפתרון הבעיה, גורם אשר עלול היה להכריחו להתאגד במסגרת שיתופית למטרה זו.

כאשר התקיימו אמנם גורמים חיצוניים, כגון משטר של פיקוח חמור על מחירי התוצרת וצורת שיווקה (בשנים 53-1951) צצו, כפי שצוין כבר, 42 אגודות ערביות לשיווק תוצרת חקלאית. א-סיבי כותב בנידון: "בתנאים המיוחדים ששררו אז מלאו אגודות השיווק הערביות שליחות חשובה. הן שברו את המונופול של חברות שיווק פרטיות שניצלו את המגדלים הערביים. אגודות אלה גם תרמו להשגת מחיר שווה לתוצרת החקלאית הערבית ב-1952. אגודות אלה הקימו אגודה מרכזית שנהלה שוקים מרכזיים בחיפה ובעכו.

אך עם שינוי המסיבות, התרת השיווק באופן חופשי, והסרת הפיקוח על המחירים - התפרקו אגודות אלה. החקלאי הערבי לא היה זקוק להן יותר. מחיר שווה השיג לתוצרתו עם זה של החקלאי היהודי. את המונופול של חברות פרטיות שניצלו אותו שבר. ובעיקר הוא שאף לתשלום במזומן עבור תוצרתו ולא היה מוכן להמתין חודשים לחשבון מ"תנובה" או משווקים ציבוריים אחרים". (ראה שם, 1 ע' 22-21).

למרות האמור לעיל נעשו נסיונות - ולו באיחור רב - מצד משרד החקלאות (אשר מינה בתחילת 1965 פקיד מיוחד למשימה זו) לארגן את הכפריים במסגרת אגודות שיווק והקמת תחנות מיון ואריזה. נסיונות אלה נכשלו אחד אחד. (27) מקור זה מלמדנו כי גם על "תנובה" נפל חלק מן האחריות לכשלון מאמצים אלה. מוסדות ההסתדרות ומשרד החקלאות לא הצליחו לשכנע את "תנובה" לבוא כאן לקראת המגדלים על ידי שיתוף פעולה בשיכנוע המגדלים הערביים ועידודם להתארגנות במסגרת תחנות שיווק ומימון תוצרתם. (שם)

על הצלחת נסיון לשיווק שיתופי ב"אל-אנתאג", כל עוד פעלה אגודה זו, ניתן לקרוא רבות (ראה שם 18) על כשלון נסיונות כאלה הן בעיבלין (ראה 28) ובעארה-ערעה (29).

נשאר לנו לדון בשני ענפים אחרים: צרכנות ומלאכת יד. בדרך כלל ניתן לאמור כי ההצלחה לא האירה פניה לענף הצרכנות השיתופית, לא בישראל ולא בגדה, בקרב ערביי ישראל קמו 28 אגודות מסוג זה במשך שנות החמישים, בתקופת הצנע. כאשר השתנו התנאים ושיטת כרטיסי המזון בוטלה, התפרקו רוב האגודות הללו. בתחילת שנות השישים נשארו 2 אגודות כאלה, האחת בכפר אקסאל בשם "החנות העממית". כיום נשארה לפליטה רק עוד אגודה צרכנית

(26) "ירחון העבודה", נובמבר 1967

(27) "למרחב", 20.10.65

(28) "על המשמר" 11.1.63

(29) "על המשמר" 18.7.62, "המשק השיתופי" 17.12.61

אחת, בכפר דייר חנא. נראה כי הגורם העיקרי לכשלון הענף הזה בקרב ערביי ישראל הוא אי יכולתו לעמוד בהתחרות עם החנויות הפרטיות בשטח הקניה בהקפה. כפי שיראה המעיין בחומר על ענף זה⁽³⁰⁾ היתה סיבת ההצלחה בדייר חנא מטירות החברים לאגודתם ושמירה קפדנית על המכירה בהקפה בגבולות מוגדרים.

סיבות דומות פגעו גם בענף זה בגדה המערבית. בפרק "פירוק אגודות במחוז ירושלים" הבאנו חיבור על פירוק אגודה צרכנית של עובדי הדואר במחוז ירושלים, ממנו אנו למדים כי המכירה בהקפה לחברים היוותה את הגורם העיקרי לחיסול אגודה זו. כיום נשארו לפליטה רק 4 אגודות צרכניות בגדה, אחת מהן במחנה פליטים במחוז שכט. שניה בקלקיליה, המהווה סניף של אגודה רב-תכליתית שכבר הזכרנו אותה לעיל כאגודה חקלאית העוסקת גם בשיווק ובהספקת זרעים וזבלים לחבריה.

אגודות יצרניות למלאכה לא הצליחו בקרב ערביי ישראל. בזו אחר זו הוקמו על ידי ההסתדרות אגודות לנגרות, למוסכים, ליצור חומרי פלסטיק ובלוקים. גורל כולן היה החיסול. מקור שעקב מקרוב אחרי ההתפתחות בשטח זה⁽³¹⁾ מציין כי הסיבה העיקרית היתה חוסר לימוד הבעיה, חוסר בדיקה מוקדמת של התנאים בהם צריך המפעל לעבוד, לימוד אפשרויות השיווק, ואי-הכנה של הפעילים ביסודות הקואופרציה ודרישות ענף זה.

בשטח מלאכת היד נעשה נסיון אחד להקים אגודת נשים לתפירה וריקמה בנצרת. הפעם נעשה הדבר על ידי הכומר הבלגי, האב גוטייה, שאסף צעירות, פליטות ועקורות, וארגן אותן, בשיתוף ההסתדרות, במסגרת אגודה שיתופית בשם "טאביטא". כעבור שנים מועטות נכשל גם נסיון זה.⁽³²⁾ רק במחצית השניה של שנות השישים, כאשר חיפש מומחה יהודי לקונפקציה - עולה חדש - קבוצה של נשים להקמת בית מלאכה לתפירת חולצות, פיג'אמות וכיוצא באלה, וההסתדרות נכנסה בכל כוחה, לארגן קבוצה כזאת מביין נשות נצרת וצעירותיה, הוקם הדבר והיה לעובדה. כאן יש להדגיש כי הצלחת הנסיון היתה מבוטסת על שיתוף ידע יהודי וכח עבודה ומטירות ערביים, על דאגה מראש למימון מספיק והספקת ציוד ועל דאגה מתמדת מצד האחראיים על פעולות ההסתדרות בנצרת גופה, ללא השענות בלעדית על אנשי המדור הכלכלי במחלקה הערבית בתל-אביב. על הצלחת אגודה זו אפשר לקרוא גם בדו"ח הרושם.⁽³²⁾ הקמת אגודה דומה במזרח ירושלים, ב-1968, היתה גם היא תוצאה ישירה מן הנסיון המוצלח שנרכש בבירת הגליל בשטח זה. אכן חברות "אל-תאזור" ביקרו פעמיים בנצרת ועמדו מקרוב על צורת העבודה שם לפני הקמתן את אגודתן הן.⁽³⁴⁾

(30) "המשק השיתופי" 15.12.60 + 18.2.63

(31) "המשק השיתופי" 1.3.65

(32) "הארץ" 2.5.68

(33) "ירחון העבודה" אוקטובר 1966

(34) "דבר" 17.4.69

בגדה המערבית התקיימו ב-1967 - 4 אגודות נשים למלאכת-יד - אחת מהן תוארה כבר ב"סיפורה של אגודת נשים שיתופית ברמאללה". רוב אגודות אלה הן של רוקמות, ריקמה ערבית מסורתית, או מלאכת תפירה אומנותית. קצין המטה לעניני עבודה וקואופרציה מסר כי במחצית הראשונה של 1969 פתח משרד העבודה קורסים לתפירה בכמה ערים בגדה המערבית תוך מגמה ברורה לארגן, מתוך הבגרות, קבוצות של נשים וצעירות אשר תתאגדנה בצורה של מתפרות שיתופיות ליצור קונפציוני של מלבושים.

ולסיום יש לציין שלושה קווים אופייניים המבדילים בין התנועה השיתופית בקרב ערביי ישראל לבין אחותה בגדה המערבית:

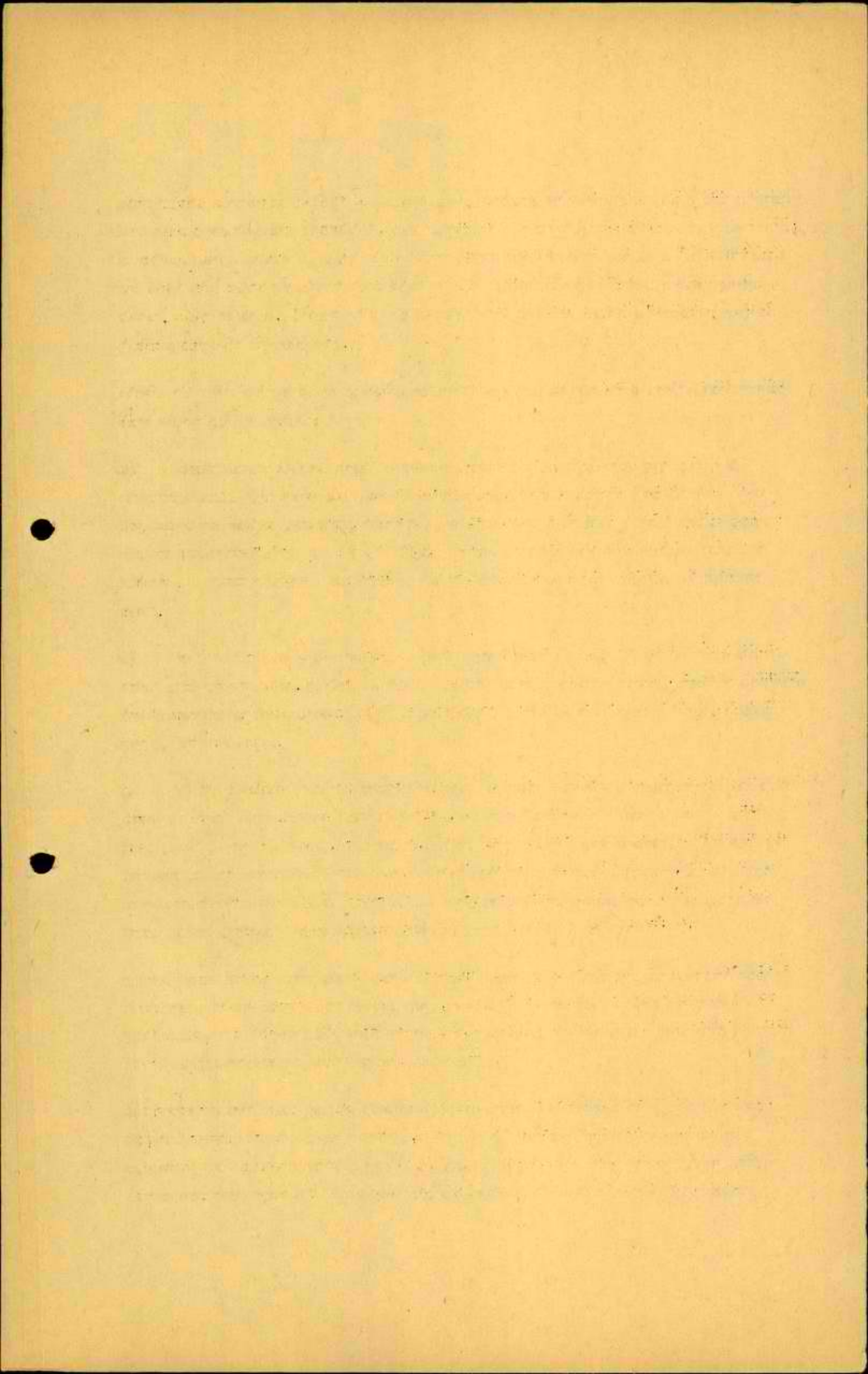
(א) התנועה בארץ נולדה, הוקמה והתפתחה ביוזמת מוסדות ציבוריים, תוך שיתוף עם התושבים עצמם. יקיר מציין בפירושו: "המחלקה לאיגוד שיתופי במשרד העבודה אינה רואה מחובתה לארגן אגודות שיתופיות, יהודיות או ערביות. תפקיד זה נועד לציבור הערבי בעזרת מוסדות ההסתדרות". (ראה שם, 3 ע' 178). הפרדה כה ברורה לא היתה קיימת בירדן כפי שראינו, בה הרבו המפקחים הממשלתיים, למשל, להשתתף באסיפות השנתיות של האגודות ועוד.

(ב) מאז השלב השני - כפי שראינו - קבלה התנועה צביון מובהק של עשייה למען פיתוח הכפר כולו כיחידה אחת. דבר זה בא לביטוי בעיקר בענפי ההשקאה והשיכון. בממלכה ההאשמית לעומת זאת היו מרבית האגודות (הלואה וחסכון כפרי) בנויות על יסוד העזרה ליחיד, בהכשרת קרקע, של חלקו הוא.

(ג) מרבית האגודות הערביות בישראל קושרות את החבר, על ידי מתן שירות יום יומי בצורה הדוקה יותר אל אגודתו מאשר בגדה המערבית, שם הקשר בין החבר לאגודה, לה הוא אינו זקוק, ממש, מדי יום ביומו, רופף יותר. (שוב בעיקר באגודות אשראי כפרי). זיקה חזקה זו מתבטאת גם בכך שההון העצמי באגודות בישראל עולה פי שלוש על ההון הזר, כפי שמתברר מן הטבלה לעיל בשעה שבגדה המערבית הוא מגיע עד כדי מחצית ההון הזר. (ראה טבלה של המצב הכספי באגודות שיתופיות בגדה המערבית 1967, בנספחים על הגדחה).

תוצאות הסקר שנערך בגדה מוכיחות כי אכן קשר זה בין החבר לאגודתו בענף האשראי הכפרי - גדול ענפי השיתוף בגדה - היה רופף ביותר, נשען בלעדית על הפקת תועלת חד-פעמית של קבלת מענק, ולא התפתח לכלל זיקה הדדית. מכאן שענף זה היה הראשון. שהאגודות השייכות אליו הפסיקו את פעילותן אחרי מלחמת ששת הימים.

מצד שני יש לציין כי גם בתנועה השיתופית בקרב ערביי ישראל המצב רחוק מלהיות ורוד. הקשר בין החבר לאגודתו בענף השיכון, למשל, הלך והתרופף לאחרונה עד כדי שיתוק פעולותיהן של מרבית האגודות בענף זה. כך מתברר מן הדו"ח שהוגש על ידי "ברית הפיקוח על הקואופרציה הערבית" לאסיפה השנתית של גוף זה, שהתקיימה ביולי 1970 בחיפה

בראשותו של שר העבודה. כן נמסר כי ענף התחבורה והמשך קיומו עומד לפני סימן שאלה רציני בשל העדר רשיונות.

הערוותו העניינית של מר עבדללה עוייסאט, שצוטטו לעיל^(ראה שם 13) לא באו על חיקונן ברב המקרים, כפי שניתן להוכיח ממאמר מקיף שני שהל"ז פירסט ערב השלמתה של סקירה זו, בקיץ 1970, היינו למעלה משלוש שנים אחר הופעת מאמרו הראשון ב"א-תעאווך".

הכותב, המכהן כיושב ראש הנהלת אגודת המים "א-טעאדה", בבאקא אל גרביה, ונמנה עם חברי ועדת הביקורת של ה"ברית", מצביע על כך כי... "באגודות ערביות רבות קיימות מריבות בין חברי הנהלה, תופעה אשר מחלישה את פעולותיהן של אגודות אלה... ה"ברית" נסתה אומנט להתגבר על מכשול זה... אך למרבה הצער נכשלה בכך". והוא מוסיף: "הברית" "הוכיחה שהיא אינה מסוגלת לפתור את הבעיות הרבות הדורשות טיפול מהיר ויעיל... בעיות רבות הוגשו לה, אך הן נשארו עומדות ותלויות ללא פתרון, וכאילו הזמן יפתורן..."⁽³⁵⁾

(35) "א-תעאווך", גליון אביב 1970, עמ' 9-6.

פ ר ק ד'

ט י כ ו ט

הקואופראציה במובנה המודרני לא צמחה בקרב ערביי א"י מלמטה. היא הוקמה בשנות העשרים מלמעלה, על ידי שלטונות המנדאט. הענף העיקרי שפותח בעשרים שנות השלטון הבריטי בארץ היה ענף האשראי הכפרי, ואחר מכן הענף הצרכני. בשנות השלושים התארגנו אגודות שיתופיות ערביות גם למלאכה, שרוחיים, תחבורה ושיווק. מרביתן קם הודות למשטר הצנע ששרר אז בארץ. אגודות אלה נהנו מהקלות ניכרות ברשיונות, הקצבות בחומרי גלם וחלקי חלוף שלא נתן היה לפרט להשיגם. אמנם מרבית האגודות הללו החזיקו מעמד רק עד תום מלחמת העולם השנייה. כאשר הוטרו ההגבלות התפרקו אגודות אלה אחת אחת ומספרן של אלה שהגיעו עד סוף המנדאט לא עלה על כמה עשרות מכל הענפים הנ"ל.

המשבר שפרץ בשנים 1947-48 הוכיח שההתאגדות השיתופית בין הערבים בא"י לא ענתה על הדחפים החברתיים הפנימיים ולא מילאה צרכים כלכליים חיוניים, שבלעדיהם לא יכלו החברים למצוא את מחייתם. אכן בקרב ערביי ישראל, ואחריהם תושבי רצועת עזה כמעט שלא נשארו בתחילת שנות החמישים אגודות שיתופיות, בשעה ש-40 האגודות שנשארו אמנם להלכה בשטח המנדאט שהפך אחר מכן לגדה המערבית של הירדן, היו למעשה במצב "תרדמה" וחוסר כל פעילות.

אחר סיפוח הגדה לממלכה ההאשמית הופעלה שט מחדש פקודת האגודות השיתופיות הא"לית. הדוגמא המנדאטורית שמשה נר לרגלי השלטונות ברבת עמון: שוב ניתנה תשומת הלב העיקרית לענף האשראי. עשרות אגודות כפריות זכו להלוואות מתקציב "מועצת הפיתוח" הירדני. מגמה זו קיבלה עוד משנה דחיפה עט הרחבת התחיקה השיתופית והקמת המוסדות הארגוניים והכספיים בממלכה בסוף העשור החמישי ותחילת השישי: הקמת המחלקה לאגוד שיתופי, הקמת ה"איחוד", ברית הפיקוח, ולבסוף המדרשה השיתופית. סכומים ניכרים מכספי סיוע אמריקאיים הוזרמו לענף האשראי הכפרי ועזרו להקים סוגים חדשים: אגודות "שכר עידוד" ו"שכר עבודה". כן יזמו השלטונות את ענף החסכון והאשראי בעיר, שהיה מורכב ברובו המכריע מפקידי ממשלה ומוסדות ציבוריים. באותו משור הוקם ענף שיתופי חדש שכולו נבע מהשראה ופיקוח ממשלתיים: אגודות שיתופיות לחסכון בבתי ספר.

סוגים אלה של התארגנות קואופראטיבית הגיעו לשיאם באביב 1967. אך יחד עם זאת לא הצליחו האגודות הנמנות עמם להכות שורשים בציבור הרחב ולהיהפך לחלק אינטגרלי מן הנוף הירדני בכפר ובעיר. את זאת ניתן לראות מן העובדה שמאות אגודות לאשראי כפרי, שכר עבודה, חסכון בעיר ובבתי הספר לא הצליחו לעבור את המשבר של קיץ 1967. רק במקרה אחד ויחידי, ביריחו, חידשה אגודת אשראי כפרית את פעילותה אחרי מלחמת ששת הימים.

אולם להתאגדות הקואופראטיבית בגדה המערבית היו גם פנים אחרות. אט אט החלה לצמוח, מדחפים פנימיים וצרכים מקומיים חיוניים, תאים שיתופיים בשטחים חדשים: מלאכה, תחבורה,

שיווק, עיבוד תוצרת חקלאית ועוד. בניגוד גמור לענפים שנזכרו לעיל, הרי שההתארגנות הזו לא קיבלה כל דחיפה מלמעלה, היא לא נסתייעה, לפחות בתחילת דרכה, בעידוד או אימוץ של המוסדות השיתופיים המרכזיים ברבת עמון, כי אם גדלה על ברכי קבוצות פעילים מקומיים, במקרים רבים בעלי תודעה שיתופית טבעית, או לפחות אנשים השואפים להתקדם, הרוצים את טובת הציבור כולו, המוכנים לתרום מזמנם, מרצם וכספם לתועלת הכפר כולו. נטיונות אלה להתארגנות שיתופית נעשו על רקע של צרכים מקומיים חיוניים של כלל האוכלוסיה לשרותים שהכפר זקוק להם ביותר, אך אין באפשרותו של הבודד להשיגם: הקמת קוי אוטובוסים, שיווק תוצרת חקלאית או עבודות מלאכת יד לחו"ל, עיבוד מודרני של תוצרת חקלאית, הבטחת שרותי בריאות, אספקה חקלאית מרוכזת וכיוצא באלה.

נכון שבמרוצת השנים זכו גם ענפים אלה לעידוד וטיוע מן המוסדות המרכזיים (בקנה מידה קטן בהרבה מענף האשראי על סוגיו) אך הם התקיימו, ואף גדלו וצמחו, בזכות עצמם וגיבושם החברתי והכלכלי. גם ענפים אלה הגיעו לשיא פריחתם ב-1967, אך בניגוד לענף האשראי הרי שמרבית האגודות הנמנות עם סוגים אלה אכן הצליחו לעבור את משבר מלחמת ששת הימים ולצאת ממנו כאשר ידם למעלה. חיוניותן עמדה להן לא רק להמשיך בפעילותן התקינה, אלא במקרים אחדים גם לשאוף להרחבת הפעולות ועיסוק בשטחים חדשים (בתי הבד החפצים לפעול בשטח עיבוד משותף של כרמים ועוד).

גם בקרב ערביי ישראל הגיעה הקואופרציה בשנת 1967 ל'ציבות': ניכרת. אחרי 2 עשרות שנים של מסה ומעש התברר שהענפים העיקריים בהם השתרשה הדרך השיתופית באוכלוסיה זו הנם ענף מי השקאה והשתיה, ובמידה פחותה השיכון. ענפים אחרים אשר הצליחו בגדה המערבית, כגון: שיווק, עיבוד תוצרת חקלאית, מלאכת יד ועוד לא הראו הצלחה מקבילה בקרב ערביי ישראל.

שונה לחלוטין היה המצב ברצועת עזה תחת המשטר הצבאי המצרי. שם לא החלה ההתארגנות השיתופית אלא עשור שלט אחרי מלחמת השחרור. התהליכים התחיקתיים והקמת המוסדות המתאימים, (המחלקה לאיגוד שיתופי ואגודת גג מרכזית שיתופית) הושלמו רק ב-1964.

מחוץ למקרים בודדים של אגודות שיתופיות חקלאיות ויצרניות, וזתה מרב ההתארגנות השיתופית ברצועה בענף הצרכני, ענף שהשלטון המצרי עודד את הקמתו וגידולו. לשם כך הקים המושל הצבאי המצרי ברצועה אגודה מרכזית (שכלל לא נרשמה כחוק כאגודה שיתופית) והזריט לה טעד כספי ניכר על מנת לשמש יבואן מבוקר למצרכי מזון בסיסיים. כך נוסדו במרוצת השנים 1963-67 עשרות אגודות שיתופיות צרכניות בערי הרצועה ומחנות הפליטים שבה, כאשר מטרת החברים המתאגדים הנה השגת מצרכי מזון במחירים מוזלים והפקת תועלת מחלוקת רוחים שנתיח.

גם ברצועת עזה הגיעה ההתארגנות השיתופית לשיאה המספרי ערב מלחמת ששת הימים. אך מאחר ומרבית האגודות לא צמחו מלמטה, מדהפים חברתיים או צרכים כלכליים מקומיים

חיוניים ביותר לאוכלוסייה החיה במצב כלכלי נורמלי (בו אין פער מלאכותי של 25-40% במחירי המצרכים הבסיסיים בין השוק החופשי וזה הנהוג בצרכניות) הרי שאגודות רבות התמוטטו עוד בשלהי המלחמה (כתוצאה מגניבות, פעילות ופריצות בצרכניות מצד חברים ולא חברים כאחת) בשעה שלאחרות לא עמד הכוח לחדש את פעילותן התקינה, במצב של העדר הפרשים במחירי המצרכים.

בחום שלושת שנות השלטון הישראלי בגדה המערבית וברצועת עזה, באביב 1970, ניתן לחלק את האגודות השיתופיות בשטחים הנמצאים תחת שלטון ישראל ל-4 סוגים:

(א) אגודות שלא הצליחו לעבור את משבר 1967 והנן בלתי פעילות כיום לחלוטין. סוג זה כולל: את האגודות בענף האשראי והחסכון לטוגיו בגדה המערבית, את כל האגודות החקלאיות והיצרניות שהיו קיימות לפני 1967 ברצועת עזה וכ-20 אגודות צרכניות ברצועה. סוג זה כולל גם אגודה אחת שהוקמה באזור זה בסיוע השלטון הישראלי.

(ב) אגודות הממשיכות לקיים פעילות מצומצמת. אל סוג זה נמנות אגודות השי כון, צרכניות, חקלאיות למיניהן בגדה, ומרביתן של הצרכניות ברצועת עזה, כולל אחת, באל-עריש, שהוקמה ביוזמת השלטון הישראלי.

(ג) אגודות פעילות. סוג זה כולל אגודות לתחבורה, ייצור, מלאכת-יד, שיווק, עיבוד תוצרת חקלאית, ביטוח בריאות בגדה, ומספר קטן של צרכניות ברצועת עזה.

(ד) אגודות שניתן על ידי פעולות עידוד והדרכה מתאימות מצד שלטונות ישראל להרחיב את היקף פעילותן הכלכלית, להגדיל את מספר חבריהן, ולהפוך לגורם כלכלי-חברתי דומיננטי בסביבתן. אל סוג זה נמנות מרבית האגודות שנמנו בסעיף ג', כולל שתי אגודות שהוקמו בגדה ביוזמת השלטון הישראלי, ואחדות מן האגודות ברצועת עזה. המאלף הוא בכך שדווקא בקרב האגודות במחנות הפליטים ברצועה (צרכניות ואגודה לאספקת מי שתיה), נמצאו הגורמים החברתיים השואפים להתבססות, הרחבת המסגרות, ותפנית לאפקים חדשים בפעילות שיתופית.

לסיום נצבות שתי שאלות מוקד: (1) האם ניתן באמת לקרוא לצורת ההתארגנות הזו, בגדה ובעזה, בשם קואופרציה? (2) האם עשו שלטונות ישראל את מירב המאמצים לנצל את קיומן של המסגרות השיתופיות לפיתוח האיזורים וקירוב חושבי השטחים לרעיון של דו-קיום בשלום ושיתוף פעולה כלכלי עם ישראל? באשר לסוגיה הראשונה קשה לתת כאן תשובה פסקנית, מאחר, וכידוע, לזרמים שונים של הוגי-דעות הגדרות שונות לגבי מהות הקואופרציה, תפקידיה, ומטרותיה. אם נקח את הגדרתו של החוקר הישראלי הפרופ' ולטר פרוייט, הרינו נמצאים למדים כי לדעתו "... באותם הענפים בהם התפשט הרעיון השיתופי העלתה הקואופרציה את ערכו של אדם, תרמה תרומה חשובה לאידיאל חרות האדם ושמירתו, ופיתוח רגש העשייה העצמאית על יסודות של עזרה הדדית ודימוקראטיה אמיתית...".

חוקר זר, פרופ' למברט, כותב כי... "אגודה שיתופית חייבת תמיד להיות אמצעי למען השגת רמה מוסרית נעלה..." (highmindness) והוא מוטיף אגודה שיתופית היא... "יצירה של קבוצת משתמשים המפעילים את כללי הדמוקרטיה והמתכוונים לשרת את חבריהם ואת הציבור בכללו". (36) אין ספק שחלק ניכר מן האגודות בשטחים, הנמנות עם הסוגים (ג ו-ד) שהזכרנו לעיל עונות בהחלט על דרישות אלה.

כאשר לבעיית הפעילות הישראלית הרי שהעובדות שהובעו בסקר זה על פשלות השלטון הישראלי בשטחים, בתקופה 1967-70, מדברות בעד עצמן. בסוגיה זו התשובות עוד מסובכות שבעתיים. ראשית יש לדעת האם בכלל מעוניין השלטון החדש באיזורים אלה בפיתוח וקדום האוכלוסיה המאורגנת במטגרות קואופרטיביות. על כך השיבו שרי העבודה והשטחים, כל אחד ליחוד, בהן מוחלטת.

מר אלמוגי הודיע בראיון מיוחד, ערב סיום סקר זה, כי הוא מעוניין לעודד, לסייע, לקדם ולתמוך בכל טימן של רצון מצד הפעילים באגודות שיתופיות בשטחים להרחיב את פעילותן. הוא אף הוטיף כי במקרים מיוחדים יש למשרדו ענין ליזום בעצמו פעולות בשטח זה. דברים דומים מאד השמיע השר לעניני השטחים בהודמנויות שונות (כולל ראיון מיוחד עם כותב סקר זה).

אולם, כפי שמתברר מבדיקת המצב בשטח, מדיניות גלובאלית זו אינה מבוצעת כלשונה, וקיים פער בינה לבין דרכי הפעולה של אלה המצווים לתרגמה לשפת המעשה בשטח. בגדה המערבית פער זה מתבטא בכך שאין קצין מטה מיוחד המתמסר בלעדית לבעיות הקואופרציה. העדר קיום בין-משרדי בנידון זה (משרד חקלאות, אוצר, מסחר ותעשייה) פוגע קשות במאמצי האגודות החפצות להרחיב את פעולותיהן. ברצועת עזה הפער הנ"ל עצום. כפי שמשתקף הדבר מן העובדות שהובאו לעיל הרי שבקיץ 1970 מלאה שנה מאז נעדר קצין מטה מיוחד לעניני קואופרציה ברצועה, ואף לפני כן, למעשה מאז טוף 1968, לא התמסר איש התמטרות בלעדית לנושא זה והמצב הורשה "להתגלגל" כספינה ללא נווט.

המשך קיומה של ההתארגנות הקואופרטיבית בגדה המערבית וברצועת עזה יהיה תלוי במידה ניכרת בשניני יסודי של הגישה לאגודות אלה, בעידוד הרצון לחפוש דרך חדשה, בהגשת יד מדריכה מכוונת ועוזרת על ידי השלטונות בגדה המערבית ניתן להכפיל את הפעילות על ידי הכשרה מתאימה לצוות המדריכים והמפקחים, לימוד יסודי של בעיות הענפים השונים וטיפול צרכיהם, וכן התגברות על המכשול הגדול אשר שמו העטר מדיניות קבועה וחוסר תיאום בין משרדי הממשלה הנוגעים בדבר ו"טחבת" בירוקראטיה כביצוע החלטות נבונות.

לגבי רצועת עזה דרושים מספר צעדים, מהם הפעלת המועצה העליונה לעניני קואופרציה ומתן מלא התמיכה לגוף זה, מינוי מומחה לעניני קואופרציה, אשר יקדיש את כל זמנו למשימה זו ברצועה, עזרת השלטונות בגביית חובות האגודה המרכזית בסך 2 מיליון ל"י, דבר אשר יאפשר מתן אשראי עצמאי לאגודות החפצות לעבור לענף היצרני. את רוצים אמנט

Lambert, 1860, Pioneers Almanach; ".A cooperative should always be a vehicle of highmindness..." (36)

בהמשך קיומן של האגודות, לא יהיה מנוס מעריכת אספות כלליות ובחירות חדשות באותן האגודות המראות ענין בהמשך פעילותן. יש לתת לעובדי המחלקה לאיגוד שיתופי הכשרה יסודית, ולצייד את המחלקה באנשים, סמכויות, ואמצעים מתאימים כדי לאפשר פעולה סדירה, ולאחרונה, שוב, הפעלת תיאום מלא לביצוע הפעולות בין כל משרדי הממשלה הנוגעים בדבר ברצועה.

יתכן שכתוצאה מנקיטת אמצעים אלה, והפעלת מספר אגודות בכוון היצרני, ניתן יהיה להתגבר על רוח הדכאון וה"אפאטיה" באגודות אחרות, אשר בראותן את חברותיהן מתפתחות ומתחזקות, ישאבו עידוד וירצו ללכת בעקבותיהן. במקרה שתקוה זו לא תתגשם, הרי שהתהליך החדש יביא מאליו להעלמן של גופים אחרים ופרוקן מתוך עצמם, תהליך, שיתכן כי יתלווה בתופעה של התארגנות מחדש בקרב כמה מחברי אגודות אלה למען הקמת מסגרות שיתופיות חדשות על-מנת להתחיל ב"חייט חדשים". גם בהתפתחות בכוון זה תהיה ברכה לא מבוטלת.

האוכלוסיה הכפרית הערבית בחום תקופת התורכים

הערכות שונות אנו מוצאים במחקרים שונים לגבי מספר התושבים הערביים בא"י עם קום המנדט הבריטי. חוקר אחד⁽¹⁾ העריך את מספרם ב-1907 ב-465,000 נפש. אחר⁽²⁾ מגיע ב-1915 ל-60,000 נפש ערביים בערך.

בתחילת העשור השני של המאה, ומאוחר יותר, חיו מרבית התושבים הערביים על החקלאות. מפקד האוכלוסיה של ממשלת א"י ב-1931 מראה כי מתוך 782,000 ערבים, אחוז החקלאיים מגיע ל-57%, עובדה המוכיחה את אפיו האגרארי של הישוב הערבי. במשק הערבי דאז היו כמה אלמנטים פיודאליים מובהקים. זה היה משק זעיר, אשר ההון העיקרי בו והשכבה השליטה בו היא בעלי אחוזות בינוניות המעבדים את אדמותיהם בעזרת אכרים - אריסים, והם מקבלים מהם, במקום דמי חכירה קבועים, חלק גדול מן היבול, בדרך כלל החלק השישי; או שהם מעבידים את אריסיהם עבודת חובה. אחרי הפיכת ה"תורכים הצעירים" ב-1908 נשארה עובדת יסוד אחת לגבי הקרקע בכפר הערבי: ירוב האדמות לא היו בידי משפחות בודדות אלא ברשות כפרים שלמים, "מושאע". יתר הסוגים היו אדמה פרטיה - "מולק" - , אדמת "מירי" - אדמה בבעלות הממשלה. אדמה שאין מעבדים אותה במשך 3 שנים רצופות - הופכת לאדמת "מחלול" וחוזרת לרשות הממשלה, וזו רשאית למכרה לאחרים. מה היה מצבו של האיכר הערבי בימים ההם? חוקר אחד⁽³⁾ סבור כי בעלי הקרקעות "העבידו את האריסים עבודת חובה". אחר⁽⁴⁾ מוסר כי "על אף העובדה שלהלכה בוטל השעבוד הגרפני - למעשה הוא שריר וקיים".

מקור לא אכזב, רושם האגודות השיתופיות,⁽⁵⁾ המחאר בפרוטרוט את מצבו של הפלאח הפלשטינאי בתחילת העשור השני, אומר כי "רוב הפלאחים והבדויים הם מחוסרי ידיעת קרוא וכתוב. עם כל עס-ארצותם - הפלאחים הם פקחים, הם בדרך כלל עניים ואביונים. דלות מרה נסוכה על רוב הכפרים הערביים... על הפלאח רובץ משא כבר של חובות, השוללים ממנו אפשרות לחסוך... הסיבות לכך רבות: אדמה דלה, מחסור במים, חוסר ידיעה בשיטות עיבוד אינטנסיבי, תחבורה לקויה, פגם בשיווק, משטר קרקעי מיושן".

... נוסף לסיבות חיצוניות אלה יש סיבות פנימיות (המפריעות לקידום הכפר הערבי הא"י) "השקפת עולמו של הפלאח!! מעולם לא ראינו שיתוף פעולה בין כפרים אחדים לשם מטרה קונסטרוקטיבית... עד היום עדים אנו לאי-אמון מוחלט של הפלאח בממשלה כל שהיא... כל פעולה מצד ה"חכומה" - היא תחבולה להגדיל את נטל המסים ולגרום להרעת מצבו... כל הגורמים הללו הביאו לידי דלותו האיומה של החקלאי דאז. רובו המכריע עמוס חובות ללא תקוה להיגאל".⁽⁶⁾

-
- (1) אברמוביץ וגלפס (להלן א+ג), ע' 4.
 - (2) א' רופין לפי ג+א' ע' 4
 - (3) א+ג, ע' 14
 - (4) א' רופין כנ"ל, ע' 19
 - (5) דו"ח הרושם, ע' 17-18
 - (6) שם.

וכותב הדו"ח מוסיף (7) "הקושי העיקרי ... באופיו של הפלאח ... השקפתו ... אפס-תקוה... הוא מתיחס לאחיו הפלאחים בחשדנות..."

ובכל זאת, על אף התמונה העגומה, התהוו והתקיימו גם בכפר הערבי הא"י צורות שונות של שיתוף הדדי - "שיתוף שאיגו קשור בצורות של קומונה כפרית מדגם ימי הקדם" (8) לדעת חוקר אחד, אלא "פרי לחצן של הממשלות הפיאודליות על החקלאים". מצד שני סבורים חוקרים אחרים כי שיתוף הדדי זה היה תוצאה של תנאים, מציאת, וכורח החיים, אשר מאלץ איכר בשעה שאין באפשרותו להשיג מטרותיו כמו ידיו, להיעזר בשכנו לביצוע המשימה.

אלה היו לרוב פעולות של עזרה הדדית ופילנטרופיות ובכמה מקרים צורות תרומיות של שיתוף. מכאן צורות עזרה הדדית כגון - אלה שמזכירים ויטלס (9) שמירה משותפת של שדות, מרעה צאן, הלוואה קיבוצית.

חוקר אחר (10) מזכיר את העזרה ההדדית בבהמות עבודה לחריש וקציר, קופת צדקה לעניים לימי החג, מקור זה מצטט אחד הכפרים שמוסר כי 10 חקלאים הקימו שותפות למכירת חלב.

רשם האגודות מוסיף על סוגים אלה של עזרה הדדית בכפר הערבי את המידע הבא: "בתור דוגמא לעזרה הדדית יש להזכיר את שיטת ההלוואה הידועה בשם: "כפאלה מוחסלסלה" ערבית שרשרת (או השטר ההדדי) צורתה שטר חתום ע"י איש אחד ואחרים ערבים בעדו. ההלוואה מתקבלת ומתחלקת בין כל החתומים לפי מכסה שעליה הוסכם מראש". כן מזכיר הרשם שמוסדות אלה של עזרה הדדית, שכללו אף ספר כפרי שיתופי - שימוש בגלגלי מים ובארות", נתנו היכולת לפלאחים להתגבר על מכשולים ואבני נגף שעמדו על דרכם (11) כן וזאת תופעה חברתית לעזרה הדדית, כגון "נקוד" עזרה באיסוף דמי נישואין לצעירים עניים.

אך אין ספק כי החשובה בתופעות שיתוף אלה היתה הבעלות השיחופית של אדמה ראויה לעיבוד.

וכך מגדירים גלפט ואברמוביץ (12) את השיטה הזו - "רב האדמות בארץ לא היו בידי משפחות בודדות אלא ברשות כפרים שלמים. - הן מתחלקות מזמן לזמן - על פי הגרלה - בין כל משפחות הכפר - זו היא שיטת הקנין הכפרי המשותף - "המושאע". הם מוסיפים ללמדנו (13). "ב-1923 היה שטח האדמה ב-753 כפרים (שהם 90% מכל הכפרים הערביים בא"י) מחולק ל-56% מושאע ו-44% קנין פרטי. בכל משפחה ומשפחה - האדמה נתנה לשימוש זמני - לרב לשנתיים - וכעבור תקופה זו מחלקים אותה מחדש - לרב לפי הגורל. מקור זה מציין כי "שיטת המושאע היתה ממלאת גם תפקיד חברתי - הבטחת קיום מינימום לכל משפחה, ומונעת נישולה" (14).

שם ע' 52	(7)
א-ג. ע' 21	(8)
ה. ויטלס, ע' 169	(9)
א+ג. ע' 112	(10)
דו"ח החשב ע' 17	(11)
א+ג. ע' 20	(12)
שם, ע' 22	(13)
שם, ע' 23	(14)

הקואופרציה הערבית בימי המנדט בא"י

זהו, אם כן, הרקע של המצב בכפר הערבי הפלשטינאי כאשר באה ממשלת המנדט ב-1920 וחקקה חוק בשם "פקודת האגודות השיתופיות 1920", אשר לו שתי כוונות: מצד אחד ליגאליזציה של הקיים, - היינו התנועה השיתופית היהודית, ומצד שני הקמת תנועה כזו בקרב האוכלוסיה הערבית.

וכך מגדירה המשפט את שני הטעמים העיקריים ליצירת החוק החדש: "1) דרישה מצד הישוב היהודי - (מאחר ובחוק העותומאני לא היה לאגודות שיתופיות קיום רשמי) 2) פקודה זו הייתה "חוליה בשרשרת פקודות וחוקים שהחקו על ידי הממשלה האזרחית החדשה כדי להבטיח הנהלה פעילה, לתעשייה מתפתחת, למסחר, ולתת להן אותן ההקלות והסמכויות שרק מערכת של חוקים מודרניים מתאימים תוכל להקנותם"⁽¹⁵⁾ ומה לגבי התנועה הערבית? עוד במכתבו אל המזכיר הראשי של ממשלת המנדט מאשר ההושם, בהקדמתו לדו"ח שלו כי "הממשלה היא שיצרה את התנועה הערבית וכי פעולותיהן (של האגודות הערביות) כפופות למרותה של הממשלה"⁽¹⁶⁾.

לפני שנבחן נקודה זו הבה נחזיר לעצמנו את עקרי החוק: הפקודה הא"י היתה ערוכה לפי מתכונת חוק האגודות השיתופיות ההודי משנת 1912, תוך שינויים "שכוונתם להתאים את הפקודה לתנאיה המיוחדים של הארץ" (שם). דוגמא: שלא כפי הנהוג הודו לא ניתן לרושם האגודות השיתופיות בא"י (דבר זה שונה אחרי כן) מעמד פעיל וקבוע, כך שיוכל לקחת חלק ביסוד אגודות והנהלתן.

המגמה היתה אם כן: אי התערבות ממשלתית - היזמה נשארת בידי האוכלוסיה, הרושם עוסק בפעולת רישום חוקי ופיקוח שלא תחרוגנה האגודות ממסגרת החוק.

והנה כמה מן ההוראות החשובות של החוק:⁽¹⁷⁾ מספר חברי אגודה יהיה לפחות 10; אין חבר יכול להשתתף באגודה בסכום העולה על 20% מכלל הון המניות. האגודות גם יכלו לקבל חברים נספחים, שלא חלו עליהם חובות האגודה, ואשר מהם נתן לשלול זכות ההצבעה. כן יכלו האגודות (לאשראי למשל) לקבל פקדונות לזמנים קבועים והלוואות מלא חברים.

לדושם סמכות לערוך חקירה על יסוד אגודה, דרכי פעולתה, מצבה הכספי, ולבטל רישומה כליל.

נשוב עתה לענין הקמת האגודות הערביות. כאן חלוקת הדעות: חוקר אחד מוצא כי⁽¹⁸⁾ "ממשלת המנדט תמכה בעיקר באגודות אשראי ולכן הסתפקה בהעסקת התחיקה ההודית שגם בה קיים היה, בתקופה ההיא, בעיקר הענף האשראי, לפי שיטת רייפנברג, בהביטו אחרנית לתקופה ההיא כתברושם האגודות השיתופיות בשנות החמישים כי "מורגשת בתחוקה המנדטורית

(15) דו"ח הרושם, ע' 10

(16) שם

(17) שם ע' 11

(18) ו. פרויס, ע' 18.

גישה קולוניאלית... ואי אמון המחקק בתושבים הילידים... השיטה הותאמה בעיקר לסוג אחד - האשראי... ואפילו שם מפגרת ואינה הולמת..." (19)

מקור אחר כותב שהקואופרציה האשראית בכפר הערבי היא "אחת הדרכים לליכוד המעמד החדש של הבורגנות הכפרית... וחיזוק מצבה... בשיתוף עם הממשלה" (20)

מה היתה, אם כן, צורת האגודות השיתופיות הראשונות בקרב האוכלוסיה הערבית בשנות העשרים?

האגודה הראשונה נוסדה בעכו ב-1924, - קבוצת מגדלי טבק מן הגליל, ומטרתם: שיווק התוצרת וקבלת אשראי לחברים. שמה: "אגודת מגדלי טבק פלשטינאיים שיתופית בע"מ". "אף על פי ששלטונות המחוז הראו התענינות מיוחדת במפעל, ומינו פקיד מיוחד להדרכה, נתקלה האגודה בקשיים במשא ומתן עם חבריה והתפרקה ב-1927" (21)

לדברי מקור זה נוסדה האגודה הערבית השניה רק כעבור 6 שנים - ב-1930, ביפו - קבוצת מובילי פרי הדר - היינו סוורי נמל: גם אגודה זו התפרקה כעבור שנה.

בתקופה 1930-33 נעשו נסיונות מספר על ידי פרדסנים ביפו ורמלה ליצור אגודות שיווק הדרים. הוקמו 2 אגודות למטרה זו "אך הן לא החלו בפעולה ואחר זמן מה בוטלו" (22)

ב-1932 נוסדה אגודה לעובדי הובלה ביפו, אשר פעלה בהצלחה עד 1937 כאשר פרצו סכסוכים בין חבריה הנוצרים והמוסלמים. כן נוסדו ב-1933 8 אגודות של עובדי ענף ההובלה, ואחת למשלוחי פרי הרושם קובע "כל האגודות האלה, מלבד אחת, לא יכלו לכלכל את עניניהן כדבעי ובמשך הזמן פורקו" (שם).

מצב האגודות הערביות בתקופת 1924-33

<u>שנה</u>	<u>מספר האגודות</u>
1924	1
1925	1
1926	1
1930	1
1931	1
1932	3
1933	26

(19) גרפונקל, ב"שיתוף", גל' 3-2, 1950

(20) אג' ע' 120

(21) דו"ח הרושם, ע' 45

(22) ויטלס, ע' 170

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page. The text is arranged in several paragraphs and appears to be a formal document or report. Two hole-punch marks are visible on the left side of the page.

לפי מקור אחר⁽²³⁾ נסתיימו בכשלוף גם נסיונות לארגן קואופרטיבים לשיווק בננוה במחוז בית שאן, של בורסקאים ביפו (אגודה יצרנית), ונסיונות אחרים.

בפעם הראשונה מדבר ההדגש על אגודה ערבית ש"התקדמותה יפה"⁽²⁴⁾ כאשר הוא מזכיר את האגודה להלוואה וחסכון שנוסדה ביפו בסתיו 1933. הענף האשראי הקיף אז 14 אגודות שמספר חבריהן 263. מן ההון העצמי הרשום של 1,330 לא"י נפרעו על ידי החברים (עד 30.11.33) רק 133 לא"י. סך 3,270 לא"י נתקבלו כהלוואה מ"ברקליס בנק" - המוסד אשר קיבל אז על עצמו לספק אשראי נוה לאגודות הערביות.

מה היו הסיבות לכך שב-12 השנים הראשונות אחרי חקיקת "פקודת האגודות השיתופיות" לא התפתחה התנועה בקרב האוכלוסיה הערבית? על כך משיב הרושם בצורה ברורה "הממשלה לא לקחה חלק פעיל בארגון האגודות. היא לא נתנה לחברים הדרכה... - הם חסרו ענין משותף, ודרך הקמתן לא היתה למעשה שיתופית... בשום זמן, בתקופת קיומן, הבינו החברים את רוח או יסודות השיתוף". (שם ע' 45).

רק לקראת סוף 1933 נכנסה התנועה הערבית לתקופת התפתחות חדשה וזאת כאשר החליטה הממשלה ליטול לידיה את הפקוח הפעיל וההדרכה.

לאור המצב הזה מינתה הממשלה עוד ב-1928 ועדה בשם "ועדה לדיון בפשלות של פקודת האגודות השיתופיות 1920". אחת ההמלצות החשובות של הועדה (בדו"ח שהוגש לממשלה באוקטובר 1933) היא שיוזמן מומחה לחקר המצב בשטח הקואופרציה הערבית "כדי להכניס סדר ומשטר בנושא, ולקבלה כשיטה ממשלתית מוחלטת" (שם ע' 12). כך הגיע לארץ ב-1930 מר צ. פ. סטריקלנד, ששימש לפניו בממשלת הודו. כעבור מספר חודשים של חקירה ובדיקה בארץ הגיש הנ"ל את המלצותיו בצורת "דו"ח על האפשרויות להתדרת הקואופרציה בקרב הערבים".

ושמא הקו האופייני החשוב ביותר בדו"ח זה היה במסקנה כי על מנת לחקן את הפגמים בשטח זה חייבת הממשלה לנקוט ב"שיטת קואופרטיבית פעילה" (שם). במגמה זו עיבד מר סטריקלנד חוק חדש שאמנם נתקבל ונכנס לתוקף ב-1933 ויסודותיו העיקריים בנויים על המלצותיו הוא⁽²⁵⁾. הכפר אינו מתאים כיחידה שיתופית - יש להצטמצם בהמולה. יש לפתח רשת של אגודות אשראי בכפרים, "כדי לשחרר את הפלאח מנטל החובות הרובץ עליו"; אין תקוה להתקדמות בשטח ללא שיתוף פעולה מצד הממשלה.

סטריקלנד סבר כי "רשם רואה ואינו נראה" לא יוכל להניע את הערבי להשקיע עמל ורצון של יצירה. את הרעיון השיהופי אפשר להחדיר באוכלוסיה הערבית על ידי שידולים,

(23) א.ג. ע' 114

(24) דו"ח הרושם, ע' 48 + 13

(25) שם, ע' 12+13+27.

תעמולה ואפילו ע"י כפיה" . . . הוא הציע למנות רושם מוסמן, לתת לו סמכויות נרחבות להקים מחלקה לאגודות השיתופיות (ש"ס).

על פי בקשת הממשלה עיבד סטריקלנד שיטה כדי להנהיג את הרעיון השיתופי בין הערבים. הוא גם הציע לפטור אתהרושם "מפעולות מכשילות מצד חברים בודדים אשר ליבם לא שלם עם הקואופרציה", שניתן לערער על פקודתהרושם רק לפני הנציב העליון ולא לפני בית משפט. ויטלס מזכיר כי בדו"ח הועדה שהוגש לממשלה באוקטובר 1930 התנגדו חברים לכמה מהמלצותיו של סטריקלנד, ובעיקר לסמכויות החדשות שניתנו לנציב העליון לרושם ואשר "נוטלות את האופי הקואופרטיבי מן התנועה"⁽²⁶⁾.

המלצותיו של סטריקלנד גם כללו דרישה לרושם וחבר עובדים בעלי רמה מקצועית. כן דרש שהאגודות תגשנה דו"חים שנתיים קבועים על פעולותיהן.

מר סטריקלנד עיבד את המלצותיו להצעת חוק חדשה אשר אחרי הכנסת שינויים בה, נתקבלה ופורסמה כ"פקודת האגודות השיתופיות 1933", שבאה במקום הפקודה של 1920.

מה היו עקרי השינויים בחוק החדש:

החוק החדש קובע את המספר 7 כמינימום של חברים ליסוד אגודה.

אין חבר יכול להשתתף ביותר מ-20% בהון האגודה, ויש לחבר רק קול אחד בלבד באסיפת האגודה. נקבע כי זכות האגודות לשלם רווחים לחברים מוגבלת.

החוק החדש מכיר בבריתות פיקוח ובאגודות מרכזיות. תפקידי הרושם הורחבו, הנהלת החשבונות של כל אגודה נבדקת לפחות אחת לשנה, ומקבלת אישור מטעם "ברית הפקוח" או המפקח הממשלתי. לרושם רשות לאשר או לא את תקנותיהן של האגודות, לדחות רישומן, לפקח עליהן או גם לחסלן.

מקור אחד קובע (ש"ס) כי "הסמכויות הנרחבות ניתנו לרושם כדי לאפשר לו השתתפות פעילה ועזרה לפיתוח הקואופרציה הערבית וביחוד הכפריה"⁽²⁷⁾.

דו"ח הרושם מוסיף על כך כי החוק החדש הסיר את ההגבלות על שטח הפעולות של האגודות, פרט לאגודות אשראי⁽²⁷⁾.

הרשות בידי הרושם לרשום או לסרב לרשום כל אגודה, ללא הסבר. כן נקבע שחלקו של חבר באגודה לא ניתן להעברה. כל אגודה חייבת ליצור "קרן שמורה". לקרן זו חייבות אגודות אשראי להפריש לפחות 25% מעודפיהן, ואגודות אחרות לפחות 10%. קרן זו לא ניתנת לחלוקה, אלא במקרה של פירוק, אך ניתן להשתמש בה לעסקי האגודה.

(26) ויטלס, ע' 175+181 ודו"ח הועדה ע' 88

(27) דו"ח הרושם ע' 13

מאז הוכנסו תיקונים קטנים ושינויים לפקודה זו בשנים 1935 ו-1936.

כיצד התפתחה . התנועה מאז 1933 הן לאור החוק החדש והן אחרי הקמת המחלקה לאגודות שתופיות? בראש המחלקה עמד החלשם ולידו עבדו רואה חשבונות לאגודות, שני מפקחים, ערבי ויהודי, 5 "מארגנים נודדים" ומספר פקידים. פעולות המחלקה כללו: ארגון אגודות בקרב האוכלוסיה הערבית, פיקוח על חשבונות ומאזנים, מבצעי הסברה ופרסום.

קואופרציה לאשראי

חוקר אחד⁽²⁸⁾ מוסר בנדון כי הוחל במדיניות פעילה להקמת ענף אשראי שיתופי בסקטור הערבי בהתאם להמלצות סטריקלנד, וזאת על ידי "מדיניות של ארגון אגודות, חינוך חברים עתידיים ומנהלי אגודות, אפילו לפני וגם אחרי הרישום". עוד באותה שנה (1933) הוחל לראשונה במבצע הסברתי שהקיף 74 כפרים ערביים וזאת תחת הסיסמה: "חופן אגודות מוצלחות עדיף על המון מוסדות לא יעילים".

על השינוי שחל לקראת סוף 1933 אנו קוראים גם במקור אחר: כי הסיבה "התערבותה הפעילה של הממשלה". מקור זה מוסיף "הקואופרציה האשראית הכפרית הלכה וגדלה בהיקפה מאז 1933 ואילך והתפתחה בהשתתפות הישירה של הממשלה ובעזרתה. הממשלה אינה מסתפקת שב בהסברה ותעמולה כי אם נציגיה לוקחים חלק פעיל בכל עבודת הארגון. ב"הסכם עם "ברקליס בנק" היא (הממשלה) נותנת לאגודות החדשות את האמצעים הדרושים להם להתחלה פעולתן על ידי מתן אשראי בתנאים נוחים"⁽²⁹⁾. והנה תיאור של פעולת ההכנה להקמת תא שיתופי בתקופה זו:⁽³⁰⁾ לפני הרישום פתח הרושם בתעמולה בכפר לשם הסברת התועלת וחשיבות המסורת הכלכליות והחברתיות מן ההתאגדות השיתופית. נערכו אסיפות, ניתנה הסברה למורים כפרים, נקראו הרצאות באוזני שוטרים, קציני מחוז, תלמידים בבית הספר החקלאי בחול-כרם ועוד. בדו"ח זה תיאור מאלף (שם) על הצורה בה נפגש הרושם או מפקח המחלקה, בנוכחות קצין המחוז, עם הכפר שנבחר למטרה זו לפגישות הסברה, כיצד הפקיד מכין רשימת המועמדים בצירוף סכומי האשראי הדרושים לכל אחד, וכיוצא באלה.

בשיטה זו הוקמו עוד באוקטובר 1933 - 14 אגודות אשראי בצפון, מחוז ירושלים והדרום. כבר הזכרנו לעיל כי לאגודות אלה היו 263 חברים הרושם מציין (שם) כי "מצד המחלקה היה פיקוח מדוקדק על צעדיהם הראשוניים של גופים אלה - המפקח הערבי השתתף באסיפות הראשונות, השגיח על מתן ההלוואות, הדריך את הועדים בשטח הנהלת החשבונות שהוכנו על ידי המחלקה". הדו"ח מוסיף (שם - ע' 48) כי עד 1934 גדל מספר החברים באגודות אלה מ-263 ל-651 וכי כל החברים פרעו את חובותיהם בדיקנות, והאגודות יכלו לסלק את הלוואותיהן ל"ברקליס בנק" לפני הזמן הקבוע. ב-1935 נוסדו 29 אגודות אשראי חדשות, כך שהמספר הכללי בכפר הערבי הגיע ל-61. בסוף שנה זו היה מצב אגודות אלה כדלקמן(שם).

(28) ויטלס, ע' 171

(29) א.ג. ע' 13

(30) דו"ח ע' 46+47.

61	מספר האגודות
2,422	מספר החברים
11,365 לא"י	הון מניות חתום
1,708	הון מניות נפרע
39,013 לא"י	הלואות שנתקבלו
42,329 לא"י	הלואות לחברים

לפני שנעבור בחיבורנו אל יתר הסוגים השיתופיים שהתפתחו באוכלוסייה הערבית בא"י בתקופה הנדונה של 1933 - 1947 כדאי להשלים את התמונה לגבי הענף האשראי. חוקר אחד כותב: "ממשלת המנדאט החלה ב-1930 לטפח את התנועה הקואופרטיבית לאשראי מתוך כוונה לשפר את מצבם הירוד של המוני הפלחים הערביים בעיקר. הרעיון היה ביטודו מוצדק - להציל את הפלאחים העניים ולשחררם מניצול האפנדים"⁽³¹⁾.

מקור אחר⁽³²⁾ מציין כי ב-1936 לא נוסדה כל אגודה חדשה בעטים של המאורעות. התנועה ליטוד אגודות חודשה ב-1937 - ובקנה-מידה גדול יותר מבשנים קודמות. בשנה אחת נוסדו 60 אגודות חדשות - היינו הכפלה במשך שנה אחת - אחרי 1937 חלה הפסקה ולאחר שחוסלו כמה אגודות היה מספרן בסוף 1937 - 121; במחצית 1939 - 112; וכעבור שנתיים היו 116 אגודות. המקור מוסיף כי אגודות אלה פועלות בעיקר בהון שאול מ"ברקליס בנק", ולא בהון עצמי. "אמנם גדלות קרנות הרזרבה, דבר המעיד על התפתחות טובה, אך מצד שני ברור כי ההון העצמי (המורכב מהון מניות נפרע והון רזרבי) הגיע רק בסוף 1937 לשיא של 50% כפי שמראה הטבלה הבאה:⁽³³⁾

	30.11.37	30.11.36	30.11.35	30.11.34	30.1.33	
	121	61	61	32	14	מספר האגודות
	5121	3078	2422	911	263	מספר חברים
כל	19,034	12,872	11,635	5,046	1,330	הון רשום
הסכומים	4,595	2,922	1,709	546	133	הון נפרע
בלא"י	5,897	3,408	2,772	488	61	הון רזרבה
	10,492	6,330	3,481	1,034	194	מ"ה הון עצמי
	59,456	49,629	39,013	13,595	3,270	הלואות בנק ב.
	69,371	55,662	42,329	14,446	3,405	חברים חייבים לאגודות

(31) פרויס, ע' 229

(32) א.ג. ע' 117

(33) דו"ח הרושם, ע' 50.

חלוקה גיאוגרפית של אגודות אלה (שם) מראה כי ב-1937 מרביתן היה במחוז ירושלים (34) אחרי כן מחוז הדרום הכולל את המשולש הגדול (34) הדרום (17) הכולל 7 אגודות עם 274 חברים בעיר עזה.

על התקופה בין 1941 לבין סוף 1947 ידוע כי ב-1946 הגיע מספר אגודות האשראי ל-150, מהן הגישו 137 דו"ח שנתי. מספר החברים היה בשנה ההיא 8,900 חבר והון האגודות: 45,074 ל"ה, (35).

בסוף המנדט הבריטי ב-1947 עמד מספר האגודות לאשראי על 135, היינו יותר מ-60% מכלל האגודות הערביות (240). יקיר קובע כי אגודות אלה פעלו ב-120 מחוז 800 מקומות ישוב ערביים ומספר חבריהן הגיע ל-6% מכלל האוכלוסייה הכפרית הערבית" (36).

ולטיכום: הן רשם האגודות השתופיות והן מבקרי השיטה של ממשלת א"י צודקים בטענותיהם לגבי מידת ההצלחה של הענף האשראי בקואופרציה הערבית בא"י. הראשון מוסר כי האגודות הערביות עדיין בחיתוליהן (זה מתייחס לגבי 1937) והתקדמותן היתה איטית משאפשר היה לצפות מראש. טיבה אחרת לכך: "מזימותיהם של אנשים חסרי מצפון, שרצו להפוך כמה אגודות למרכזי נרגנות פוליטיים" (36). ברור כי מה שהוא תרמו אגודות אלה ל"הרמת מצבו של הכפרי הערבי והקלת נטל החובות אשר רבץ עליו" - (שם ע' 9).

"תקופת 14 שנים, מלוות מאורעות פוליטיים ומלחמת עולם שניה, אינה תקופה מספקת כדי להחדיר רעיון כקואופרציה בקרב כפרים ערביים בארץ כגון א"י של שנות ה-30 וה-40. והרי פעולה זו - תעשה על ידי מי שתעשה, דורשת נשימה ארוכה. ההתחלות הראשונות היו בבחינת נסיונות ראשוניים ליצור יש מאין. דרושה פעולה לטווח ארוך כדי להתגבר על הקושי העיקרי "אופיו של הפלאח הערבי" - אפס תקוה וחשדנות אפילו באחיו". (שם ע' 52).

ויטלס מציין כי היה זה נכון להעזר ב"ברקליט בנק" "היות והפלאח נוטה לשלם חובות לגוף מסחרי - בנק - יותר מאשר לממשלה" (37).

גם המנהל של מתן הלוואות גדולות (לבעלי קרקע יותר גדולים) בוטל ב-1945 והטכום הועמד על 75 לא"י לחבר. הממוצע הגיע ל-35 לא"י לכל הלוואה (שם ע' 176).

מצד שני מצטט מקור זה מן הדו"ח הממשלתי (1937-46) לאמור: "שום אגודה אשראי לא הרחיבה פעילותה והפכה לכוח כללי להרמת הרמה הכלכלית בכפר" (38).

-
- (34) ויטלס, ע' 178
(35) י. יקיר, ע' 146
(36) דו"ח הרושם, ע' 179
(37) ויטלס, ע' 172
(38) דו"ח הרושם, ע' 29.

יקיר מוסיף לכך: "אגודות אלה (לאשראי) דמו כמעט לסניפים של ברקליס בנק"⁽³⁹⁾. באיזו מידה היתה תלות האגודות הללו "בבנק ברקליס" גדולה מתברר מדברי ציזמאן שכתב ב-1952 מירדן כי "עדיין נשאר חוב של עשרות אלפי לירות שלא שולמו לבנק על ידי 44 מתוך 60 אגודות האשראי בממלכה ההאשמית"⁽⁴⁰⁾.

כבר נאמר לעיל כי מרבית התנועה השיתופית - וזאת שזכתה לעיקר תשומת הלב והטיפול הממשלתיים - היתה בענף האשראי. והרי עודהרושם בדו"ח קבע כי "ככל שאנו מכירים יותר את האוכלוסיה הערבת בכפרים, גוברת בנו ההכרה כי במשך השנים הבאות לא יהיה מקום לדב למערכת ענפה של אגודות שיתופיות... יסוד התנועה צריך להיות אגודות אשראי מטפוס אחיד... ובלבד שהוא יסוד איתן... ורק אחרי כן יכולות לקום ולשגשג גם אגודות אחרות"... כן הוסבר לכפריים כי "ענף האשראי הוא השלב הראשון ורק אחרי כן יש להתקדם לכיוון אחר - שווק מאורגן..."⁽⁴¹⁾.

ובכל זאת קמו במשך השנים הללו, שנות השלושים והארבעים, עשרות אגודות בענפים שונים - לרב ביזמת המיסדים.

הקואופרציה הערבית בשנות הארבעים

מצב האגודות לשנת 1946

ה ע נ פ	מס' האגודות הרשומות	מס' האגודות הכלולות בדו"ח	חברים	הון הלואות	בלא"י הון עצמי
אשראי	150	137	8,900	215,261	45,074
חקלאי כללי	42	8	365	19,446	34,075
צרכנות	25	21	2,375	1,500	20,896
יצור - הובלת שרותים	21	345	345	29,255	47,177
שונות	8	3	506	20,957	31,094
ס"ה	244	183	12,491	286,183	187,316

מן הטבלה הבאה - הלקוחה מויטלט (ע' 178) אפשר לקבל מושג כללי על מבנה התנועה בשיא שגשוגה. ואלה קוויה העיקריים: הענף האשראי מהווה יותר מ-60% מן הקואופרציה הערבית, אך דוקא בו ניכרת ביותר התלות ממקורות ממון חוץ בשיעור של 75% מסך ההון של האגודות

(39) יקיר, ע' 146

(40) צ'זמאן - מצוטט ע"י ויטלט - ע' 181

(41) דו"ח הרושם, ע' 52.

לעומת 25% הון עצמי. בענף השני בגדלו "חקלאי-כללי" מרבית האגודות, 4/5, לא היו פעילות כלל ולא דאגו להמציא דו"ח שוטף. רק 8 מתוך 42 אגודות הגישו דו"ח. סך התנועה לא הקיפה אלא 12,491 אזרחים מתוך סך של למעלה ממליון תושבי א"י המנדטוריים - היינו התנועה נשארה שטחית ומצומצמת ביותר, ולא הצליחה בשתי עשרות השנים לחדור בין המוני הפועלים והפלאחים.

הנה המצב לסוף המנדאט ממש, כפי שמתברר מן הטבלה המופיעה אצל יקיר - האחרונה שיש בידינו לתקופת המנדאט (שם 39).

<u>סוף 1947</u>	
135	אשראי
39	צרכנות
30	חקלאות כללית
15	יצרנות הובלה ושרותים
13	שיווק חקלאי
8	שונות
<u>240</u>	סה"כ אגודות

מאחר ואין בידינו נתונים מספיקים למתן תמונה מלאה של ענפי השיתוף השונים - חוץ מן הענף האשראי - נסתפק כאן בשרטוט כמה קווים עיקריים לגבי כל סוג וסוג מאלה שהתקיימו במגזר הערבי לקראת סוף המנדאט.

חקלאות כללית

32 אגודות חקלאיות רב תכלתיות התקיימו ב-1946. מהן מזכיר גלפס את זו של "בית שאן לחקלאות כללית הקיימת עד היום". ... בדו"ח הרושם מדובר על אגודות דייג והשקאה. לפי ויטלס נוסדו רב האגודות הללו בעיצומה של מלחמת העולם השנייה (1944-45) "כרי להשיג ציוד שיבואו היה בפיקוח". העובדה כי מתוך 42 אגודות רשומות מסוג זה רק 8 פעילות (ב-1946), מראה לפי מקור זה - "העדר ידע, נסיון עסקי, והדרכה מתאימה".

יצרנות ושרותים

בענף זה נוסד מספר ניכר של אגודות לשרותים שונים שבחלקן לא התקיים אלא זמן קצר, ורק מיעוטו, כגון בעלי מלאכה ארמניים, החזיק מעמד במשך מספר שנים. בין האגודות הללו יש להזכיר חייטים, עובדי בתי מטבחים, וקצבים עצמאיים, סוורים בנמל יפו, ועוד. בחיפה ויפו התקיימו בתחילת שנות הארבעים 4 אגודות של קצבים ו-4 אגודות של עובדי טקסטיל וחייטים. מקור אחד מציין כי "אגודה אחת מסוג זה זכתה במכרזים ממשלתיים ועירוניים לתפירת בגדי עבודה. היא העסיקה 4 חברים... אך יתר האגודות מסוג זה לא

לא החזיקו מעמד עד 1946 בגלל המחסור בחוטים ואי יכולת האגודות להשיג חוטים מחו"ל תחת משטר הפיקוח הממשלתי⁽⁴²⁾. מצד שני היתה אגודת הסוורים בנמל יפו, שנוסדה ב-1934, פעילה עד סוף המנדאט. מקור זה מוסר כי "בסוף 1946 הגיע מספר חבריה ל-114. אחר ניכוי ההוצאות של החזקת הסירות (החברים היו בעלי 105 סירות) חולק הרווח הנקי בין החברים לפי מספר הסירות של כל אחד".

הרושם מציין לגבי אגודות אלה: "כל זמן שהן יכולות לקבל הלוואות בתנאים נוחים יותר מיחידים ובתנאי שתהיה השגחה מעולה - אין כמעט גבול לאפשרויות ההתפשטות של אגודות אלה"⁽⁴³⁾.

ה ו ב ל ה

עוד בדו"ח הכושף נזכרות 5 אגודות הובלה שנוסדו בערים עד 1937, כאשר הגיע מספר האגודות הכללי בענף זה ל-13 ומספר החברים ל-244. לאגודות אלה היה הון עצמי בסך 27.256 לא"י, והן קבלו הלוואות בסך 37,356 לא"י.

אגודה אחת כזאת - עליה מוסר הדו"ח פרטים - היא "בחריה" ביפו, אשר עסקה על בסיס שיתופי בהובלת נוסעים ומשאות מנמל יפו אל האניות העוגנות בים וחזרה. הדו"ח מציין (שם) כי "אי אפשר לומר שאגודה זו מתנהלת עפ"י עקרונות הקואופרציה לכל חומרותיהם".

האגודה הראשונה של נהגים ערביים נוסדה ב-1932. בשנות 34-1933 הוקמו 13 אגודות אחרות. "פרוץ המאורעות (1936) הנחילה מהלומה קשה להובלה השיתופית וב-1938 נשארה רק עוד אגודה אחת "אל הילאל" מתול-כרם וגם זו חוסלה ב-1940"⁽⁴⁴⁾. לעומת זאת מוסר מקור אחר כי עוד ב-1946 התקיימו 2 אגודות למוניות - האחת ביפו, שהעסיקה 3 מתוך 9 חבריה. כן התקיימו שתי אגודות לאוטובוסים, אחת בחיפה, שנרשמה ב-1943, אשר בסוף 1946 היו לה 16 אוטובוסים, אך מספר חבריה לא עלה על 3 לעומת 41 נהגים ופועלים שכירים. האגודה השניה, בקו שכס, הפעילה ב-1946 - 21 אוטובוסים. היו לה 26 חברים ו-54 פועלים שכירים⁽⁴⁵⁾.

ש י ו ו ק

כבר נאמר כי האגודה הערבית השיתופית הראשונה היתה לא לאשראי כי אם לשיווק - במקרה זה שיווק טבק בגליל, והיא נוסדה עוד בשנת 1924 בעכו. כן הזכרנו את אגודות שיווק פרי הדר ביפו וברמלה בשנות השלושים.

(42) ויטלס, ע' 180

(43) דו"ח הרושם, ע' 48

(44) א+ג, 114-115

(45) ויטלס, ע' 178

בסוף המנדאט התקיימו 18 אגודות שיווק, מהן עסקו 8 בשיווק טבק אך הן לא פעלו ב-1946:
מ-9 אחרות, שעסקו בשיווק הדריים, "ישנו" 6, ולא הראו כל פעולה ממשית (שם) ב-1947
ירד המספר הרשום של סוג זה ל-13.

לפני שניגש לסיכום הפרק חייבים אנו לשאול את עצמנו האם לתנועת הקואופרציה היהודית המשגשגת
בא"י היתה השפעה על התפתחות המצב בקרב האוכלוסייה העברית, ואם כן מה מידת השפעה זו?
המחפש סימוכין על כך בדו"ח שלהדושם או של ועדת הבדיקה, בהמלצות מר סטריקלנד או מקורות
אחרים, יתקשה במציאת מבוקשו.

נראה שעצם התפתחותה הענפה של תנועת הפועלים היהודית בארץ על מועצותיה, ארגוניה,
אגודיה המקצועיים, ואגודותיה השיתופיות, השפיעה השפעה בלתי אמצעית על האוכלוסייה הערבית
ושימשה דוגמה לאלה ששאפו לארגן גם את הפועל הערבי בארגונים מקבילים.

לא נטעה אם נאמר שלעצם יסוד "אגודת הפועלים הערבית" בחיפה, בסוף שנות העשרים, שימשה
דוגמת ההסתדרות נר לרגלי המיסדים הערבים. ניכר הדבר בעיקר אחר עלייתו של טאמי טאהא
לתפקיד המזכיר הכללי של ארגון זה. טאמי הושפע לא רק מצורת ארגון הפועל היהודי כי אם גם
העתיק לאגודתו מוסדות בגון קופת חולים, נגריה שיתופית, צרכניה, ולבסוף ארגן אלפי כפריים
בצפון הארץ "לאגודת מגדלי הטבק הערביים" (קיץ 1947)⁽⁴⁶⁾.

גלפט מציין כי "להצלחת האגודות להובלה של נהגים יהודיים היתה השפעה רבה על גידול
הקואופרטיבים להובלה בקרב הערבים"^(שם 44). יש להניח שדוגמת קופות המלווה, הצרכניות
ואגודות שיתופיות אחרות תרמה חלק נכבד להקמת אגודות ערביות מקבילות, בעיקר בעיר
מעורבת כחיפה ובמסגרות כגון פקידי ממשלה, עובדי עיריה וכיוצא באלה, חוגי עובדים הבאים
מטבע עטוקס במגע הדוק, יום-יומי, עם ציבור רחב של עובדים יהודיים.

נשארה נשאלה האם אפשר באמת לקרוא בשם "תנועה קואופרטיבית" לכל המסגרות הללו שפעלו
בשטחי האשראי, החקלאות, ההובלה, היצור והשיווק עד סוף המנדאט הבריטי בא"י? כאן
מחולקות הדעות:

מצד אחד מודההרושם בדו"ח שלו במספר מקומות כי האגודות הערביות עדיין (ב1937 והמצב
עקרונית לא השתנה הרבה) בחיתוליהן". בחלק ניכר, הוא מציין, כי "מפאת חוסר הדרכה,
רפיון ידיים, ואי-אמון הדדי, לא הראו האגודות (הערביות) שום סמני התקדמות", וכי במקרים
רבים "לא היו לחברים כל אינטרסים משותפים ויסוד האגודות לא היה שיתופי באמת". מצד
שני הוא מעלה שוב ושוב את הטענה של הקשיים האוביקטיביים בכפר הערבי המסורתי, וכי
"ממוש העקרונות השיתופיים מהווה דרך מלאה התחטים, דרך ארוכה ומלאה מכשולים אשר

(46) ג. ויגרט - "פלטתיין פוסט", 13.12.47

המטרה מאתנו והלאה, בעיקר לאור העובדה שכל מעשה שיחופי חייב להיות לתקופה ארוכה ולא הוראת שעה... אם נאמוד את ההישגים של האגודות הכפריות בקנה מידה זה, נמצא כי הכפרים בהם נוסדו האגודות ניכרים בהם כבר אותות המעידות כי התושבים שואפים לרכז את חייהם החברתיים והכלכליים... זוהי הפעם הראשונה בדברי ימי הפלאחים שהם רואים תוצאות ממשיות מפעולה שיחופית".

מצד שני מאשר הרושם כי "נכון - האגודות הערביות לא הצליחו לשפר תנאי חייהם של חבריהם בשטחי חיים אחרים... נכנסו לאגודות בעיקר אותם פלאחים שמצבם החומרי היה איתן - נטולי קרקע נשארו בחוץ, ורק באגודות בודדות נתקבלו כחברים גם פלאחים עניים"... מספר חוקרים יהודים, וגם הערבי כאמל א' -טיבי, אף יותר קיצוניים במסקנותיהם וטענו כי אגודות אלה דאגו רק ל"תועלת לבעלי ההשפעה - פעילותן לא היתה המונית"⁽⁴⁷⁾. יקיר מוסיף: "לא היה לאגודות אופי פועלי... מספר חבריהן לא עלה על 6% מכלל האוכלוסיה".

באיזו מידה טענות אלה נכונות ועד כמה בכל זאת הניבו פרות אותם גרעינים ראשונים שנזרעו ותרמו בהמשך קיומן להרמת רמת החיים של האוכלוסיה וארגון חייה על בסיס מאורגן מינימלי, על שאלה זו נוכל להשיב אחרי שנבדוק את מצב התנועה אחרי 1948, בגלגולה החדש בממלכה הירדנית ההאשמית, זברצועת עזה בתקופה 1948-67.

הקואופרציה בממלכה הירדנית אחרי 1948

את תולדות התנועה השיתופית בממלכה ב-18 השנים בין 1949 ו-1967, ניתן לחלק לשתי תקופות:

- (א) 1949-61
(ב) 1962-67.

נראה לנו שסיבת חלוקה זו נעוצה בשתי עובדות יסוד: ראשית העדר חמור במסמכים רשמיים ונתונים לאורך כל השנים הללו, ובעיקר לחקופה הראשונה. בשעה שלגבי החקופה המאוחרת יותר ניתן לדלות נתונים מן החומר שפורסם בדו"חות רשמיים ומן העתונות הירדנית - הרי שמרבית המסמכים, התיקים והדו"חות השנתיים שנמצאו במשרדים המחוזיים של המחלקה לפיתוח שיתופי בשכס, חברון וירושלים הושמדו בתחילת הממשל הישראלי. דבר זה נעשה לפי פקודת קציני המטה לעניני סעד. לקצינים אלה היה רק ענין בבעיות סעד, ולא אלה שהתייחסו לעבודה ולשיתוף. כך הם נתנו הוראות לשרוף את כל המסמכים הנוגעים לקואופרציה. וטעם אחר לחלוקה זו; אומנם הוחל בתחיקה שיתופית בשנות החמישים, אך הקמת המבנה הארגוני והמוסדי, אשר הוא הוא שנתן לתנועה את תנופתה העיקרית, - האיחוד השיתופי הארצי, ברית הפיקוח, והמדרשה השיתופית, לא הושלמה אלא בתחילת שנות השישים.

לפני שנכנס לדיון על החקופה החדשה יש צורך להעיר כי הקורא חייב לקחת בחשבון, לא רק את המחסור החמור בנתונים בדוקים ובמסמכים, כמצויין לעיל, אלא יותר מזה: מקורות שונים מאותה תקופה מוסרים נתונים שונים ואף סותרים זה לזה, לגבי אותה התפתחות או אותו ענין ממש. הגיעו דברים אף לכך שאותו מקור, אם מדובר בדו"ח מ. הסעד והעבודה פעם, בדו"חות ה"איחוד" פעם שניה, ובכל חומר מודפס אחר, מביאים נתונים שונים וסותרים אחד את משנהו הן בגוף אותם הדו"חות עצמם, והן ניכרים הפרשים רבים בין דו"ח למשנהו, אף אם מדובר לגבי אותה תקופה ואותה פעולה ושל אותו גוף ממשי.

תקופת 1949-61

בסוף שנות ה-40 ותחילת ה-50 התקיימו בגדה המערבית של הממלכה ההאשמית כ-40 אגודות שיתופיות שנשארו מאז ימי המנדאט (לא היה כל זכר לתנועה השיתופית בגדה המזרחית) מרביתן היו אגודות אשראי כפריות. רישום האגודות השיתופיות הראשון בממלכה ההאשמית⁽¹⁾ מוסר על המצב בימים ההם:

(1) מר חמידי אל בכרי, בראיון מיוחד במזרח ירושלים.

"לא היה כל טיפול ממשלתי ולא ציבורי בשטח הקואופרציה, האגודות שהחקיימו בימים ההם היו במצב של "תרדמה מוחלטת", ולא נראתה כל פעילות מצידן". ב-16 ליולי 1951 פורסמה בעתון הרשמי הירדני פקודה של שר הפנים הממנה את מר חמידי יוסף אל בכרי רושם החברות, לתפקיד של-רושם אגודות שיתופיות בגדה המערבית. הרושם לא עשה פעולה כל שהיא בקשר לאגודות שנשארו מימי המנדאט, אלא עיין בבקשותיהם של 19 גופים חדשים, אשר ביקשו לרשום את עצמם, בענף האשראי, כאגודות שיתופיות.

במשך שנת 1951/52 הוא רשם, בהתאם לחוק המנדטורי, שחוקפו חודש, 4 אגודות חדשות בכפרים: ענבוס, ערורה, טיזבה ותרקומיה.

מקור זה מוסר כמו כן כי עוד בהתחלת החמישים הראתה סוכנות הסעד לפליטים התעניינות בענייני הקואופרציה. אחרי מינוי הרושם, הוחל במגעים עם הסוכנות הנ"ל, נערכו ביקורים בכפרים והוכנה תוכנית, אשר לפיה היתה צריכה סוכנות הסעד לעזור בהלוואות לאותן ארבעת האגודות השיתופיות החדשות שנרשמו זה עתה. אולם... "אחרי שנה של מגעים התברר כי הסוכנות נסוגה ממגמתה המקורית... היא לא חגיש כל מימון... ומכאן שהופסק כל מגע בנידון... (שם).

שר הפיתוח דאז ביקשמן הרושם להכין את הצעת החוק השיתופי הירדני, בהתאם לפקודה הארץ-ישראלית לשנת 1933.

החוק השיתופי הירדני חוקק בשנת 1952.

בחוק האגודות השיתופיות הירדני של 1952 (מס' 29) לא הוכנסו שינויים ניכרים לעומת הפקודה המנדאטורית של 1933. הוא מהווה תרגום של פקודה זו תוך כדי העברת הסמכות של הנציב העליון לידי "השר המוסמך", והנה פני הדברים כפי שנראו משני מקורות זרים:

דו"ח של משלחת הבנק הלאומי לפיתוח (להלן הדו"ח של או"מ) קובע: "אגודות ההלוואה אשר התקיימו בזמן המנדט הבריטי נשארו משותקות עד 1952, כאשר הוקמה המחלקה לאיגוד שיתופי במשרד הפיתוח הירדני: - המגמה היתה כפולה: החייאת האגודות בגדה המערבית - והקמת גופים שיתופיים בגדה המזרחית.⁽²⁾

ציזמאן מוסר: עד 1952 עדיין היו חייבות 44, מתוך 60 אגודות שיתופיות לאשראי בגדה המערבית, עשרות אלפי לירות שלא שולמו מאז ימי המנדט תמורת הלוואות שקיבלו בשעתו מ"בנק ברקליס". דו"ח משלחת החקר הבין לאומית מהווה את המקור החשוב ביותר לגבי התקופה בין 1952-55. ממנו אנו לומדים כי בתקופה 1952-55 הקציבה מועצת הפיתוח הירדנית סך 167,800 דינאר לאגודות. סכום זה (מלבד 6,828 דינאר למימון המנגנון)

(2) דו"ח משלחת האו"ם, ע' 143-171.

הוצא להלוואות - בשיעור של 4% ריבית, והאגודות מצידן הלוו לחבריהן ב-7%. ההפרש שימש לצבירת רוזבות וכיסוי הוצאות (שם 2).

מצב האגודות בשנים 1955/54 (הסכומים בדינארים)

יוני 1955		יוני 1954		
ג' מזרחית	ג' מערבית	ג' מזרחית	ג' מערבית	
23	34	10	30	אגודות:
799	1,885	393	1,413	חברים:
1,669	3,830	583	1,698	הון מניות:
541	735	29	--	פקדונות:
28,280	41,918	10,896	25,604	הלוואה לחברים:

נוסף לאגודות אלה התקיימו לפי הדו"ח 5 אגודות חקלאיות, אגודות אספקה, שיווק ואיכסון מזון עם 118 חברים, הון מניות של 1,495 דינאר, ורוזבות של 122 דינאר. לפי מקור אחר הגיע מספר החברים באגודות עם הקמת המחלקה לפיתוח שיתופי, ב-1952, ל-2,000 חבר⁽³⁾ הדו"ח הנ"ל מוסיף: כרגע נשענות האגודות בעיקר על הלוואות "מועצת הפיתוח" הירדנית. הון הרזבות והפקדונות של החברים מהווים אך חלק זעום מן הקרנות. ובכל זאת: "פדיון ההלוואות נעשה במועדן - הלוואות עונתיות קצרות ניתנות חתת פיקוח חמור". (שם, ראה הערה 11).

המשלח ראתה בחידוש הפעולה של האגודות את אחד מקווי הפיתוח החשובים ביותר לפתרון בעיה המימון לכפרים. "ענף האשראי יתן לחקלאי עצמאות מן הלווה בריבית, ומקרנות צדקה ממשלתיות. אין להמליץ על גישה יותר טובה בירדן. יש לתת עדיפות עליונה להלוואות לארגון וגידול אגודות כפריות" (שם).

כן יש לשלב את ההלוואות מן החסכוניות השוטפים של הכלכלה הירדנית ולא מכספי פיתוח, ממקורות זרים. מהמלצות המשלח: העברת עניני הקואופרציה ממשד הפיתוח למשרד החקלאות. ועוד המלצות: להגדיל את הצוות של 12 איש, כולל הרושם, (במרץ 1955), ובעיקר מדריכי שדה. עתה יש 4 כאלה ל-57 אגודות הלוואות ו-5 אגודות חקלאיות. יש להכשיר כ-150-200 קואופראטורים תוך 7-5 השנים הבאות.

"הקואופרציה אינה תופעה חדשה בגדה המערבית --- כבר 50 אגודות, בשלבים שונים, מוכנות להוצאות"; (שם)

(3) "המשק השיתופי" 6.7.63

החוקרים הבין לאומיים סברו כי יש להעסיק 3 עובדים כדי למלא את הצרכים המיידים. וכך מסכם דו"ח המשלחת לאמור:

"כשלון התנועה -- לא נגרם ע"י האינדוידואליזם של חברי האגודות - כפי שטוענים - אלא מדינור לקוי והעדר הנהלה יעילה -- ואת אלה ניתן לתקן רק ע"י צוות יעיל ומספיק במחלקה.

המשלחת התרשמה לחיוב מן ההישגים עד היום; -- היא מציעה "העברת הפעולה הבנקאית ממועצת הפיתוח אל אגודה שיתופית מרכזית: נציג הבנק הזקלאי - מנחל המזלקה לאיגוד שיתופי - שלרשה חברי אגודות שיתופיות; את ההכנסות מהפרש ריבית -- מהלודאות - יש להשקיע ברזרבות ובהגדלת מקורות המימון של האגודות הבודדות; " (שם 2,).

ת ח י ק ה

לשנים 57-1956 ניתן לקרוא "שנות התחיקה" לגבי התנועה השיתופית בירדן. לאור המציאות והנסיבות, ולאור הנסיון שנרכש בשטח זה במשך 4 השנים הראשונות של הפעלת החוק (56-1952), נראה היה לאחר איים ברבת-עמון כי צורת הטיפול המנדאטורית בבעית הקואופראציה אינה מתאימה לתנאים בממלכה ההאשמית הצעירה. בינתיים עלה מספר האגודות מ-60 ל-121, נוצרו ענפי שיתוף שקודם לכן לא התקיימו, והמחוקק הירדני סבר כי יש לצמצם את סמכויות הרשם, ולתת יתר חופש לפעילי הקואופראציה. מכאן נבעו 3 פעולות תחיקה חדשות - הפעם ירדניות טהורות:

(א) "חוק האגודות השיתופיות לשנת 1956"

(מס' 17), שפורסם בעתון הרשמי ב-1.4.56 (בן 60 סעיפים).

(ב) "תקנה (מס' 1) של אגודות שיתופיות 1957"

(בת 28 סעיפים) ו-2 נספחים המכילים:

דוגמא לטופס של דו"ח רואה חשבונות המצורף למאזן המבוקר, ו"כתב התחייבות" לקבלת הלוואה.

(ג) "תקנה (מס' 42) של אגודות שיתופיות לשיכון 1959"

(בת 9 סעיפים).

שלושת המסמכים הנ"ל פורסמו ב"ילקוט החוקים והתקנות" של משרד הסעד והעבודה הירדני, (63-1953) ברבת-עמון בסוף 1963.

"חוק האגודות השיתופיות 1956"

אף חוק זה, כדוגמת קודמו (1953), השאיר בתוקפו את רישומן של האגודות שהתקיימו בגדה המערבית עוד מזמן המנדאט, - "כל עוד תקנוניהם הפנימיים אינם באים בסתירה עם סעיפי חוק זה".

בחוק החדש הדגיש המחוקק הירדני במיוחד (שלא כפי שקיים הדבר בפקודה המנדאטורית) את הערך החברתי של ההתאגדות השיתופית. דבר זה בא לביטוי פעמיים בצורה ברורה ומוגדרת. (סעיפים 2-3).

שינוי אחר חשוב הוא בכך שעתה הרשם חייב לפרט את סיבות סירובו לרשום אגודה כל שהיא. (סעיף 7).

סעיפים נבחרים מן החוק הזה ימצא הקורא בנספחים.

Faint, illegible text at the top of the page, possibly a header or introductory paragraph.

Second block of faint, illegible text, possibly a sub-section or a list of items.

Third block of faint, illegible text, continuing the document's content.

Fourth block of faint, illegible text, possibly a concluding paragraph or a signature area.

Fifth block of faint, illegible text, appearing as a separate section or entry.

Sixth block of faint, illegible text, continuing the document's content.

Seventh block of faint, illegible text, possibly a final paragraph or a footer.

"תקנה (מס. 1) של אגודות שיתופיות, 1957"

כאן הביא המחוקק הירדני את רוב הסעיפים אשר מופיעים בתקנות המצדאטוריות של 1934, ואשר פורסמו ע"י המזכיר הראשי של ממשלת א"י בסוף 1933. התקנה מכילה בין היתר דוגמא לטופס בקשה לרשום אגודה שיתופית. היא גם מפחיתה את גיל המינימום (18 שנה) לקבלת חברים באגודה שיתופית כל שהיא, וזאת לגבי תלמידי בתי הספר שאפשר מעתה לקבלם גם בגיל צעיר יותר.

סעיפים נבחרים מן התקנה הזו ימצא הקורא בנספחים.

לקראת סוף 1959 פורסמה "תקנת אגודות שיתופיות לשיכון (מס. 42) 1959".

הסיבה שהביאה את השלטונות להתקין תקנה זו נעוצה בעובדה כי: בשנת 1959 הוקמו שתי אגודות לשיכון: הראשונה, ברבת עמון, אגודת מהנדסים לשיכון. אך לאחר שקבלה קרקע בתנאים מיוחדים, נטשו האחראים את עקרונות השיתוף והחלו לספסר בבתים, למוכרם במחירים מופרזים, וללא חברים.

גם בשניה "שכונת עובדי הדואר בסביבת ירושלים", היו אי-סדרים דומים. חברי האגודה (ללא נטילת רשות, ללא התחשבות עם התקנון הפנימי) החלו להוסיף ליחידותיהם קומות ותוספות, ולהשכירן לאחרים. מכאן נאלצה הממשלה להתערב בדבר, וכך יצאה תקנה זו.

סעיפים נבחרים מתקנה זו ימצא הקורא בנספחים.

בינתיים התפתחה התנועה:

ב-1957 התקיימו 152 אגודות, (8,000 חבר) לאשראי. המספר הכללי של החברים הגיע ל-11,646⁽²⁾. באותה שנה גם הוחל בפרסום "צאות-א-תעאווך" (קול השיתוף). שהופיע פעם בחודשיים במשך 10 שנה, המו"ל: מחלקת ההסברה במשרד העבודה והסעד הירדני. העורך היה: אחמד אבו-שיכה, אגרונום. העתון מכיל: למעלה מ-30 דף מצוייר על ניר טוב, עם תוספת ל"דור השיתופי הצעיר". מאז סוף 1958 החל רדיו רמאללה לשדר תוכנית שבועית קבועה בשם "רוקון א-תעאווך" (פינת הקואופראציה).

התכנית בת 30 דקה ומשתתפים בה פעילי האגודות⁽⁴⁾.

בתחילת 1959 הוקם ע"י הממשלה, לפי דרישת אנשי הקואופראציה עצמם, ארגון גג בשם "אל-אתיאחאד א-תעאווני אל אורדוני" (האיחוד השיתופי הירדני), וכל פעיליו הראשיים פלסטינאים, בעלי נסיון וותק בשטח זה מימי המנדט⁽⁵⁾.

(4) "המשק השיתופי" 18.5.61+17.7.60

(5) שם 16.1.62

יו"ר "האיחוד", שחאדי אנצארי, הודיע: ה"איחוד" הזמין מומחה בריטי לקואופראציה צרכנית כדי ליעץ לו בדרכי פעולתו. כן שלח ה"איחוד" 3 פעילים פלסטינאיים להשתתף בקורס לקואופראציה מטעם ארגון העבודה הבינ-לאומי שהתקיים בקפריסין. (שם 4). הון המניות של ה"איחוד" הגיע ל-6,000 דינאר (10 דינאר כל מניה).

בעיירה הנוצרית בית צחור, ליד בית לחם, נוסדה ב-1959 אגודה נדירה ביותר, יחידה במינה, לבסוח בריאותי. באגודה קבלו 200 חברים טיפול רפואי ותרופות חינם, תמורת תשלום חודשי של 150 פילס. (שם 4).

בתחילת 1960 הוקמו שתי אגודות יצרניות ראשונות באיזור בית-לחם: אחת מהן מאפיה שיתופית במחנה הפליטים "ג' לזון". שניה בבית צחור לתעשיית דברי צדף ובה 17 אומנים. במאפיה היו 139 חברים בעלי מניה של דינאר כל אחת. סוכנות הסעד עזרה כאן במענק של 300 דינאר. המפעל החל באספקת לחם למרכזי החלוקה של הסוכנות במחנות פליטים בסביבה. (שם 5).

בקיץ 1960 נאספו אנשי הקואופראציה לכנס הראשון של ה"איחוד השיתופי הירדני", וזאת בראשותו של המלך חוסיין. בכנס זה נמסר כי קיימות כבר 255 אגודות, אשר קבלו הלוואות ממשלחיות בסך 2 מליון דינאר. ההון העצמי של האגודות הגיע ל-35,000 דינאר ומספר החברים ל-10,539 חבר. (שם 4).

עם מאורע זה נכנסה התנועה השיתופית בירדן למעשה לשלב התפתחותה השני, שלב אשר נמשך, תוך קצב פעילות מוגבר, והרחבה ארגונית ומוסדית, עד קיץ 1967.

תקופת 1961 - 67

לפני שנמשיך בתיאור התפתחות התנועה השיתופית בממלכה ההאשמית על ענפיה השונים, מן הראוי להקדיש כאן מקום לבסיסים הארגוניים והמוסדיים עליהם היתה מושתתה, למקורות המימון, מהן שאפה, תוך עמידה על דרכי הפעולה של מוסדות וגופים אלה.

המוסדות השיתופיים - מבנם ופעולותיהם

מוסדות אלה ניתן לחלק לשני סוגים: ממשלתיים, היינו המחלקה לפיתוח שיתופי במשרד הסעד והעבודה.

וציבוריים: - היתר.

והנה המבנה המתחלק ל-4 סקטורים (דו"ח עמוד 71-97).

(1)	המחלקה לפיתוח שיתופי	(נוסדה ב-1952)
(2)	ה"איחוד" השיתופי המרכזי הירדני	(נוסד ב-1959)
(3)	ברית הפיקוח השיתופית	(נוסדה ב-1964)
(4)	המדרשה השיתופית	(נוסדה ב-1964)

המחלקה:

מגמת המחלקה "לדחוף קדימה" את התנועה השיתופית, כדי שחדביק את ההתפתחות הכלכלית והחברתית בירדן. המחלקה דאגה ליצור "השלמה" בין הסקטור הממשלתי והציבורי בתנועה, וזאת על ידי שיתוף הפעולה שלה למען הקמת "המדרשה השיתופית", ה"איחוד" השיתופי וברית הפיקוח. מגמת המחלקה: "להכין את התנועה העממית לקראת כך שתשא את עצמה בכוחותיה היא." (6)

הדו"ח השלם היחידי שהגיע אלינו על פעולות המחלקה מתיחס לתקופת 1965/66. ממנו אנו למדים כי ב-1965 הגיע תקציבה לטך 2,388,000 דינאר. הוטל עליה לפקח על התנועה השיתופית באמצעים הבאים:

(6) דו"ח משרד הסעד והעבודה הירדני 23.11.64.

מדורי המחלקה השיתופית היו ב-1966:

1. מדור הרישום והחקירה.
2. מדור הפעולות המשפטיות.
3. מדור הפיקוח והביקורת.
4. מדור יעוץ (מקצועי).
5. מדור הטברה.

ותפקידיה הוגדרו כדלקמן:

1. פיקוח על ביצוע החוק והתקנות.
2. הכנת תוכנית שנתיים לפיתוח התנועה.
3. רישום אגודות, הכנת תקנונים פנימיים (לדוגמא) לענפים השונים.
4. הגשת עצה טכנית-מקצועית.
5. פיקוח וביקורת.
6. נקיטת אמצעים משפטיים בשטח הבוררות, החקירה והפירוק.
7. הסברה.
8. אישור מאזנים.

העזרה למוסדות המרכזיים של התנועה עלתה מ-11,500 דינאר ב-1964/65, ל-18,500 דינאר ב-1966/67. מאז סוף 1966 השאילה המחלקה ל"איחוד" את כל "עובדי השדה" שלה, כדי לעזור (לאיחוד) לקדם את מטרותיו⁽⁷⁾.

מאחר ואין בידינו דו"חות שנתיים רשמיים של המחלקה - ובעיקר לגבי תחילת שנות השישים, הננו נאלצים להסתמך על מדע שפורסם על נושא זה בעתונות הירדנית, מן השנים ההם, מדע שהחוקר אומנם אימת אותו עם האחראים דא"ז אישית. ב-1961 הועברה המחלקה ממשרד הפנים למשרד הסעד והעבודה. באותה הזדמנות מסר מר כאלד עוביידאת - מנהל מח' ההדרכה: ירדן מקוה לההפך לארץ של חברה שיתופית. עד עתה התקשרו 120,000 אזרחים (עם בני משפחותיהם) לרשת השיתופית. ב-1960 בלבד נרשמו 310 אגודות חדשות. הוחל בהקמת אגודות שיתופיות לחסכון בבחי ספר -- הן מקיפות כיום 3,000 תלמידים⁽⁸⁾.

באופן שנה נמסר בדו"ח רשמי -- כי החסכונות באגודות הללו עלו מ-1,300 דינאר ב-1955 -- ל-130,000 דינאר ב-1961. (שם 8).

(7) "דו"ח משרד הסעד והעבודה הירדני, 1966 פרק 2. (ע' 97-21) "התנועה השיתופית בירדן".

(8) "המשק השיתופי" 6.7.63

בסוף 1961 הכריז המנהל הכללי של משרד הסעד, שמונה אחר כך לתפקיד שר משרד זה, מר אמין יונס חוסייני (פלסטינאי) כי: "הקואופראציה היא אחד מעמודי התווך של הדמוקרטיה הירדנית". הוא הוסיף כי בכמה כינוסים בין לאומיים הביעו מומחים בין לאומיים הערכה לקואופראציה הירדנית. מר חוסייני הודיע כי "ב-1960 נרשמה כל 4 ימים אגודה חדשה" (שם 8).
את הנתונים הרשמיים האחרונים על פעולות המחלקה אנו שוב מוצאים בדו"ח לשנת 1966 (שם 7).

(1) רישום 18 אגודות חדשות.

(2) בדיקת חשבונות של כל 251 אגודות החסכון בבתי ספר.

(3) בדיקת ואישור מאזנים של 15 אגודות שאינן חברות בברית הפיקוח.

(4) בדיקת ואישור כל המאזנים של כל האגודות הרשומות.

המדור לפעולות חוקיות בדק את דרכי הקמתן של 22 אגודות ומצבן הכספי, הגיש המלצות להפעלתן בצורה יעילה יותר, וניהל בוררות ב-20 אגודות על מנת לישב סכסוכים.

לגבי 7 אגודות הוכרו על פירוקן

ב-4 אגודות הושלם הפירוק.

דו"ח סקירה על כל אחד מ-19 ענפי הקואופראציה ופירוט מספר האגודות, החברים, ההון, של כל ענף וענף. הענף החקלאי על צורותיו השונות מהווה 74,7% מן התנועה - אגודות האשראי הכפריות מהוות 57,6% מכלל האגודות השיחופיות (בלי חסכון בתי-ספר).

134 אגודות שאינן חברות בברית הפיקוח - מאזניהן נערכו על ידי רואי חשבונות מוסמכים פרטיים.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page. The text is arranged in approximately 25 horizontal lines across the page.

ה"איחוד" השיתופי המרכזי הירדני

תפקידי ה"איחוד" כללו לפי הגרסה הרשמית: דאגה למקורות מימון לאגודות שיתופיות, פעולות שניתן להגדירן כדומות ל"בנק שיתופי מרכזי", עזרה בשיווק שיתופי, הן בתוך הממלכה והן מחוץ לה, ויצוג התנועה בירדן ובחו"ל. תפקידים אלה מוצאים את ביטויים בתקנון הפנימי של ה"איחוד", מסמך אשר עבר במרוצת השנים גלגולים שונים עד אשר בסוף 1966 (ואחרי השינוי בהרכב ההנהלה וכניסת פקידים ממשלתיים לעמדות מפתח שלה) קיבל את צורתו הסופית. סעיפים נבחרים מתקנון זה ימצא הקורא בנספחים:

מה היו, פעולותיו העיקריות של ה"איחוד" מאז הקמתו עד סוף 1966, וכיצד דרכן השתקפה התפתחות התנועה? (רוב הנתונים הסטטיסטיים לקוחים מן הדו"חות השנתיים של ה"איחוד" לשנים 66-1962. החומר מובא כאן לפי סדר כרונולוגי).

כבר הזכרנו לפני כן את פעולותיו של גוף זה עד שנת 1961. בסוף תקופה זו הודיע ה"איחוד" כי הוא הכין "תוכנית חומש", לפיה יעלה מספר האגודות בירדן ל-600 ועוד 500 אגודות בבתי ספר. (שם 4) כן הודיעו כי אחוז הכפרים בהם יש אגודות יעלה בתקופה זו מ-25% ל-60% (שם).

באוגוסט 1962 התקיימה האסיפה הכללית הרביעית, אשר בה הודיעו כי ב-1961/62 הצטרפו 32 אגודות חדשות, וכך הגיע סך האגודות ב"איחוד" ל-139. הוחלט להפריש 10% מן הרווחים ל"קופת הלימוד". (9)

ב-1963 החליט שר העבודה להקציב 9,600 דינאר ל-100 אגודות לשם העסקת מזכירים, למשך שנה. משכורת המזכיר, 8 דינאר לחודש.

בשעת האסיפה השנתית הכללית, באוקטובר 1964, הגיע העודף השנתי בקופת ה"איחוד" ל-10,390 דינאר. הוחלט לשלם 3% ריבית על הון המניות ו-10% להפריש ל"קופת הלימוד". כן הוחלט כי ה"תקרה" להלוואות שה"איחוד" יכול לחלק בשנת 1965/66 לא תעלה על 1,5 מליון דינאר. (שם 9)

נמסר כי מספר האגודות הגיע ל-640 עם 45,000 חברים. הון אגודות אלה הגיע ל-238,564 דינאר. הרזרבות ל-156,409 דינאר. (שם) וסך היתרה הנקיה ל-13,287 דינאר.

הדו"ח השנתי שהוגש לסוף 1964 - מוסר כי מספר הפקידים והמדריכים מגיע ל-55 איש. -- עוד 4 נשלחו להשתלמות לחוץ לארץ. כן הוקמה "ברית פיקוח לאגודות שיתופיות" - (152 אגודות) 136 אגודות קיבלו 300,000 דינאר הלוואות.

(9) "צאות-א-תעאווך" גליון 27, נובמבר 1964.

מספר האגודות לשנת 1964

638	סה"כ אגודות
247	מהן בתי ספר

217 אגודות	מזה בגדה
173 אגודות בתי-ספר	

390 אגודות	סה"כ
------------	------

110	מהן	הלוואה וחסכון כפרי
14		הלוואה וחסכון עירוני
16		חקלאיות
3		ש י ו ק
4		בתי בד
10		צרכנות
11		שיכון
9		תחבורה

לאחר הרכבת ההנהלה החדשה, אשר כוללת 5 פקידים ממשלתיים, בוצעה ריאורגאניזציה במדורי ה"איחוד" כדלקמן:

- (1) המדור הבנקאי.
- (2) שרותי שדה.
- (3) מדור השיווק.
- (4) הנהלה ויחסי ציבור.
- (5) מדור החשבונות.

מדור שרותי השדה כולל אחר שמספר המדריכים הוגדל ל-10 (השאלה מן המחלקה) בסך 51 איש, (בגדה 25). סך הפקידות 81 איש. מהם 30 במרכז ברבת-עמון.

הוחלט על הכשרת מדריכים בקורסים דו-חודשיים, והקמת

6 סניפים במחוזות - (3 בגדה המערבית, בהם עובדים 25 איש).

ה"איחוד" שלח שני אנשים להכשרה לארה"ב.

ה"איחוד" השתתף במימון הוצאות "המדרשה" בסך 7,100 דינאר. שלח נציגים לכנסים

ערביים ובין-לאומיים, פרסם ומכר "מדריך שיחופי" (ציזמאן).

פעולות השיווק (בעיקר בענף הזית), השאירו ב-1965/66 עודף של 331 דינאר. מקור ההכנסה העיקרי - עמלה-על הלוואות לאגודות - בסך 44,000 דינאר, - עזרה ממשלתית - 18,500 דינאר, סך ההוצאות הגיעו ל: 55,500 דינאר⁽¹⁰⁾.

הדו"ח השנתי שפורסם ליום 31.3.66 מוטר כי:

במשך השנה הצטרפו 50 אגודות חדשות ל"איחוד", אשר מספר האגודות החברות בו מגיע עתה ל-288 מתוך סך 441 אגודה בירדן - היינו כ-60%.

הון המניות: הגיע ל-62,720 דינאר.

ה"איחוד" השיג 114,129 דינאר הלוואות מ"מוטד האשראי החקלאי", והחזיר סך 157,474 דינאר לאותו מוטד. נשאר בקופת ה"איחוד" מהמוטד הנ"ל ב-31.3.66 סך 558,677 דינאר. כמו כן השיג ה"איחוד" סך 15,000 דינאר "ממועצת הפיתוח" עבור אגודות למלאכה.

נמסר כי נגבו 38,165 דינאר "דמי שרות", והאגודות חייבות עדיין על חשבון זה 41,515 דינאר ל"איחוד"⁽¹¹⁾.

את הנתונים האחרונים אנו מוצאים בדו"ח האחרון הנושא את התאריך 31.12.66, ואשר פורסם בצורת חוברת מודפסת ברבת-עמון בתחילת 1967.

האסיפה השנתית התשיעית של הנהלת ה"איחוד" נתכנסה לישיבה יוצאת מן הכלל בסוף נובמבר 1966. הוכן תקנון חדש, כן הוחלט להפעיל פיקוח יותר מדוקדק על חלוקת ההלוואות.

מספר האגודות לסוף 1966 - 283; לעומת 288 ב-1965.

ב-9 החודשים הראשונים של 1966 הגיע סך העודף מפעולות השוק השיתופי ברבת-עמון (הוקם ב-1.4.66), ומשני בחי בד שיתופיים של ה"איחוד" (בגדה המזרחית) לסך 1177 דינאר. מזה 547 דינאר עמלה עבור שיווק שמן זית. היצוא השיתופי הכניס ל"איחוד" 1565 דינאר מפעולות שיווק.

מספר האגודות החברות ב"איחוד" 1963-66

1963	231	אגודה
1964	260	אגודה
1965	287	אגודה
סוף		
1966	283	אגודה (שם 17)

(10) דו"ח שנתי ה"איחוד" 31.3.65

(11) דו"ח שנתי ה"איחוד" 31.3.66

מקורות ונספחים

- (1) מקורות.
- (2) נספחים לפרק א' (יהודה והשומרון).
- (3) נספחים לפרק ב' (עזה וצפון סיני).

מקורות למבוא

- (1) א. אצרמוכיץ וי. גלפס, "המשק הערבי", הקיבוץ המאוחד, תל-אביב, תש"ד.
- (2) "דין וחשבון רושם האגודות השיתופיות 37-1921" ירושלים 1938.
- (3) "דין וחשבון הועדה לדיון בפעולות הפקודה של האגודות השיתופיות 1920" ירושלים, 1930.
- (4) א-טיבי, כאמל, בחוברת "מע אל עאמלין פי אל חקלאאמאווני אל ערבי פי ישראל" (עם העושים בשדה השיתוף בישראל), 1958, הוצאת הועד הפועל של ההסתדרות, עם המחלקה לאיגוד שיתופי במשרד העבודה. תל-אביב 1958.
- (5) י. יקרי, "התנועה השיתופית בישראל", "חינוך ותרבות", ההסתדרות הכללית בשיתוף המחלקה לאיגוד שיתופי במשרד העבודה (ראה פרק אחרון על התנועה השיתופית בקרב ערביי ישראל).
- (6) ד"ר ו. מרויס, "התנועה השיתופית בעורם ובישראל", עם עובד, תל-אביב, תש"ז.
- (7) W.J.W. Cheesman "Cooperative possibilities in the Hashemite Jordan Kingdom" a report, London, 1952.
- (8) Harry Viteles, "A History of the Cooperative movement in Israel" Vol. I. Vallentin, London 1966, pp. 172.

מקורות לפרק א'

- (1) "מגמועת קואנייין" (קובץ חוקים), משרד הסעד והעבודה הירדני, רבת עמון 1964/65 (דפים 7-19).
- (2) העיחון הרשמי הירדני מיום 1.4.56 ומיום 17.10.1959.
Cheesman, as above.
"The economic development of Jordan", I.B.R.D., The John Hopkins Press, Baltimore, 1957

SECTION 1

- 1. The first part of the report deals with the general situation of the country.
- 2. It then goes on to discuss the various aspects of the economy.
- 3. The next section is devoted to a detailed analysis of the social conditions.
- 4. This is followed by a chapter on the political system and its development.
- 5. The final part of the report contains a summary of the findings and conclusions.

SECTION 2

- 1. The second part of the report deals with the specific details of the economy.
- 2. It then goes on to discuss the various aspects of the social conditions.
- 3. The next section is devoted to a detailed analysis of the political system.
- 4. This is followed by a chapter on the development of the country.
- 5. The final part of the report contains a summary of the findings and conclusions.

מקורות לפרק ג'

- "א-תעאווין" (השיתוף), רבעון שיתופי כלכלי, חברתי, יוצא לאור על ידי "דאר א-נשר אל ערבי", בתל-אביב, בשיתוף המחלקה הערבית בועד הפועל והמחלקה לאגוד שיתופי במשרד העבודה.
- "שיתוף" ירחון יוצא לאור על ידי מרכז הקואופרציה למלאכה, חרושת, ושירותים ציבוריים בתל-אביב.
- "מע אל עאמלין פי אל חקל א-תעאווני אל-ערבי פי איסראיל"
- (עם הפעילים בשטח השיתוף בקרב הערבים בישראל), תל-אביב, 1958, חוברת חד-פעמית, יצאה לאור על ידי הועד הפועל של ההסתדרות, בשיתוף עם מינהל ההסברה והמחלקה לאגוד שיתופי במשרד העבודה.
- "המשק השיתופי" ירחון שיתופי, מוצא לאור ע"י "המשביר המרכזי", בתל-אביב.
- "ספר התנועה השיתופית בישראל", נוח אוריין, הוצאת "חינוך ותרבות" (בערבית), משרד העבודה, ירושלים, 1968.

חומר קריאה נוסף

בעברית: "המשק השיתופי" 1.4.60; 16.6.60; 16-17.6.62; 15.12.62.

בערבית: כאמל א-טיבי, "מע אל עאמלין", באותה חוברת ראה גם מאמריהם של: אחמד אל עבדאללה יחיא, ג'ורג' עקל; מוחמד שריף. "א-תעאווין", גליון 3, 1963; עבד אל-מובדא סלים, גליון 1, 1961.

בלועזית:

- "The World of Islam", quarterly, Bonn Germany, No. 4. 1963
- "Zeitschrift fur das gesamte Genossenschaftswesen", quarterly, Erlangen Germany, No. 10. 1960 and No. 14, 1964.
- "Indian Cooperative Review", quarterly, New Delhi, July 1965.
- "Cooperation", monthly, Paris. December, 1962.
- "L'information d'Israel", daily, Tel Aviv 7.11.63
- "The Jewish Observer and Middle East Review", weekly London. 23.7.62.

THE STATE

1870-1871. The first year of the state's history, marked by the establishment of the state government and the beginning of the state's development.

1872-1873. The second year of the state's history, marked by the continuation of the state's development and the beginning of the state's expansion.

1874-1875. The third year of the state's history, marked by the continuation of the state's development and the beginning of the state's expansion.

1876-1877. The fourth year of the state's history, marked by the continuation of the state's development and the beginning of the state's expansion.

THE STATE

1878-1879. The fifth year of the state's history, marked by the continuation of the state's development and the beginning of the state's expansion.

1880-1881. The sixth year of the state's history, marked by the continuation of the state's development and the beginning of the state's expansion.

1882-1883. The seventh year of the state's history, marked by the continuation of the state's development and the beginning of the state's expansion.

נטפחים לפרק א'

הקואופרציה
בממלכה ההאשמית 1948-67

- (1) החוק השיתופי הירדני (סעיפים נבחרים).
- (2) התקנות השונות שיצאו לאורו (סעיפים נבחרים).
- (3) תקנון ה"איחוד" (סעיפים נבחרים).
- (4) תקנון ה"ברית" (סעיפים נבחרים).
- (5) תקנון ה"מדרשה" (סעיפים נבחרים).
- (6) לכל אחד מ"ספורה של אגודה" מצורף מאן האגודה, שמדובר עליה, לשנת 1968/69.
- (7) מאן "איחוד בתי הבד וירדניים" לשנת 1968/69.
- (8) סבלה: "המצב הכספי של האגודות השיתופיות בגדה המערבית ליום 31.12.67".
(בשני חלקים אקטיב ופסיב, ולפי מחוזות ולפי ענפים).
- (9) "מצב האגודות השיתופיות בממלכה ההאשמית הירדנית 1948-66"
(עם פירוט של הגדה המערבית לשנת 1966).
- (10) סיכומים של סקר השדה.
- (11) דוגמאות של תשובות המרואיינים.

"חוק האגודות השיתופיות 1956"

(סעיפים נבחרים)

- בסעיף 2 בהגדרת המנוחים: מדובר באגודה שיתופית כגוף של 7 איש אשר מטרתה "העלאת העניינים הכלכליים והחברתיים בהתאם ליסודות השיתוף".
- בסעיף 3 "לאגודה שיתופית נחשבת כל אגודה שהוקמה בהתאם לחוק זה, ואשר מטרתה לשרת את חבריה בשטח הכלכלי והחברתי על ידי שיתוף פעולה בהתאם ליסודות הקואופרציה".
- בסעיף 7 (פסקה 1) בא שינוי מכריע - בו מדובר על כך שהרשם, בסירובו לאשר רישום אגודה, "חייב לפרט את סיבות הסירוב".
- סעיף 11 אוסר על אגודה שיתופית להקים סניפים מחוץ למרכזה, אלא באישור מנהל המחלקה השיתופית, וכן לא ניתן להקים אגודות בעלות אותו אופי באותו כפר, אלא באישור כנ"ל.
- גם בסעיף 20 המדבר על החנאים בהם ניתן לשנות את התקנון הפנימי של אגודה שיתופית, מצוין כי המנהל, בסירובו לאשר את השינוי המבוקש, "חייב להסביר את סיבות הסירוב".
- בסעיף 24 הוצאה מן החוק המנדאטורי הפסקה המאפשרת לחברי אגודות שיווק או צרכנות לרכוש יותר מקול אחד.
- בסעיף 37 מנהל המחלקה חייב לאשר את מינויו של רואה החשבונות אשר בודק חשבונות אלה והוא חייב להיות "רואה חשבונות מוסמך ומורשה". (סעיף זה מתאים לתקנות 1934, סעיף 6 פסקה ב' - 2).
- סעיף 50 מאפשר לערער על החלטת מנהל המחלקה - בעיקר לגבי פירוק אגודה - "לשר המוסמך", הוך חודשיים.

נספח ב'"תקנה מס' 1 של אגודות שיתופיות 1957"

(סעיפים נבחרים)

- סעיף 5 מאפשר חברות באגודה שיתופית לגבי תלמידי בתי הספר - בגיל פחות מאשר 18 שנה, כפי שהדבר נקבע (בסעיף 14) בחוק.
- סעיף 16 מחייב את האגודה להגיש את הדו"ח השנתי שלה חוך 3 חודשים מסיום שנת הכספים השוטפת.
- סעיף 18 אוסר על "ברית הפיקוח השיתופית" לעסוק בכל פעילות מסחרית, כספית או ראיית חשבונות, זולה בקורה של אגודות שיתופיות חברות הברית.
- סעיפים 21-20 קובעים את שיעור הריבית על מניה, שאגודה רשאית לשלם לחבריה מן הרווחים שלה ל-6% מקסימום. כן הותר למחלקה לפיחות שיתופי - כל עוד היא עומקת במתן הלואות לאגודות - לגבות עמלה של 4% בשנה על כל סכום שהיא מלווה לאגודות.

THE HISTORY OF THE

The first part of the history of the world is the history of the human race. It is a story of struggle and progress, of triumph and defeat. It is a story of the human mind, of its power and its limitations. It is a story of the human heart, of its love and its hate, of its hope and its despair. It is a story of the human spirit, of its courage and its cowardice, of its faith and its doubt. It is a story of the human soul, of its yearning for the infinite and its longing for the eternal. It is a story of the human race, of its journey from the dawn of time to the present day. It is a story of the human world, of its beauty and its ugliness, of its glory and its shame. It is a story of the human future, of its promise and its peril, of its hope and its despair. It is a story of the human race, of its journey from the dawn of time to the present day. It is a story of the human world, of its beauty and its ugliness, of its glory and its shame. It is a story of the human future, of its promise and its peril, of its hope and its despair.

THE HISTORY OF THE

The second part of the history of the world is the history of the human mind. It is a story of discovery and invention, of knowledge and wisdom, of truth and falsehood. It is a story of the human intellect, of its power and its limitations, of its strength and its weakness. It is a story of the human imagination, of its creativity and its destructiveness, of its beauty and its ugliness. It is a story of the human spirit, of its courage and its cowardice, of its faith and its doubt. It is a story of the human soul, of its yearning for the infinite and its longing for the eternal. It is a story of the human race, of its journey from the dawn of time to the present day. It is a story of the human world, of its beauty and its ugliness, of its glory and its shame. It is a story of the human future, of its promise and its peril, of its hope and its despair.

סעיף 25 זהו הסעיף שחל בו שינוי לאור ה"חקנה המחקנת לאגודות שיתופיות 1965", -
ואשר בהתאם לו הכניסה הממשלה 5 פקידים בכירים לעמדות מפתח בהנהלת
ה"איחוד".

נספח ג'

"חקנת אגודות שיתופיות לשיכון (מס' 42) 1959"
(סעיפים נבחרים)

סעיף 2 אוסר על חבר באגודת שיכון שיתופית למכור או למסור יחידתו לאחר, או
להשמש ביחידתו לצרכי מסחר, תעסוקה, מועדון או כל מטרה אחרת זולת מגורים.

סעיף 3 החנאים בהם מותר להנהלת האגודה למכור יחידתו של חבר הם:

- 1) אם אינו יכול לשלם את התשלומים בהתאם להחלטות האגודה.
- 2) אם החבר מסרב להכנס ליחידתו ואינו רוצה בה.
- 3) אם חבר עבר למקום מגורים אחר ומוותר מראש על יחידתו.

סעיף 5 אסור לחבר להקים מבנה נוסף, קומה או תוספת בנין כל שהיא, ללא אישור
השלטונות המוסמכים והסכמת ועדת ההנהלה של האגודה, ובתנאי שתוספת זו חיה
רק לשימוש הפרטי - אך אסור לו למכור או להשכיר אותה לאחר.

סעיף 6 מבטל מראש כל החקשרות המתנגדה לסעיפים הקודמים.

סעיף 7 מגדיר את העונשין המוטלים על חבר או הנהלת האגודה במקרה של הפרת חקנה זו.
משקיף נאמן מעיר בקשר לחקנה זו כי היא פורסמה בגלל עבירות חמורות ב-2
האגודות "וכדי להזהיר אגודות אחרות". פירוש הדבר לא שהענף נכשל.
בגדה הגיע חלק מן האגודות לשלב בניה, ושמר על ביצוע הוראות החקנה (1).

נספח ד'

תקנון פנימי של ה"איחוד השיחופי המרכזי הירדני" 1966
(סעיפים נבחרים)

סעיף 2 ה"איחוד" רשאי לתח הלוואות ללא (אגודות) חברים שלא מכספי ה"איחוד".
ל"איחוד" זכות לעסוק בפעולות מסחריות בסיסונות, או ליחידים בשיתוף עם
האגודות, או עם מוסדות אחרים.

ה"איחוד" יעזור לאגודות בשיווק תוצרתן בירדן או בחוץ.

ה"איחוד" יעסוק בפעולות ביטוח, הוא ייצג את התנועה השיתופית בירדן ובחו"ל.

סעיף 5 הנהלת ה"איחוד" חייבת להסביר את הסיבות לאי-קבלת אגודה כחברה. לאגודה
זכות ערעור לפני האסיפה הכללית של ה"איחוד".

סעיף 6 הנהלת ה"איחוד" רשאית להפסיק חברות של אגודה בתנאי שתביא את החלטתה
לאישור האסיפה הכללית הראשונה.

כל חבר (אגודה) מתחייב לרכוש מאה מניות (בנות 10 דינאר).	<u>סעיפים</u>
2 מניות בעת ההצטרפות. מידי שנה תחליט האסיפה הכללית כמה מניות יש לפדות באותה שנה.	<u>8-9</u>
יש להפריש 10% מן העודף השנתי ל"קופת הלימוד", ו-25% לרזרבות.	<u>13</u>
5% מ"קופת הלימוד" יעברו ל"מדרשה".	<u>15</u>
מידי שנה תהיינה 6 אסיפות שנחיות ב-6 מחוזות ירדן. כעבור שבועיים מן האסיפה המחוזית האחרונה תתקיים אסיפה שנחית ארצית סופית. האסיפות המחוזיות תבחרנה נציגים לאסיפה הארצית. ראוי לצרף לפחות נציג אחד של אגודה לא חקלאית, אם יש כזאת במחוז.	<u>19</u>
האסיפה הכללית הארצית תקבע "תקרה" להלוואות שינתנו לאגודות במשך השנה הבאה.	<u>21</u>
יושב ראש הנהלת ה"איחוד" (פקיד ממשלתי), יכהן כיושב ראש האסיפה השנתית הארצית. האסיפה תבחר בהנהלת ה"איחוד", מורכבת מ-9 נציגים נבחרים, מהם 6 נציגים של אגודות חקלאיות, נציג לאגודות למלאכה ושני נציגים לא חקלאיים ולא למלאכה - זכות בכורה תינתן לנציגי אגודות בג.	<u>25</u>
לאסיפה הכללית הארצית זכות לפטר כל חבר או את כל חברי ההנהלה (מדובר בחברים נבחרים) חברי ההנהלה יקבלו משלום של 5 דינאר עבור כל ישיבה בה הם משתתפים. מספר חברי ההנהלה הוא עתה 14 במקום 15, כפי שהיה <u>קודם</u> .	<u>27</u>
הועדה הכספית - אחד מ-4 החברים הוא יושב ראש הנהלת ה"איחוד" (פקיד ממשלתי). ועדה זו תחליט על גובה ההלוואה שתינתן לכל אגודה ואגודה (28).	<u>32</u>
	<u>נספח ה'</u>
<u>תענון ברית הפיקוח השיתופית</u> (סעיפים נבחרים)	
ברית הפיקוח מהווה אגודה שיתופית רשומה, מורכבת (מחברים), מאגודות רשומות לפי החוק (1956).	<u>1</u>
הברית חייבת לנמק את הסיבות לאי-קבלת אגודה כל שהיא, זכות ערעור לפני האסיפה השנתית הכללית של ה"ברית".	<u>5</u>
<u>הון הברית</u> : מניות בנות 5 דינאר כל אחת, עם הצטרפות אגודה לברית היא צריכה להתחייב ברכישת 10 מניות, מהן נפרעות שתיים בזמן הצטרפות. את יתרון צריך לפדות בחשלומים שנתיים בהתאם להחלטה של האסיפה הכללית הזנתית של הברית.	<u>10</u>
מן העודף השנתי מותר לחלק להברות ריבית עד 6% על הון המניות, בתנאי שריבית זו לא תעלה על סך 25% מן העודף השנתי, ובתנאי ששולמו 10% מן העודף ל"קופת הלימוד". יתרת העודף תועבר לרזרבות.	<u>12</u>
לכל אגודה חברה נציג (בעל קול אחד), באסיפה השנתית הכללית.	<u>18</u>

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page]

- 22 סעיף הנהלת הברית מורכבת מ-6 נציגים של המחוזות השונים הנבחרים פעם בשנתיים.
- 24 סעיף האסיפה הכללית השנתית רשאית לפטר כל חבר או את כל חברי הנהלת ה"ברית".
- 28 סעיף חברי ההנהלה יקבלו תשלום של 2 דינאר עבור השתתפותם בכל אסיפה כללית (29).

נספח ו'

חקנון פנימי של אגודה שיחופית לאזרחי וחסכון כפרי
(סעיפים נבחרים)

החקנון משתרע על 12 דפי פוליו, מכיל 5 פרקים הדנים ב: שם האגודה ומטרתה, תנאי החברות, הסדרים כספיים, סדרי הפעולות וניהול האגודה.

פרק א

סעיף 2

מטרתה של האגודה העלאת האינטרסים הכלכליים והחברתיים של החברים על יסודות שיחופיים ובעיקר:

- (1) מציאת הון אשראי לחברים באמצעות מנייה, קבלת פקדונות והלוואות.
- (2) עידוד החסכון.
- (3) הפצת דרכי עיבוד חקלאי מודרניים, דירבון החברים לנטיעת מטעי פרי, השימוש בזרעים נבחרים, זבלים חימיים ואמצעים אחרים.
- (4) עידוד החנוך בקרב בנות ובני הכפר, והגשת עזרה לשוב סכסוכים בדרכי שלום והתנגדות ל"הרגלים מזיקים".
- (7) ביצוע כל פעולה אחרת הנראת לאסיפה הכללית בעלת תועלת לחברים ואינה עומדת בסתירה עם מטרת האגודה.
- (8) עידוד התנועה השיחופית והמיכה בה.

פרק ב

סעיף 7

- (2) חבר באגודה חייב לגור בכפר ולהיות בעל קרקע חקלאית, אשר הוא מעבד אותה בעצמו.
- (3) הוא צריך להיות בעל אופי טוב.
- (4) גילו מעל ל-18 שנה.
- (5) הוא אינו חבר באגודה אחרת העוסקת באותו ענף.

סעיף 3

- (1) ועדת ההנהלה חדון באחת משיבותיה בבקשה לקבלת חבר חדש. היא תחליט ברוב 2/3 על קבלת חבר או סירוב לקבלו ללא מתן הסבר.
- (2) המבקש יכול לערער לפני האסיפה הכללית, אם בהצבעה חשאית יצביעו בעדו לא פחות מ-3/4 הנוכחים, הוא מתקבל כחבר.

סעיף 5

החברים רשאים למנות "יורשים" לזכויותיהם באגודה אחרי מותם, וזאת בהתאם לסעיף 33 מחוק האגודות השיחופיות לשנת 1956.

- סעיף 6
- (1) החברות מתבטלה במקרה מוות או שגעון.
 - (2) במקרה שחבר לא רכש את חלקו בהון האגודה.
 - (3) לחבר אין יותר אדמה חקלאית שהוא מעבדה בעצמו.
 - (4) פשיטת רגל.
 - (5) חתכן עזיבת חבר על ידי הודעה כתובה למזכיר, 6 חודשים מראש.
- יתכן להוציא חבר מן האגודה ברוב של $\frac{2}{3}$ באסיפה כללית, כאשר סדר היום של האסיפה מכיל סעיף על הוצאה זו וזאת:

- (1) אם הוא מפגר במילוי התחייבויותיו או פרעון הלוואותיו.
- (2) אם נדון בפלילים.
- (3) אם אינו ממלא אחרי החלטות האסיפה הכללית והוראות ועדת ההנהלה.
- (4) אם פגע באימון החברים בו, או באנטרסים השיחופיים של האגודה.
- (5) אם הוציא את ההלוואה שקיבל למטרות שלא קיבל אותה למענו.

פרק ג'

סעיף 1

הון האגודה מורכב ממספר בלתי מוגבל של מניות בנות דינאר אחד.

סעיף 2

כל חבר חייב לרכוש לפחות מניה אחת.

סעיף 3

כל חבר חייב לשלם שנתיית סכום כסף לקופת החסכון.

סעיף 6

כל חבר חייב להפריש סכום שיקבע על ידי האסיפה הכללית לקופת החירום המיוחדת לעזרת חברים נצרכים, בשעת פטירה, אסונות טבע וכיוצא באלה.

סעיף 7

כאשר החברות מתבטלה, יוחזר לחבר חוץ שנתיים ערך מניותיו פחות חובותיו.

סעיף 12

האגודה חייבת לשמור על 25% מן הרווח הנקי כהון רזרבי.

פרק ד'

סעיף 1

אפשר להעניק הלוואות לחברים עבור הצרכים הבאים:

(א) רכישה זרעים, זבלים מספוא.

(ב) רכישה כלים, מכיירים ובהמות.

(ג) השבחת קרקע.

(ד) הוצאות עיבוד.

(ה) הוצאות מחיה חיוניות.

(ו) כל מטרות יצרניות אחרות.

סעיף 2

ועדת ההנהלה חקבע את מקסימום גובה ההלוואה לכל חבר.

סעיף 5

חבר שאושרה לו הלוואה חייב לחתום על "שטר התחייבות". כן חייב הוא לחתום את הערבים הדרושים על שטר זה.

סעיף 6

ועדת ההנהלה והערבים חייבים להוכיח שאופנס החבר ישתמש בהלוואה למטרות שלמענו הוא קיבל אותה, והועדה הנ"ל חייבת לקבל את סכום ההלוואה חזרה ממנו במידה והיא לומדת שהחבר השתמש בכספי ההלוואה שלא למטרות אלה.

סעיף 7

ועדת ההנהלה רשאית לדרוש החזרת ההלוואה מן החבר ללא התראה מוקדמת.

1. The first part of the document discusses the general principles of the law of contract. It covers the formation of a contract, the elements of a contract, and the enforceability of a contract. The document also discusses the remedies available for breach of contract.

2. The second part of the document discusses the law of tort. It covers the elements of a tort, the defenses to a tort, and the remedies available for a tort. The document also discusses the law of negligence and the law of intentional torts.

3. The third part of the document discusses the law of property. It covers the elements of a property interest, the defenses to a property interest, and the remedies available for a property interest. The document also discusses the law of real property and the law of personal property.

4. The fourth part of the document discusses the law of family. It covers the elements of a family, the defenses to a family, and the remedies available for a family. The document also discusses the law of marriage and the law of divorce.

5. The fifth part of the document discusses the law of wills. It covers the elements of a will, the defenses to a will, and the remedies available for a will. The document also discusses the law of intestacy and the law of testamentary trusts.

6. The sixth part of the document discusses the law of trusts. It covers the elements of a trust, the defenses to a trust, and the remedies available for a trust. The document also discusses the law of fiduciary duty and the law of trust administration.

7. The seventh part of the document discusses the law of bankruptcy. It covers the elements of a bankruptcy, the defenses to a bankruptcy, and the remedies available for a bankruptcy. The document also discusses the law of reorganization and the law of liquidation.

8. The eighth part of the document discusses the law of securities. It covers the elements of a securities offering, the defenses to a securities offering, and the remedies available for a securities offering. The document also discusses the law of securities regulation and the law of securities litigation.

9. The ninth part of the document discusses the law of consumer protection. It covers the elements of a consumer protection claim, the defenses to a consumer protection claim, and the remedies available for a consumer protection claim. The document also discusses the law of consumer protection regulation and the law of consumer protection litigation.

10. The tenth part of the document discusses the law of intellectual property. It covers the elements of an intellectual property right, the defenses to an intellectual property right, and the remedies available for an intellectual property right. The document also discusses the law of patent, the law of trademark, and the law of copyright.

11. The eleventh part of the document discusses the law of international trade. It covers the elements of an international trade agreement, the defenses to an international trade agreement, and the remedies available for an international trade agreement. The document also discusses the law of international trade regulation and the law of international trade litigation.

12. The twelfth part of the document discusses the law of international law. It covers the elements of an international law claim, the defenses to an international law claim, and the remedies available for an international law claim. The document also discusses the law of international law regulation and the law of international law litigation.

13. The thirteenth part of the document discusses the law of human rights. It covers the elements of a human rights claim, the defenses to a human rights claim, and the remedies available for a human rights claim. The document also discusses the law of human rights regulation and the law of human rights litigation.

14. The fourteenth part of the document discusses the law of environmental law. It covers the elements of an environmental law claim, the defenses to an environmental law claim, and the remedies available for an environmental law claim. The document also discusses the law of environmental law regulation and the law of environmental law litigation.

15. The fifteenth part of the document discusses the law of labor law. It covers the elements of a labor law claim, the defenses to a labor law claim, and the remedies available for a labor law claim. The document also discusses the law of labor law regulation and the law of labor law litigation.

סעיף 9 האגודה חייבת לדרבן את החברים לחסכון. האסיפה הכללית תקבע אח גובה הריבית על חסכונות אלה.

סעיף 12 החברים מסכימים להשתמש במלוא השפעתם כדי להביא להעלאת רמת הכפר מבחינה חברתית ובריאותית ובעיקר:

- (1) לעודד לחינוך הבנים והבנות.
- (2) לסמור על תקינות הדרכים והכבישים.
- (3) לסמור על נקיון הכפר.
- (4) לסמור על מקורות המים וטיפוּצן.

פרק ה'

סעיף 1

הפקידי האסיפה הכללית השנתית כוללים:

- (א) בחירת חברי ועדה ההנהלה ומוסדות האגודה.
- (ב) בחירת רואה החשבונות (במקרה והאגודה אינה חברה בבריית הפיקוח).
- (ג) דיון במאזן השנתי.
- (ד) דיון בדרכי ההוצאה של הרווח הנקי.
- (ה) קביעת תקרה להלוואות שהאגודה מוכנה לקבל בשנה החדשה.
- (ו) קביעת מקסימום של ריבית שהאגודה חשלה עבור: הלוואות-חסכונות-פקדונות ועוד.

(ז) בחירת החברים אשר ייצגו את האגודה בחוץ.

(ח) יש להודיע לחברים לפחות 10 ימים מראש על מועד כינוס האסיפה הכללית וזאת בצירוף סדר היום של האסיפה הנדונה.

אין לקבל החלטה בכל ענין שאינו מופיע בסדר היום של האסיפה.

ה"קוורום" החוקי של אסיפה כללית הוא $\frac{2}{3}$ החברים, אך אם מספרם עולה על 100 מספיקה נוכחות 35 חברים. אם מספר זה לא מופיע, דוחים את האסיפה לפחות ב-10 ימים.

לכל חבר רק קול אחד. האסיפה תבחר ביושב ראש, אשר יש לו זכות הכרעה במקרה של שוויון במספר הקולות.

הוועדה המנהלת מורכבת לפחות מ-5 חברים, הנבחרים על ידי האסיפה הכללית לתקופת שנה ותחכן בחירתם מחדש. חברות בוועדה זו מתבטלות כאשר חבר לא בא ל-3 ישיבות בזו אחר זו ללא סיבה סבירה. הוועדה תבחר מזכיר וגזבר מבין חבריה. כן תמנה הוועדה ועדת בקורת של לפחות 3 חברים.

פרק ז'

סעיף 1

כל הסכסוכים יעברו להכרעה למנהל המח' לפיחות שיתופי.

סעיף 2

החלטה בדבר פירוק האגודה חוקית ב- $\frac{3}{4}$ מספר החברים, אשר הוחתמים על בקשת הפירוק.

1000

... ..

1001

... ..

- 1)
- 2)
- 3)
- 4)

1002

1003

... ..

- 1)
- 2)
- 3)
- 4)
- 5)
- 6)
- 7)
- 8)

... ..

... ..

... ..

... ..

1004

1005

1006

... ..

מ א ז ן ל י ר ם 3 1 . 3 . 1 9 6 9

"האגודה השיתופית לתחבורה בקטנח"

פ י ס ב		א ק ט ב	
<u>פילט: דינאר</u>		<u>פילט: דינאר:</u>	
5117	מניות	50.540	הלוואות לחברים
1455.801	רוח מצטבר	984.958	מומן בקופה
69.366	רוח 1968/69		
		4109.268	2 אוטובוסים (אחרי פחת)
		9	ריהוט
		<u>1488.401</u>	הפסד מצטבר
<u>6646.167</u>	ס"ה	<u>6646.167</u>	ס"ה
=====		=====	

הערה: ב-1968 התקיימה חלוקת רווחים של 614.400 דינאר .
 ס"ה ההכנסה הגיע ב- 31.3.69 ל- 7159.500 דינאר.
 ס"ה ההוצאות הגיע ב- 31.3.69 ל- 7020.134 דינאר.

האגודה השיתופית ליצור שמן זית במחרוז בית לחם (כביה ג'אלה)

מ א ז ן - ל - 1 9 6 9 . 3 . 1

פ ס י ב		א ק ט י ב	
<u>פילס דינאר</u>		<u>פילס דינאר</u>	
10.709	מניות	1,772.330	קרקע
162.632	רזרבה	10,012.070	בנין
16,883.467	הלוואות	13,873.772	מכונות
521,455	פחת בנין	178,170	ריהוט
2,004.805	" מכונות	15	מניות ב"אחוד"
59.029	" ריהוט	300	מניות באגודת הגב
265.250	דמי שרות הלוואות	4.500	סחורות
	יתרה נקיה	11.520	שמן זית
	מועברת מחשבון	89.405	פחות ריקים
1,236.692	הכנסות והוצאות	13	סבון
		216.950	סלסלים
		3.950	חוב
		21.645	מפרעות
		358.235	הוצאות יסוד
		61.795	מכשירים אחרי פחת
		6,323.463	בקופה
		834.683	בבנק (קפוא)
		536.807	גרעון מצטבר
<hr/>		<hr/>	
34,627.330	ס"ה	34,627.330	ס"ה
=====		=====	

מ א ז ן ל י ר ם 3 1 . 3 . 1 9 6 9

האגודה השיתופית לשיווק תוצרת חקלאית במחוז חברון

פ א ס י ן

א ק מ י ב

פּלס: דינאר

פּלס: דינאר

5	מניות המגיעות ל"ברית"
200	דמי בדיקת חשבונות
2793	הון מניות
356.324	" רזרבי
400	רביית, מגיע לסתי אגודות
13800	הלואה קצר מועד, מגיע
1244	" טווח בינוני "
4876	" חקלאית "
1956.140	רביית מגיע ל"אחוד"
500	חייבים
1965.290	חומרי הדברה ל"אחוד"
448,980	סחורות לסמירה
1802.490	לסתי אגודות
10.918	אגודת חלחול החקלאית
2.300	ארגונים של "השוק השתופני"
22	שכירות חלחול

262.974	רהוט בחלחול
650	בבנק הערבי
3.275	" בחברון
180	מניות ב"אחוד"
20	" ב"ברית"
66.560	חייבים
	חוב אגודת
105	ד"ר שרף
27.818	שוטף ב"אחוד"
530	מכונת משא
52.711	תחנת "ערוב"
30.700	מקדמות לפקידים
3303.015	מגיע (רביית)
18764.960	חוב מוכרים
2577.355	" קונים
17.340	אספקה
22.235	חומרים חקלאיים
86.210	עצים
78.705	ציד משרדי
160.523	טרם הוסדר
3780.195	הפסד מצטבר
40.239	" נקי
25.320	בקופה
4.500	ערבויות שולמו
125.528	הוצאות יסוד
110.199	חובות השנה
6.530	ריהוט בחברון

30381.442

ס"ה

30381.442

ס"ה

"האגודה השיתופית להלואה וחסכון בדורא-קרע"

פ י ס ב		א ק ט י ב	
<u>פילס: דינאר</u>		<u>פיליס: דינאר</u>	
112	מניות	339.085	קרע ובנין
114.600	חסכון	45.500	ריהוט
112.150	רזרבה	610	מניות ב"אחוד"
2585	" (שכר עבודה)	20	" ב"ברית"
5	"קופת חרום"	848,290	הלוואות עונתיות
5.580	"קופת לימוד"	1622.505	"שכר עבודה"
705	חוב ל"אחוד"	282.230	ריבית
30.860	פחת	40	חוב למאפיה
148.533	ריבית והוצאות	11.098	מזומן בקופה
40.180	רוח נקי	40	חשבון בנק (קפוא)
<u>3858.768</u>		<u>3858.768</u>	ס"ה
=====		=====	

הערה: הרוח הנקי של 40.180 דינאר המופיע במאזן זה הנהו תיאורטי ועל הניר, מאחר והאגודה, דוגמת יתר האגודות בענף זה, נמצאת במצב של שיתוק פעולה מאז יוני 1967.

מ א ז נ ל י ר ם 3 1 . 3 . 1 9 6 9

"האגודה השיתופית למלאכת-יד ברמאללה"

פ י ס ב		א ק ט י ב	
<u>פילס: דינאר</u>		<u>פילס: דינאר:</u>	
79.150	מפיות	10	ריהוט
1620.878	רזרבה	3012.110	בנין
2934.749	מענקים מחו"ל	190	מניות ב"אחוד"
0.720	חסכונות	15	מניות ב"ברית"
25.720	"קופת לימוד"	150	ספרים למכירה
52.844	קופת סעד	660.445	{ חומרי עבודה { ותוצרת גמורה
29	חוב ל"ברית"		
150.110	פחת לבנין		חשבון שוטף ב"אחוד"
305.505	רוח נקי	5.350	
10.110	חוב למדרשה	660.898	חשבון בנק (קטוא)
		502.883	מזומן בקופה
		2.100	הפסד מצטבר
<hr/> 5208.786	ס"ה	<hr/> 5208.786	ס"ה
=====		=====	

הערה: ב-9.5.60 החליטה האסיפה הכללית השנתית לפרוע את ההפסד של 2.100 דינאר, להעביר 30.340 דינאר ל"קופת הלימוד" וסכום זהה לקופת הסעד. הוחלט לחלק 138.645 דינאר רוחים ל-60 חברים לפי הנורמה של 50% מערך רקמותיהן במשך השנה.

"האגודה השיתופית בעתיל לתאורה בחשמל בע"מ"

מאזן ליום 31.3.1969

פ ס י ב		א ק ט י ב	
<u>פילס דינאר</u>		<u>פילס דינאר</u>	
14,293.850	מניות	1,433.495	בנין וקרקע
92.775	רזרבות	12,145.362	מכונות
148.430	"קופת חרום"	6.535	דיהוס
830.130	פחת: הרשת	160	מניות ב"אחוד"
3,845.916	" המכונות	15	" ב"ברית"
33.900	" הבנין	223.212	פחת
1.950	" הריהוס	143.410	חוטי חשמל
127.500	פיצויי פיסורין	85.550	דלק
806	החזרת ערבויות	4.880	חובות
121	דמי בדיקת מאזן	201.078	הוצאות יסוד האגודה
5,383.873	חשבון סוטף ב"אחוד"	1,821.020	בקופה
168.550	חובות סייס לגבות	1,364.981	גרעון מצטבר
171.710	עודף מצטבר מן העבר	776.150	גרעון נקי מועבר
<hr/>		<hr/>	
26,025.589	ס"ה	26,025.589	ס"ה
=====		=====	

"אחוד האגודות השיתופיות לזיקוק שמן זית ושיווק התוצרת"

מ א ז ן - ל 3 1 . 3 . 1 9 6 9

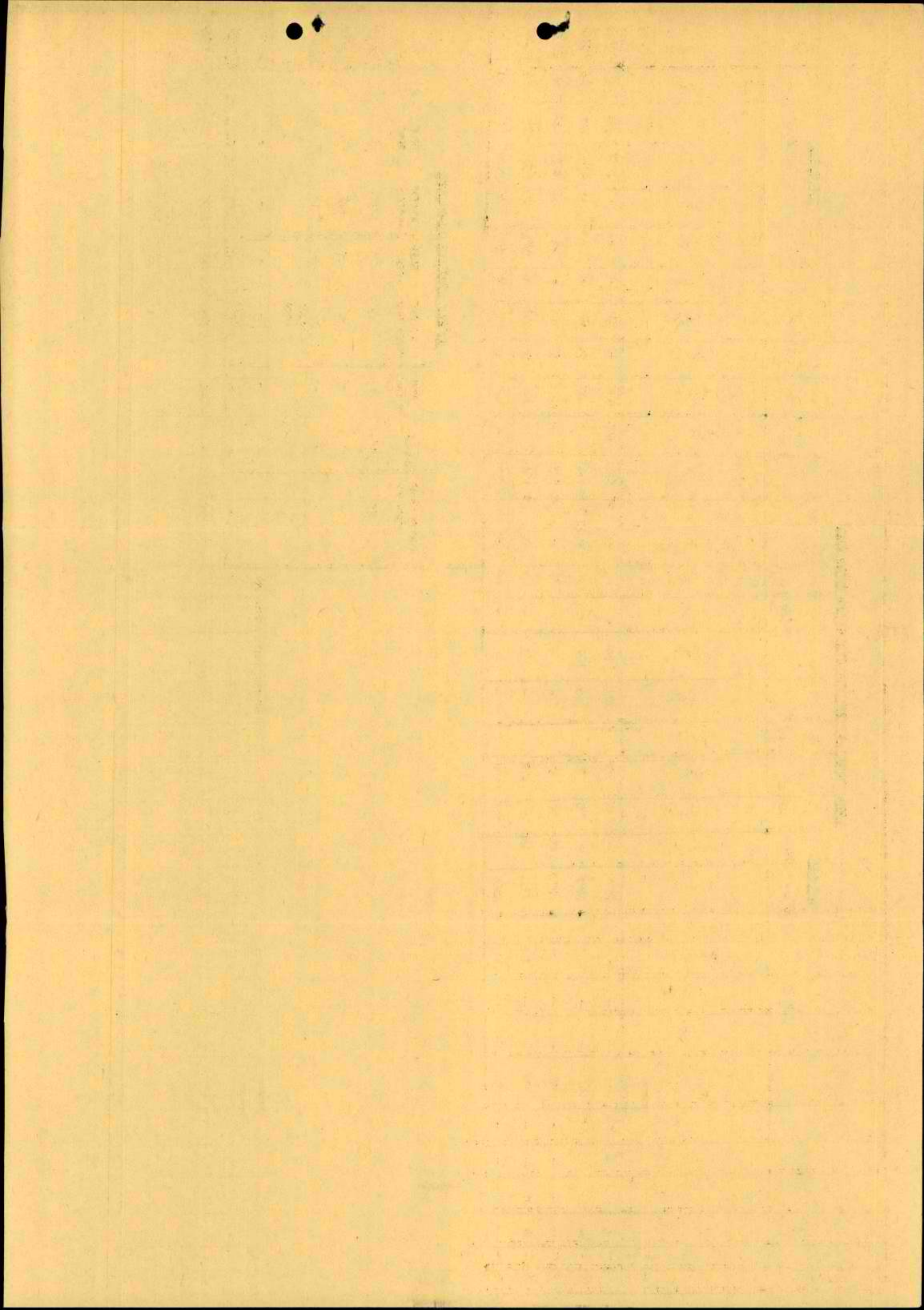
פ י ס ב		א ק ט י ב	
<u>פילס דינאר</u>	<u>פילס דינאר</u>	<u>פילס דינאר</u>	<u>פילס דינאר</u>
	1,200	820.597	מפעל הסלסלים
	52	328.285	פחת
	15	155.500	ריהוט
	1,500	28.875	פחת
607.818		10.550	ציווד ושיווק
		5.775	פחת
		<u>5.775</u>	
		614.747	
1,887.720	2490.538	151.800	"לאחוד"
		14.860	חוב
		209.200	חובות
		573.200	סחורות בסוף השנה
		1,930.211	בקופה
		411.	בבנק (קפוא)
		<u>2,341.231</u>	
	5,263.538	5,263.538	ס"ה
	=====	=====	

שנה	מספר חברים	אקטיווים		מנויות	מנויות	מנויות	מנויות	מנויות	מנויות	מנויות	מנויות	מנויות	מנויות	מנויות	מנויות	מנויות	מנויות	מנויות	מנויות	מנויות	מנויות	מנויות	מנויות	מנויות	מנויות	מנויות	
		מנויות	מנויות																								
62/63	24	470	2774	-	350	-	235	-	416	1700	35	-	-	-	35	1700	416	235	-	350	-	-	-	2774	470	24	62/63
63/64	29	725	2182	-	500	-	903	10	416	1500	129	-	26	-	129	1500	9	903	10	500	-	-	-	2182	725	29	63/64
64/65	30	534	3520	294	510	-	1077	10	-	1402	47	-	44	-	47	1402	-	1077	10	510	-	294	45	3520	534	30	64/65
65/66	31	385	3304	319	600	20	940	15	-	1252	63	17	3	-	63	1252	-	940	15	600	20	319	45	3304	385	31	65/66
66/67	31	710	3497	319	610	20	891	20	-	1377	105	40	43	-	105	1377	-	891	20	610	20	319	45	3497	710	31	66/67

המצב הכספי באגודה הייחופית להלוואה וחטכון בדורא

שנה	מספר החברים	מספר החברים		מספר החברים		סה"כ
		מספר החברים	זרעים	מספר החברים	מספר החברים	
1962/63	24	6	235	21	2000	1962/63
1963/64	29	23	903	-	-	1963/64
1964/65	30	25	1077	-	200 לבנין הבית	1964/65
1965/66	31	-	-	-	-	1965/66
1966/67	31	-	-	4	135	1966/67
סה"כ	145	54	2215	27	2355	סה"כ

לא אוסרו הלוואות חדשות

אגודות שיתופיות בממלכה והאזמיח הידנניח 1966 - 1950

שנה	אגודות	חברים	אשראי קלאי	חברים	לא קלאיות	חברים	קלאיות	מלאכה	חסכון בחי"ס	סיכון
1950	40		40							
1951	44		44							
1952	60	2000								
1953										
1954	40	1806	40							
1955	62	2684	57							
1956	124	6423								
1957	164	8020	122	6116	27					
1958	209	11646	151	7854	43					
1959	247	14520	164	9053	60					
1960	255	10531	163	9401	67			64	464	
1961	325	21103	196	10389	71					6
1962	428	29143	202	11044	74					20
1963	589	35331	228	11225	79					
1964	638	40969	238	11440	89					
1965	688	44138	261	12252	98					19
1966	702	43058	261	14793	110		337		251	

פירוט 1966

אג' חברים	חברות	עזרה הדדית	חסכון בחי"ס	אשראי בכפר	שכ"ע קלאי	חשמל כללי	קלאי	אג' גג	קלאי שונה	שיווק	בתי בר	שונות	יצוא מלאכה	חסכון אשראי בעיר	צרכנות אספקה	סיכון
19	18	254	261	106	2	2	2	2	28	12	9	28	46	27	15	19
808	820	1068	48767	11793	853		446	793	1614	510	510	2218	1784	808	808	

פנה בנה הפעריבית

42	4	475	432	62	2	13	40	4	4	8	8	8	8	44	40	42
416	811	486	8656				455	454	4503	253	877	2000	416	416	416	416

1931 - 1932

Year	Month	Day	Time	Location	Remarks	Other	Notes
1931	Jan	1	10:00		
1931	Jan	2	10:00		
1931	Jan	3	10:00		
1931	Jan	4	10:00		
1931	Jan	5	10:00		
1931	Jan	6	10:00		
1931	Jan	7	10:00		
1931	Jan	8	10:00		
1931	Jan	9	10:00		
1931	Jan	10	10:00		
1931	Jan	11	10:00		
1931	Jan	12	10:00		
1931	Jan	13	10:00		
1931	Jan	14	10:00		
1931	Jan	15	10:00		
1931	Jan	16	10:00		
1931	Jan	17	10:00		
1931	Jan	18	10:00		
1931	Jan	19	10:00		
1931	Jan	20	10:00		
1931	Jan	21	10:00		
1931	Jan	22	10:00		
1931	Jan	23	10:00		
1931	Jan	24	10:00		
1931	Jan	25	10:00		
1931	Jan	26	10:00		
1931	Jan	27	10:00		
1931	Jan	28	10:00		
1931	Jan	29	10:00		
1931	Jan	30	10:00		
1931	Jan	31	10:00		

1932

Year	Month	Day	Time	Location	Remarks	Other	Notes
1932	Jan	1	10:00		
1932	Jan	2	10:00		
1932	Jan	3	10:00		
1932	Jan	4	10:00		
1932	Jan	5	10:00		
1932	Jan	6	10:00		
1932	Jan	7	10:00		
1932	Jan	8	10:00		
1932	Jan	9	10:00		
1932	Jan	10	10:00		
1932	Jan	11	10:00		
1932	Jan	12	10:00		
1932	Jan	13	10:00		
1932	Jan	14	10:00		
1932	Jan	15	10:00		
1932	Jan	16	10:00		
1932	Jan	17	10:00		
1932	Jan	18	10:00		
1932	Jan	19	10:00		
1932	Jan	20	10:00		
1932	Jan	21	10:00		
1932	Jan	22	10:00		
1932	Jan	23	10:00		
1932	Jan	24	10:00		
1932	Jan	25	10:00		
1932	Jan	26	10:00		
1932	Jan	27	10:00		
1932	Jan	28	10:00		
1932	Jan	29	10:00		
1932	Jan	30	10:00		
1932	Jan	31	10:00		

המצב הכספי באגודות השינופיות (1) בגדה המערבית ליום 31.12.1967 (בדינארים)

א ק ט י ב

הגדרות:	ה ה ו			ח ו ב ו ת ו ה ת ח י י כ ו ת				סחורות	ה ל ו א ו ת ה ח ב ר י מ				ה ש ק ע ו ה			א ק ט י ב ק ב ו ע			מספר אגודות	מספר חברים	סך אקטיב או פסיב	הענפים	
	שטח נקי ומצטבר	שטח "ב" אחוד"	בבנקים	בקופה	חובות אחרים	התחייבויות שונות	דמי ביטוח		דמי שרות ועמלה	בינוניות	זרעים	שכר עבודה	עונתית	מניות האגודות אצל:			מכונות ורכוש	ריהוט					קרקע ובנינים
														פקדונות "ב" אחוד"	"ה" אחוד"	"ה" ברית" אחוד בתי בד							
1264	9518	1685	3096	10607	2013	2562	38,190	-	4759	4495	112,452	194,235	14730	4	2280	29859	-	538	1743	434,030	5451	125	(1) אשדוד והלואה כפרית
20087	382	6869	4703	702	22135	59	5986	6551	23084	4024	12819	18,121	24	600	215	1500	107316	2696	95,791	333,714	2248	19	(2) חקלאי על סוגיו
2064	160	5329	767	559	2783	24	-	6286	3991	-	-	-	-	-	75	330	1865	720	3660	28,613	259	8	(3) מלאכה על סוגיו
8310	2	2	921	94	1439	8	-	265	-	-	-	-	-	-	55	320	43522	48	365	55,351	1311	11	(4) החברה וחשמל
2	11	3162	338	-	46474	-	-	-	-	-	-	-	-	-	45	-	-	-	8625	58,657	234	5	(5) שיכון
598	509	915	1309	94	1042	-	599	501	-	-	-	13312	-	-	120	330	461	291	500	20,581	1243	13	(6) שונות
32325	10582	17962	11134	12106	75886	2653	44775	13603	31834	8519	125271	225668	14,754	604	2790	32339	153164	4293	11,684	930,946	10746	181	ס"ה
18796	5176	3824	3849	11351	8476	807	13915	2641	-	4712	41462	107880	9041	-	1140	10532	99868	1055	41,193	385,718	4623	69	לפי מחוזות: חכט
7427	2205	7582	5477	346	61257	1245	20192	1709	2620	2256	30277	87703	2553	404	970	11640	37877	1557	57,418	342,714	2874	66	ירושלים
6102	3201	6556	1808	409	6103	601	10668	9253	29214	1551	53532	30085	3160	200	680	10167	15419	1682	12,073	202,514	3249	46	חברון
32325	10582	17962	11134	12106	75886	2653	44775	13603	31834	8519	125271	225668	14754	604	2790	32339	153164	4293	11,684	930,946	10796	181	ס"ח

(1) שש הענפים הנ"ל כוללים את הסוגים הבאים: ענף 1: הלואה וחסכון כפר' ושכר עבודה. ענף 2: חקלאי, גידול עופות, ושיווק, "אחוד" בתי הבד, בתי בד, האגודות רב-תכליתיות. ענף 3: מלאכה, מלאכה יד, מאפיות. ענף 4: יצור חשמל והחבורה. ענף 5: שיכון. ענף 6: חסכון והלואה בעיר, צרכניות, לימוד גבוה, ביטוח בריאות.

(2) הנתונים לעיל אינם כוללים את האגודות הבאות: בפירוק; אגודות שתיקיהן נאבדו במלחמה; אגודות "נחפכו להברות; לא פעילות מיום רישומן; מספר אגודות אלה מגיע ליותר מ-30 אגודות. כן לא נכללו אגודות בתי הספר.

המצב הכספי באגודות השיתופיות בגדה המערבית ליום 31.12.1967 (בדינארים)

פ ס י ב

העורפים	התחייבויות האגודה						פחה	הלוואות לאגודה				הון האגודה						הון החברים:		סה"כ	
	שונות	"ל"ברית"	"לאחוד"	למדרשה	דמי בדיקת חשבון	דמי שרות על הלוואות		הלוואות התחיל' אחרות	הלוואות אחרות	בינוניות	עונחיות זרעים	זרבות	קופת מפעלים	קופת לימוד	קופת חרום	זרבה ש"ע	זרבה	פקדונות	הון מניות		
18490	1206	201	620	183	2087	7932	192	2768	1379	3000	7972	91745	-	-	786	2438	153029	79515	24663	39824	(1)
6274	14835	35	25	20	619	16308	17133	10794	153572	-	855	19741	55	-	28	45	8597	37034	5738	42006	(2)
142	824	80	2090	10	10	-	90	661	15400	-	-	-	78	4211	-	-	-	3300	83	1634	(3)
1629	6132	-	5384	-	246	1462	4799	-	1164	7047	-	1376	-	-	-	152	-	385	-	25568	(4)
352	2819	5	3	16	41	-	-	592	46621	-	-	-	-	-	-	18	-	236	-	7954	(5)
2014	365	33	49	8	145	285	205	332	-	-	-	3205	-	-	23	87	-	3225	4380	6225	(6)
38901	26188	354	8171	237	3148	25987	22419	15147	218136	10047	4827	116067	133	4211	837	2740	161626	123695	34864	123211	סה"כ
8566	4464	56	5580	102	1822	14500	15336	1127	53433	10047	1409	41870	-	-	401	1365	61299	81207	20264	61880	
13895	13808	240	519	78	694	6019	5331	9622	115446	-	3118	58759	78	3862	382	817	40121	27659	8053	34213	
5450	7916	58	2072	57	632	5468	1752	4398	49257	-	300	15438	55	349	54	559	60206	14829	6547	27118	
38901	26188	354	8171	237	3148	25987	22419	15147	218136	10047	4827	116067	133	4211	837	2740	161626	123695	34864	123211	

שם החבר

- (1) חבר באגודה מאז:
- (2) מדוע הצטרף לאגודה?
- (3) האם הנך מעורב בפעולותיה?
- (4) האם יש לך קשרים עם חברים אחרים?
- (5) האם הנך משתתף באסיפות?
- (6) האם דרכי הניהול של האגודה נראים לך?
- (7) מה ניתן לשפר?
- (8) האם כדאי לעשות מאמצים להגדלת מספר החברים?
- (9) האם הינך מוכן לתרום בשטח זה?
- (10) מה מספר החברים באגודה?
- (11) האם פעילים החברים באגודה? מה אחוז הפעילים?
- (12) מהיכן באה היוזמה להקמת האגודה?
- (13) על איזה בסיס בחרת את הפעילים במוסדות האגודה?
- (14) האם קיימות אצלכם פגישות חברתיות, חוץ מתקן התקנון הפנימי?
- (15) האם קיימות ועדות? מה צורת פעולתן?
- (16) האם קיימת עזרה הדדית, כספית או אחרת בקרב החברים?

שאלה 1 - תקופת חברות באגודה

תקופת החברות			
סה"כ	שנים 1 - 5	6-10	10 ומעלה
31	17	12	2

שאלה 2 - סיבות להצטרפות לאגודה

סה"כ	למען הכלל				למען עצמו		
	הכרה בחיוניות הפעולה הקואופרטיבית	צורך בשיפורים טכנולוגיים	שיפור שרותים חיוניים	שיקולים כלכליים	מניעים חברתיים	תשובה לא לענין	סה"כ
12	5	4	3	11	3	5	19

שאלה 3 - מידת התערות בפעילות האגודה

סה"כ	א				ב		
	מחוך ענין כללי בנעשה באגודה	מחוך ענין ספציפי בנעשה באגודה	בעל תפקיד באגודה	בכלל לא	מעט	חבר חדש	תשובה לא לענין
20	15	2	3	4	3	1	8

שאלה 4 - קשרים עם חברים אחרים

לא	כן
4	7

שאלה 5 - מרחק השתתפות באסיפות

סה"כ	השתתפות קבועה	השתתפות לסירוגין	אין בכלל השתתפות	חשובה לא לענין
31	18	7	2	4

שאלה 6 - הערכת דרכי הניהול של האגודה

סה"כ	חיוב כלא	חלקי	הסתייגות
20	18	1	1

שאלה 7 - הצעות לשיפור באגודה

סה"כ	שיפורים טכנולוגיים בחחום ספציפי	הרחבת הפעולות	שיפור בדרכי ניהול
8	2	1	5

שאלות 8, 9

סה"כ	חיוב כללי של הרחבת התברוח	חיוב עם הצעות לביצוע ההרחבה	נכונות אישית לגיוס חברים חדשים
22	11	2	9

שאלה 10 - ידיעה על מט' החברים באגודה

סה"כ	ידיעה מדויקת	ידיעה לא מדויקת	חוסר ידיעה
16	10	4	2

שאלה 11 - האם החברים פעילים

סה"כ	כן	לא
9	8	1

שאלה 12 - היחמה להקמת האגודה

סה"כ	יוזמה עצמית של קבוצת פעילים בכפר	יוזמה אינדיבידואלית - של אדם אחד	יוזמה מן השלטונות מדריך שיחופי, "איחוד" וכו'
20	13	2	5

שאלה 13 - קריטריונים לבחירת מעמדות כפעילים באגודה

סה"כ	אמון (נאמנות)	נסיון בניהול	כושר למלא תפקיד	השכלה	פופלריות	פעילות בשטחים שונים
30	12	11	3	1	2	1

הערה: היו כאלה שצינו 2 קריטריונים במדה שווה.

שאלה 14 - קיום אסיפות חוץ מחוץ הפנימי

סה"כ	כן	לא
20	14	6

שאלה 15 - קיום ועדות ומידת פעולתן

סה"כ	כן (קימות)		לא
	פעילה	לא פעילה	
19	9	8	2

ועדות ביקורת - 14
ועדות אחרות - 4

שאלה 16 - קיום עזרה הדדית

סה"כ	כן	לא
15	4	11

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

1911

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

1911

NAME	RESIDENCE	DATE	REMARKS

1911

1911

NAME	RESIDENCE	DATE	REMARKS

1911

NAME	RESIDENCE	DATE	REMARKS

1911

מוחמד חסן בלהאן עויידאת (גדול עופות במחנה הפליטים עקבת ג' בר ביריחו)

- (1) יושב ראש, - מן המיסדים - מאז 1968.
- (2) הייתי חנוני, היוזמה אצלנו באה מהמדריך השיחופי. הוא בא אלינו והציע לנו גידול עופות. המחלקה לאיגוד שיחופי הביעה נכונות לעזור לנו. עד אז לא ידענו מאומה על קואופראציה. היינו 4 מיסדים. נבחרתי פעמיים, בזו אחר זו, לתפקיד של יו"ר האגודה.
- (3) הנני פעיל, בא לאסיפות, מתעניין בכל דבר.
- (8) מספר תושבי המחנה זעום ביותר, לכן אין מועמדים להרחבת האגודה. נסינו כמה פעמים, אך לא הצלחנו.
- (12) היוזמה - מן המדריכים.
- (13) אני בוחר על פי ההכשרה והנסיון, לפני שאלת האימון. חבר בהנהלה צריך להיות בעל נסיון, לשלוט בכתיבה ובקריאה.
- (14) אנו נפגשים הרבה. אין לי משפחה, הקשר בינינו חזק מאד בגלל מסיבות מיוחדות: המחנה כמעט ריק מתושבים. אלה שנשארו לרוב זקנים וילדים קטנים. הגרעין שלנו (רובינו עברנו הנה ממחנות אחרים) חזק. כולנו עובדים יחד במשק העופות, ומתראים יום יום מספר פעמים. כל אחד מאתנו יודע את המחירים של מהיר המספוא, כמות העופות המשווקים ועוד. גם אחרי שעות העבודה אנו מבלים יחד בשיחה על עניני האגודה.

מתרי אנטון אבו ע' רטאס (בית הבד השיתופי בבית ג' אלה)

- (1) חבר מאז 1965.
- (2) מן המיסדים, הצטרפתי לאגודה כי היא משפרת את מצבנו הכלכלי.
- (3) אני פעיל ומתעניין.
- (4) יש לנו קשרים חברתיים - בקורים הדדיים - פגישות, בהן משוחחים על עניני הענף והאגודה.
- (5) אני משתתף בקביעות באספוח.
- (6) ההנהלה טובה.
- (7) אני רוצה שיפורים: בעיקר בשטח הרחבת הפעולות, כך שתקפנה גם גיפור הכרמים ועיבוד מכני, - הסיבה לכך: חוסר ידיים עובדות ובהמות עבודה אצלנו.
- (8) יש מקום להרחיב את החברות באגודה.
- (9) אני מוכן להשתתף בגיוס חברים חדשים - אולם 90% ממגדלי הזיתים אצלנו הנם כבר חברים.
- (10) יש אצלנו 486 חברים.
- (11) כ-20% פעילים.
- (12) היוזמה היתה מקומית - היתה קבוצה של 4 "משוגעים לדבר".
- (13) אני בוחר את המתאימים ביותר לתפקידים במוסדות האגודה.
- (15) יש אצלנו ועדת בקורה - היא בודקת את המתרחש.
- (16) לא היו אצלנו מקרים של עזרה הדדית. הסיבה: למטרה זו יש אגודות סוציאליות. אצלנו מעדיפים עזרה זו במסגרת המשפחה - לא האגודה.

רשימת הצטפחים לפרק

הקואופרציה ברצועת עזה וצפון סיני

- (1) צווים והחלטות המושלים הצבאיים והמועצה המבצעת - תחיקה שיחופיה. (סעיפים נבחרים).
- (2) חקנונים פנימיים של אגודות (סעיפים נבחרים).
- (3) צווים של קצין המטה לעניני קואופרציה ליד הממשל האזרחי בדבר הקמת ארגון ודרכי פעולה של "המועצה העליונה לקואופרציה ברצועת עזה".
- (4) דו"חיס של אסיפות כלליות באגודת הפקידים.
- (5) מאזנים שונים של אגודות.
- (6) סיכומים של מצב האגודות השיתופיות לסוף 1967 (כולל הפסדי המלחמה).
- (7) סיכומים של סקר השדה.
- (8) דוגמאות של חשבות המרואיינים.
- (9) מאזנים כולל מאזן כולל של כל האגודות ל-31.12.68.

נספחים לפרק

ההתארגנות השתופית ברצועת עזה

החלטת "המועצה המבצעת" מס' 18 לשנת 1964 בדבר הקמת אגודה מרכזית

(להחלטה 14 סעיפים והיא פורטמה בעתון הרשמי הפלשטינאי מיום 1.12.64)

סעיפים נבחרים

סעיף 2: מטרת אגודה זו הן: לרכוש כסיונות ובתנאים נוחים את הסחורות הנחוצות ולחלקן בקרב האגודות השתופיות - האגודה תאכסן, תוביל ותכין למכירה מצרכי מכלת, ירקות בשר ודגים למיניהם, וכן חומרי בנין וכל מה שנחוץ לאגודות השתופיות.

סעיף 3: הון האגודה מורכב כדלקמן:

- א. לפחות מ-25% מן ההון הנפרע של כל אגודה שתופית - חברה.
- ב. ממענקים, הלואות ובסחונות שהשלטון יעניק לאגודה.
- ג. תרומות ומענקים הנחנים ללא תנאי ומבלי שמטרתם תהיה בנגוד למטרות אשר למענן הוקמה האגודה.
- ד. הלואות שהאגודה תקבל - יוחה ודא.

סעיף 4: באספה הכללית של האגודה המרכזית יהיו לכל אגודה 3 נציגים הנבחרים על-ידי האגודה המקומית אליה הם משתייכים.

סעיף 5: מועצת ההנהלה מורכבת מתשעה חברים נבחרים. למנהל המחלקה לאגוד שתופי ונציג המפקח של האספקה, רשות השתתפות באסיפות מועצת ההנהלה כמבקרים אך אין להם זכות הצבעה.

סעיף 6: מועצת ההנהלה בוחרת מבין חבריה יושב ראש, סגן יו"ר, מזכיר וגזבר.

סעיף 8: מנהל משרד האוצר והכלכלה חייב לאשר את המדיניות השתופית של מועצת ההנהלה לפני הוצאתה לפועל.

סעיף 9: ... המושל הכללי חייב לאשר את התקנון הפנימי ואת המדיניות הכספית של האגודה לפני הבצוע.

סעיף 12: מנהל בקורת החשבונות במשרד האוצר והכלכלה יבקר את חשבונות האגודה ויגיש דו"ח שנתי על כך למועצת ההנהלה.

פורסמה בעתון הרשמי הפלסטינאי מיום 1.8.1966.

סעיפים נבחרים

סעיף 1: רשם האגודות השתופיות רשאי על פי החלטתו למנות חברים לכל הנהלה של כל אגודה שתופית, (על סוגיה השונים), וזאת בתנאים הבאים:

- א. אם מספר המועמדים למועצת ההנהלה פחות מן המספר הקבוע בתקנון הפנימי.
- ב. בשעת העדר מועמדים למועצת ההנהלה.
- ג. באם המועצה מורכבת מחברים שזכו להכנס אליה על ידי הסכמה כללית וחלקם (או כולם) התפטרו, החבר המתמנה חייב למלא את הדרישות הקבועות לגבי חברות במועצת הנהלת אגודה שתופית.

סעיף 2: הרשם יכול, על ידי החלטה מנומקת, לשלול חברות מכל חבר במועצת ההנהלה של אגודה שתופית, וזאת בתנאים הבאים:

- א. אם פעל בנגוד למטרות התנועה השתופית ועקרונוחיה או אם המצאו במועצת ההנהלה פוגע בתנועה השתופית ושמה הטוב.
- ב. אם מועצת ההנהלה אינה מתאספת בהתאם לתקנון הפנימי בגלל סכסוכים בין החברים או בגלל הזנחה.
- ג. אם (החבר) פעל בנגוד לאינטרס האגודה או לעולותיה.
- ד. במקרה ריש סכסוך אישי, משפחתי או אידיאלוגי בין חברי מועצת ההנהלה, סכסוך המפריע למטרות האגודה ומזיק לעניניה.

סעיף 3: הרשם יכול, על פי החלטה מנומקת, לפטר כל חבר מכל אגודה שתופית אם פעל בנגוד לאינטרס של האגודה או שמה הטוב.

סעיף 4: החלטות הרשם לא תהיינה בעלות תוקף עד לאישורן על ידי מנהל משרד האוצר והכלכלה.

צו מס' 9 לשנת 1965 של המזכ"ל הכללי

בדבר התקנון הפנימי של אגודות צרכניות

(לתקנון זה 57 סעיפים והוא פורסם בעתון הרשמי הפלשתינאי ביום 2.65.15)

סעיפים נבחרים

מתוך המבוא: אחריות החברים מוגבלת לערך המניות של כל אחד.
מטרת האגודה: שפור מצבם הכלכלי והחברתי של חבריה.

סעיף 6: האגודה מוכנה לקבל פקדונות מחבריה או מארגונים שונים בתנאי שהפקדה זו לא נעשית למען רווחים. האגודה יכולה להשקיע פקדונות אלה לתקופה העולה על חודש ימים בתנאי שרק 75% יושקעו ורק לתקופה שאינה עולה על זמן ההפקדה.

סעיף 7: המכירה תהיה רק במזומנים.

סעיף 8: האגודה סוחרת רק עם חבריה, במצבים יוצאים מן הכלל היא יכולה לטחור עם לא חברים בשטחים כדלקמן: קבלה פקדונות בתנאי ששעור הריבית שישו"ס עליהן יהיה נמוך מזה שניתן לחברים, כן היא יכולה למכור ללא חברים מעודפי סחורותיה.

סעיף 9: לכל חבר חשבון נפרד על שמו, בו נרשמים קניותיו במשך השנה, על פי חשבון זה הוא יזכה ברווחים, באופן יחסי לקניותיו אלה.

סעיף 10: הון האגודה מורכב ממספר בלתי מוגבל של מניות החברים ומן הרזרבו.

סעיף 13: אין לחייב חבר, בזמן קבלתו לאגודה, לרכוש יותר ממניה אחת ואסור לו לרכוש יותר מחמיטית הון האגודה. לגופים צבוריים מותר לרכוש עד 50% מהן האגודה.

סעיף 15: מותר לקבל כחבר באגודה גוף צבורי או פרטי אשר אינו שואף לצבירת רווחים כגון: אגודות מקצועיות, אגודות צדקה או ארגוני סעד.

סעיף 19: לחבר שהוחלט להוציאו מן האגודה, (בגלל פעולה המזיקה לאינטרס הכספי או המוסרי של האגודה - סעיף 10, סעיף קטן ו'), יש זכות לקבל בחזרה את ערך מניותיו, בתנאי שדבר זה לא יגרם להקטנת הון האגודה עד פחות מ-50% מן הסכום הגבוה ביותר אליו הגיע ההון מאז יסוד האגודה.

סעיף 23: חבר במועצת ההנהלה חייב להיות ערבי, הנהנה ממלא זכויותו המדיניות והאזרחיות, אשר אינו משמש פקיד במוסד רשמי או ציבורי שיש לו קשר מנהלי, פקוחי, הסברתי או כספי עם האגודות השתופיות. כן חייב חבר ההנהלה להיטיב לקרא ולכתוב.

סעיף 24: לרשם האגודות הזכות לפטור חבר מהמחלת האגודה על ידי החלטה מנומקת וזאת אם עשה מעשה העלול לגרום נזק לאינטרס האגודה או לפעילותה התקינה, (סעיף קטן 7).

סעיף 35: מותר לחבר מועצת ההנהלה, או לכולם יחד, לקבל פיצוי שנתי עבור "נהול יעיל", החלטה כזו חייבת להתקבל על ידי האסיפה השנתית, סך הפיצויים הללו לא יעלה על 10% מן הרווח הנקי. כן תוכל האספה הכללית להחליט על תשלום פיצוי ואש"ל עבור השתתפותם של חברי מועצת ההנהלה באסיפותיה.

סעיף 36: רק רואי חשבונו מוסמכים יבקרו את חשבונו האגודה ויכינו את המאזן השנתי שלה.

סעיף 51: את הרווחים השנתיים יש לחלק כדלקמן:

- א. 20% לפחות יש להעביר לרזרבה חוקית, וזאת עד אשר הרזרבות יגיעו לטכום השווה כפול ההון.
- ב. תשלום רבית על המניות, בגבול של 6% ועד 20%, מן הרווח הנקי.
- ג. פיצוי חברי ההנהלה בתנאי שסך פיצויים אלה לא יעלה על 10% מן הרווח הנקי.
- ד. 10% מן הרווח הנקי ישמשו ל"שפור המצב החומרי והחברתי של האזור בו פועלת האגודה".
- ה. השארית תחולק בין החברים על פי שיעור קניותיהם באגודה.

סעיף 53: הנהלה חייבת לחלק את הרבית על המניות תוך חודשיים מיום אשור המאזן השנתי.

סעיף 54: לרשם האגודות הזכות לפרק את האגודה בהתאם לסעיף 46 מפקודת האגודות השחופיות לשנת 1933. אספה כללית מיוחדת יכולה להחליט, (בהתאם לסעיף 45), על פרוק האגודה מבחינה משפטית.

סעיף 56: את שארית הון האגודה המפורקת - אחרי פדיון המניות לחברים - יש להפקיד בבנק, באזור בו פועלת האגודה. הרשם יכול להחליט להפריש הון זה למען הקמת אגודה חדשה או לכל מטרה צבורית אחרת באזור.

התקנון הפנימי של האגודה השתופית המרכזית למטחר בטיטנות

45 סעיפים - פורסם בצו המושל הכללי בעוון הרשמי הפלסטינאי - 20.9.65
(אגודה זו הוקמה על ידי הגוף המבצע ברצועה ללא רשום כאגודה שתופית בהתאם לחוק).

סעיפים נבחרים

סעיף 5: מטרת יסוד אגודה זו היא שפור מצב הבריה (האגודות השתופיות על סוגיהן). כדי לממש מטרה זו תהיינה פעולות האגודה כדלקמן:

- א. השגת סחורות בסיסונות ובתנאים נוחים למען חלוקתם בין האגודות השתופיות
- ב. אכסנת, הובלת והכנת ירקוח, פרות, בשר, דגים, דברי מכולת למיניהם וכל יתר צרכי האגודות השתופיות, על מנת לחלקם בקרב אגודות אלה.

סעיף 6: הון האגודה יהיה מורכב כדלקמן:

- א. לא פחות מ-25% מן ההון הנפרע של כל אגודה שתופית, (צרכנית), ברצועה.
- ב. תרומות ומענקים הנתנים ללא תנאים ואינם סותרים את מגמות האגודה.
- ג. הלוואות.
- ד. טעד כספי, הלוואות וערבויות המתקבלים מן השלטונות.
- ה. הרזרבות - שהן 20% מן הרווח הנקי.

סעיף 8: לאגודה זכות לדרוש מן האגודות המקומיות המסונפות אליה, להגדיל את גובה השתתפות הכספית בהון האגודה, וזאת בהתאם להגדלת שרותיה לאגודות, מועצת ההנהלה תקבע את גובה התוספת ומועד תשלומה.

סעיף 10: האגודה תפתח חשבון נפרד לכל אגודה חברה, בו ירשמו הפעולות המסחריות עם כל אגודה חברה.

סעיף 13: לכל אגודה אשר יוחלט על הפסקת חברותה הזכות לקבל בחזרה את ערך מניותיה בתנאי שצעד זה לא יצריך הקטנת הון האגודה המרכזית לפחות מרבע הערך המכסימלי אליו הגיע הון זה מאז יסוד האגודה.

סעיף 15: מועצת ההנהלה תורכב מ-9 חברים הנבחרים ע"י האספה הכללית, אך בתנאי שלא יהיה ביניהם איש העוסק (על חשבוננו או למען מישהו אחר) בעבודה מאותו סוג בו עוסקת האגודה, או מכל סוג הסותר את האינטרס של האגודה.

סעיף 16: למנהל המח' לאגוד שתופי ולנציג הממונה על האספקה ברצועה הזכות להשתתף בישיבות מועצת ההנהלה ללא זכות הצבעה.

- סעיף 18:** תקופת הכהונה במועצה - שנה אחת.
- סעיף 22:** למועצת ההנהלה הזכות להעזר בעצת מומחים והיא רשאית לשלט להם פצויים תמורת שרותם.
- סעיף 25:** מועצת ההנהלה תתכנס במושב האגודה לפי הזמנת מנהלה או $2/3$ מחבריה או על פי הזמנת מנהל המח' לאגוד שחופי, אך ישיבותיה חייבות להתקיים לפחות פעם בחודש.
- סעיף 28:** ניתן להעניק לחברי מועצת ההנהלה תשלומים שנתיים, החלטה כזו צריכה להתקבל ע"י האספה הכללית, אך תשלומים אלה אסור שיעלו על 10% מן הרוח הנקי ולא יותר מ-100 ל"מ. (לירות מצריות) לשנה. כל חברי המועצה יקבלו לירה מצרית אחת עבור כל ישיבה בה הם משתתפים, כן יקבלו הוצאות נסיעה ולינה בהתאם להחלטת המועצה.
- סעיף 29:** מינהל פקוח החשבונות במשרד האוצר והכלכלה יבדוק את חשבונות האגודה לפחות פעם בשנה.
- סעיף 33:** האסיפה הכללית של האגודה מורכבת כדלקמן: 3 חברים מיצגים לכל אגודה - חברה, לכל חבר קול אחד ללא הבדל מספר המניות אשר ברשות האגודה אותה הוא מיצג.
- סעיף 34:** ... האסיפה הכללית השלישית חוקית בכל מספר הנוכחים והחלטותיה תהיינה חוקיות אם זכו לרוב מוחלט מבין הנוכחים.
- סעיף 42:** חלוקת הרווחים תהיה כדלקמן:
- הרביח על המניות בתנאי שלא תעלה על 6% מערכן וסך הרביח לא יעלה על 20% מן הרוח הנקי.
 - 20% מן הרוח הנקי יועבר לרזרבות עד שרזרבות אלה תגיענה לערך השווה להון האגודה.
 - ערך הפיצויים אשר האסיפה הכללית תחליט לשלם לחלק או לכל חברי מועצת ההנהלה בתנאי שסך פיצויים אלה לא יעלה על 10% מן הרוח הנקי, ולא יותר מ-100 לירות מצריות לכל חבר.
 - 20% מן הרוח הנקי יופרש למטרוח סוציאליות.
 - השאר - יחולק בין האגודות החברות בהתאם לסחר כל אחת מהן עם האגודה המרכזית.
- סעיף 45:** האגודה תפורק על פי החלטת המועצה המבצעת.

תקנון פנימי של האגודה השתופית הצרכנית לפקדי רצועת עזה בע"מ

(לתקנון שמונה פרקים המכילים 50 סעיפים, הוא פורסם בצורת חוברת מודפסת, מרץ 1959)

סעיפים נבחרים

- סעיף 4:** מגמה האגודה: שפור המצב הכלכלי והחברתי של חבריה על ידי הגשת שרוחים שתופיים, להשגת מטרות אלה תפעל האגודה בשטחים הבאים:
- קנית מצרכים וסחורות, כגון: מזון, לבוש וכיוצא באלה בסיטונות ומכירתם לחברים במחיר השוק המקומי. האגודה יכולה גם ליצר מצרכים אלה בכוחות עצמה או בשתוף עם גופים אחרים. כן יכולה האגודה להגיש לחבריה שרותים אחרים.
- סעיף 7:** האגודה אינה רשאית למכור בהקפה לא לחבריה ולא לאחרים, אך יש למועצת ההנהלה הזכות להחליט על מכירה בהקפה לגבי כמה סוגים של מצרכים, אולם רק אחרי השגת ערבויות מספיקות.
- סעיף 8:** האגודה תסחור רק עם חבריה, אולם יש לה זכות לסחור עם לא חברים בתנאים הבאים:
- קבלת פקדונות בתנאי שהרבית תהיה קטנה מזו המשתלמת לחברים.
 - מכירת סחורות במחיר השוק בתנאי שסחורות אלה הנן עודפים ואינם נחוצים לחברים.
 - מכירה בסיטונות לאגודות שתופיות או לגופים אחרים.
- סעיף 9:** האגודה תפתח חשבון מיוחד לקניות כל חבריה, בחשבון ירשמו קניות החבר במשך השנה, על פי חשבון זה יחולקו הרווחים לחברים.
- סעיף 10:** הון האגודה מורכב כדלקמן:
- ממספר בלתי מוגבל של מניות בערך מחצית הלירה המצרית שיש לשלם במזומנים.
 - מן הרזרבה.
- סעיף 13:** אין להחנות קבלת חבר לאגודה בכך שירכוש יותר משתי מניות, אין החבר רשאי לרכוש יותר מ-20% מהון המניות של האגודה.
- סעיף 15:** האגודה מקבלת חברים מן הסוגים הבאים:
- פקידי ממשלה אזרחיים או אנשי צבא.
 - פקידי סוכנות הסעד הבין-לאומית.
 - פקידי מוסדות צבוריים.

ד. פקידים לשעבר.

ה. חבר חייב להיות מעל גיל 19 ומתושבי הרצועה.

סעיף 20: תנאים לקבלת חבר לועדת ההנהלה; (התקנון משתמש פעם במונח "מגליס אל אדארה" כלומר מועצת ההנהלה, ופעם ב"לגנת אל אדארה" - ועדת ההנהלה).

א. חבר צריך להיות ערבי הנהנה מזכויותיו האזרחיות והפוליטיות.

ב. שלא נדון בפשעים.

ג. שלא יעסוק במישרין או בעקיפין (לחשבונו או לחשבון מישו אחר) בעבודה אשר עוסקת בה האגודה או המתנגשת עם האינטרס של האגודה.

ד. שלא יהיה קשור עם האגודה בפעולות מהן הוא מפיק רוה.

ה. מקום מגוריו באזור פעולת האגודה.

ו. גיל החבר חייב להיות למעלה מ-25 שנה.

סעיף 21: ועדת ההנהלה מורכבת מ-9 חברים הנבחרים על ידי האספה הכללית בבחירות סודיות לפי המפתח הבא: 4 פקידי ממשלה, 4 פקידי הסוכנות, אחד נציג פקידים מגופים אחרים. אם אין חברים מגופים אחרים יתוסף המקום התשיעי לפקידי הממשלה.

סעיף 22: החברות בוועדת ההנהלה לתקופה של 3 שנים.

סעיף 25: ועדת ההנהלה תבחר מידי שנה מזכיר וגזבר, יתכן שאיש אחד ימלא את שני התפקידים.

סעיף 30: יש לאספה הכללית זכות להחליט על תשלום פיצויים לחבר ועדת ההנהלה (או לכולם יחד) עבור "יעילות הניהול" וזאת בתנאי שפיצויים אלה לא יעלו על 10% מן הרוה או 50 לירות מצריות לכל חבר. חברי ועדת ההנהלה יקבלו תשלום של לירה אחת עבור השתתפותם בכל ישיבה. כן זכאים החברים להוצאות אש"ל בהתאם להחלטת הועדה.

סעיף 31: את החשבונות יבקר רואה חשבון מוסמך.

סעיף 36: לכל חבר באספה הכללית קול אחד, ללא התחשבות במספר המניות שרכש.

סעיף 39: (סעיף קטן ו') האספה הכללית תבחר ועדת בקורת מ-3 חברים - שנים מהם פקידי ממשלה והשלישי מפקידי הסוכנות. חברים אלה אינם מחברי ועדת ההנהלה.

סעיף 45: את הרוחים יש לחלק כדלקמן:

א. 15% מן הרוה הנקי - לרזרבות.

ב. רביית על המניות בשעור שלא יעלה על 6% מערך המניות ובשעור שלא יעלה על 15% מן הרוה הנקי.

- ג. הפיצויים עליהם תחליט האספה הכללית - לכל חבר בוועדת ההנהלה בתנאי שסך הפיצויים לא יעלה על 10% מן הרוח הנקי.
- ד. 10% מן הרוח הנקי יחולק בין עובדי האגודה לפי משכורתם החודשית, בתנאי שס"ך תשלומים אלה לא יעלה על משכורת חודשיים לכל אחד מהם.
- ה. השאר יחולק בין החברים בהתאם לקניותיהם.
(אגודה זו לא מפרישה 10% מן הרוח למטרות סוציאליות).

סעיף 47: יש לחלק את הרבית על המניות והרווחים תוך חודש אחרי אישור המאזן על ידי האספה הכללית.

סעיף 49: ועדת הבקורת תעקב בצוה כל החלטה של ועדת ההנהלה שלדעתה היא מתנגדת לאינטרס האגודה. במקרה זה תקרא הוועדה לאספה כללית מיוחדת כדי להחליט בענין.

המועצה העליונה לקואופרציה

אני מצוה בזה -

1. הקמת מועצה עליונה לעניני קואופרציה באזור עזה.
2. הרכב המועצה מ-7 חברים, 5 נבחרו האגודות, מנהל המח' לקואופרציה ומנהל המחלקה למסחר ותעשייה.
3. המועצה תבחר יושב ראש ומזכיר.
4. המועצה מיופת כוח לפקח על האגודות ולכוון את המדיניות השתופית ובעיקר: הפצת התודעה השתופית, הקמת מפעלים שתופיים כבסיס מבסיסי השחוף, והשגת הלוואות ומענקים ממשלתיים למימון מפעלים שתופיים.
- המועצה תעזור במוטדות סוציאליים כדי להפיץ את עקרונות השיתוף, תכין אספות וימי עיון, ותיצור קשר הדוק בין האגודות לבין מוסדות הממשלה ותהפוך את הקואופרציה לדרך חיים כלכלית.
5. את החלטות המועצה יש להגיש לאישור הרשם.
6. צו זה מבטל כל מה שסותר את תוכנו או מנוגד לו.

חתום - א. פנחטי

קמ"ט לקואופרציה

עזה - 20.2.69

צו מספר 2

המועצה העליונה לקואופרציה

- בהתאם לפקודת האגודות השתופיות (50), 1933 והחלטת המועצה המבצעת והסמכויות שנתנו לי, אני מצוה בזה:
1. מועצת ההנהלה של האגודה המרכזית למסחר בטיסונות תנהל בפועל את פעולות המועצה העליונה לקואופרציה באזור, בנוסף לתפקידיה.
 2. מר דבאח סאלח חמיד יתמנה לראש המועצה, בנוסף לתפקידו ביושב ראש ההנהלה של האגודה הנ"ל.
 3. מר אדוארד ב' רגיס יתמנה למזכיר המועצה וזאת מתאריך פרסום צו זה.

חתום -

א. פנחטי

20.2.69

המועצה העליונה לקואופרציה

מאחר ומאז הפקודות 1,4,2, מיום 20.2.69, לא החלה האגודה המרכזית להפעיל צוים אלה, הנני מצוה בזה:

1. על הקמת המועצה העליונה לקואופרציה כדלקמן:

- א. מר רבאח סאלח חמיד
 - ב. מר עאדל עלמי
 - ג. מר עבדול רחמאן עיאדה
 - ד. מר אחמד חוסיין אבו סרדאנה
 - ה. מר אדוארד ג' רגיס
 - ו. מר כאמל שעת
 - ז. מר רגב אחמד סראג.
2. מר סראג' יכהן כיושב ראש.
מר ג' רגיס יכהן כמזכיר.
3. המועצה תתכנס במשרד האגודה המרכזית לפחות פעם בחודש. המזכיר חייב להכין סדר יום ולחלקו 3 ימים לפני הישיבה בין החברים.
4. צו זה מבטל כל דבר המנוגד לו.

חתום: א. פנחטי

קמ"ט לקואופרציה

עזה - 21.3.69

צו מיום 10.6.69

המועצה העליונה לקואופרציה

בהתאם לסמכויות שקבלתי ממפקד צה"ל ברצועת עזה וצפון סיני ובהתאם לסעיף 65 מפקודת האגודות השתופיות - (50) לשנת 1933, ובהתאם לצוים 4,5, לשנת 1969,

הנני מצוה בזה -

1. הכנסות המועצה העליונה לקואופרציה תבואנה זמנית מן הסכומים שהוקצבו בכל האגודות למטרות סוציאליות. סכומים אלה יעברו למועצה אשר תוציאם, אחרי אשור הרשם, על פעולות חברתיות באזור.
2. 25% מסכומים אלה יעברו לקרן שמורה של המועצה להוצאות חיוניות, אם תהיינה כאלה.
3. צו זה מבטל כל דבר מנוגד לו.

ח ת ו ס-י - א. פנחס

קמ"ט קואופרציה

עזה - 10.6.69

תקנון פנימי של "המועצה העליונה לקואופרציה ברצועת עזה"

המועצה הוקמה על פי צו מיום 20.2.69 - לתקנון 49 סעיפים, הוא עובד על ידי ועדה של שלושה חברים ואושר ע"י קמ"ט קואופרציה ביום 24.6.69.

דפיט נבחרים

מ ב א:

מטרת המועצה:

1. לפקח על האגודות השתופיות ברצועה ולאשר מאזניהן, (דבר זה הופקד בידי המועצה מאחר ובאגודות לא התקיימו אספות כלליות שבסמכותן לאשר את המאזנים).
2. שרטוט המדיניות השתופית ברצועה.
3. הפצת הרעיון השתופי.
4. המצאת מפעלים שתופיים.
5. ספוק הצרכים האנושיים כאחת ממטרות הפעולה השתופית.
6. פתוח התנועה השתופית.
7. עשיית מאמצים להשגת הלוואות ומענקים ממשלתיים למען האגודות השתופיות.
8. המועצה תעזר בארגונים סוציאליים כדי להגביר את הרעיון השתופי.
9. חזוק היחסים בין האגודות לבין החברים.
10. עריכת אספות ופגישות בהן יתקיים דיון על מגמות השתוף.
11. הקמת קשרים הדוקים בין האגודות לבין המוסדות הממשלתיים.
12. המועצה תפעל למען הפיכת השתוף לדרך חיים כלכלית.

המועצה העליונה לשתוף שהורכבה בפקודה מס' 4 לשנת 1969, מיום 21.3.69, (ראה נספחים), רואה כי ראשית דרכה תהיה בהכנת התקנון הפנימי, המוגש בזה ואשר ישמש יסוד לפעולותיה.

סעיף 1: הנהלת המועצה תורכב מ-7 חברים, 5 מהם יתמנו ע"י הרשם מבין חברי הנהלות האגודות השתופיות ברצועה, או מן המומחים בשטח הקואופרציה. שניים הנותרים יהיו: מנהל המחלקה לאיגוד שתופי ומנהל המחלקה למסחר ותעשייה, תקופת כהונתה של ההנהלה היא שלוש שנים ותחודש על פי החלטה מטעם הרשם.

סעיף 2: ההנהלה תבחר בישיבתה הראשונה יושב ראש, סגן מזכיר וגזבר.

סעיף 6: ההנהלה תתכנס לפחות פעם בחודש.

- סעיף 16: ההחלטות מתקבלות ברוב קולות. במקרה של שוויון במספר הקולות תפול ההחלטה לצד למענו הצביע היושב ראש.
- סעיף 22: היו"ר מיצג את המועצה לפני כל המוסדות הממשלתיים והרשמיים וכל גוף אחר.
- סעיף 44: אין חבר ההנהלה רשאי להעדר מן הישיבות בלי סיבה מספקת. ההנהלה יכולה להוציא חבר שנעדר משיבותיה יותר משלוש פעמים בלי סיבה מספקת.
- סעיף 45: חבר ההנהלה חייב לשמור על סודיות החלטותיה.
- סעיף 47: הכנסות המועצה תהיינה כדלקמן:
- א. 25% מסעיף ה"סעד הסוציאלי", (או סעיף מתאים אחר), המופרש על ידי כל אגודה באזור.
- ב. ממענקים ותרומות.
- ג. ממענקים ממשלתיים.
- סעיף 48: כל חבר בהנהלת המועצה יקבל סך - 12 ל"י עבור השתתפותו באספה. חברים הבאים מחוץ לעיר עזה או הנשלחים מטעם המועצה מחוץ לעיר יקבלו אש"ל בהתאם למקובל לגבי נסיעות של פקידי ממשלה בדרגה א'.
- סעיף 49: ההנהלה תכין מאזן שנתי אשר יקבל חוקף אחרי אישורו ע"י הרשם.

אסיפה כללית של אגודת הפקידים ביום 22.10.65

כאסיפה זו נכחו 125 מתוך 7000 חברים, 56 חברים באו עם יפוי כוח רשמיים, מטעם חברים אחרים:

1. אחרי דיון בשוני בין התקנון לדוגמא שהוצא על ידי המושל המצרי הכללי לגבי כל האגודות השתופיות הצרכניות ברצועה, לבין התקנון הפנימי של אגודת הפקידים הוחלט להשאיר בתוקף את התקנון המיוחד לאגודה זו, תוך כדי מתן סמכות למועצה הנהלת האגודה להכניס בו שינויים מתוך התקנון המאוחד של השלטונות, והגשת נוסח השינויים - במידה ויהיו כאלה - לאסיפה הכללית השנתית הבאה.
 2. אישור המאזן של שנת 1964 ל-31.12.64.
 3. הוקרא דו"ח ועדת הבקורת לשנת 1964 על ידי חבר ועדת הבקורת.
 4. הוחלט למנות מבקר חשבוניות לשנת 1965.
 5. הוחלט לחלק את הרווחים כדלקמן:
 - א. 15% רזרבה חוקית
 - ב. 15% רווחים על פניות
 - ג. 10% פיצוי לפקידים והעובדים
 - ד. 10% פיצוי חברי ההנהלה
 - ה. 50% פרמיות על פניות החברים.
 6. שני חברים התנגדו לחלוקת פיצויים בשעור 10% לחברי ההנהלה אשר מקבלים גם חשלום עבור נוכחות בישיבות.
 7. ראש המחלקה לאיגוד שיתופי מסר לאסיפה כי שתי נקודות השוני העקרויות בין התקנון הפנימי המאוחד לבין התקנון הפנימי של אגודת הפקידים הינן:
 - א. אין בתקנון האגודה סעיף המדבר על הענשת חברי ההנהלה במקרה של גרימת נזק לאינטרסים של האגודה, או לשמה הטוב, או מנצלים את השפעתם לרעה.
 - ב. בתקנון המאוחד לא נקבע שיעור הפיצויים לחברי ההנהלה, בשעה שתקנון אגודת הפקידים קובע כי יש לשלם 10% מן הרווחים כפיצויים לחברי ההנהלה.אחד החברים בקש לפתוח מחדש את רשימת המועמדים שהיתה כבר נעולה זה 15 יום. יושב ראש האסיפה מר סראג', המכהן כמנהל המחלקה לאיגוד שיתופי, דחה הצעה זו ואמר שאם היא תתקבל יהיה צורך לדחות את הבחירות ולהגיש את רשימת המועמדים מחדש למחלקתו, ולאישור מח' החקירות של המשטרה.
- נבחרו מחדש 2 חברים להנהלה שכבר הסתיימה תקופת כהונתם.

האסיפה הכללית השנתית של אגודת הפקידים

ביום 18.11.66

השתתפו 555 חברים וממלאי מקום.

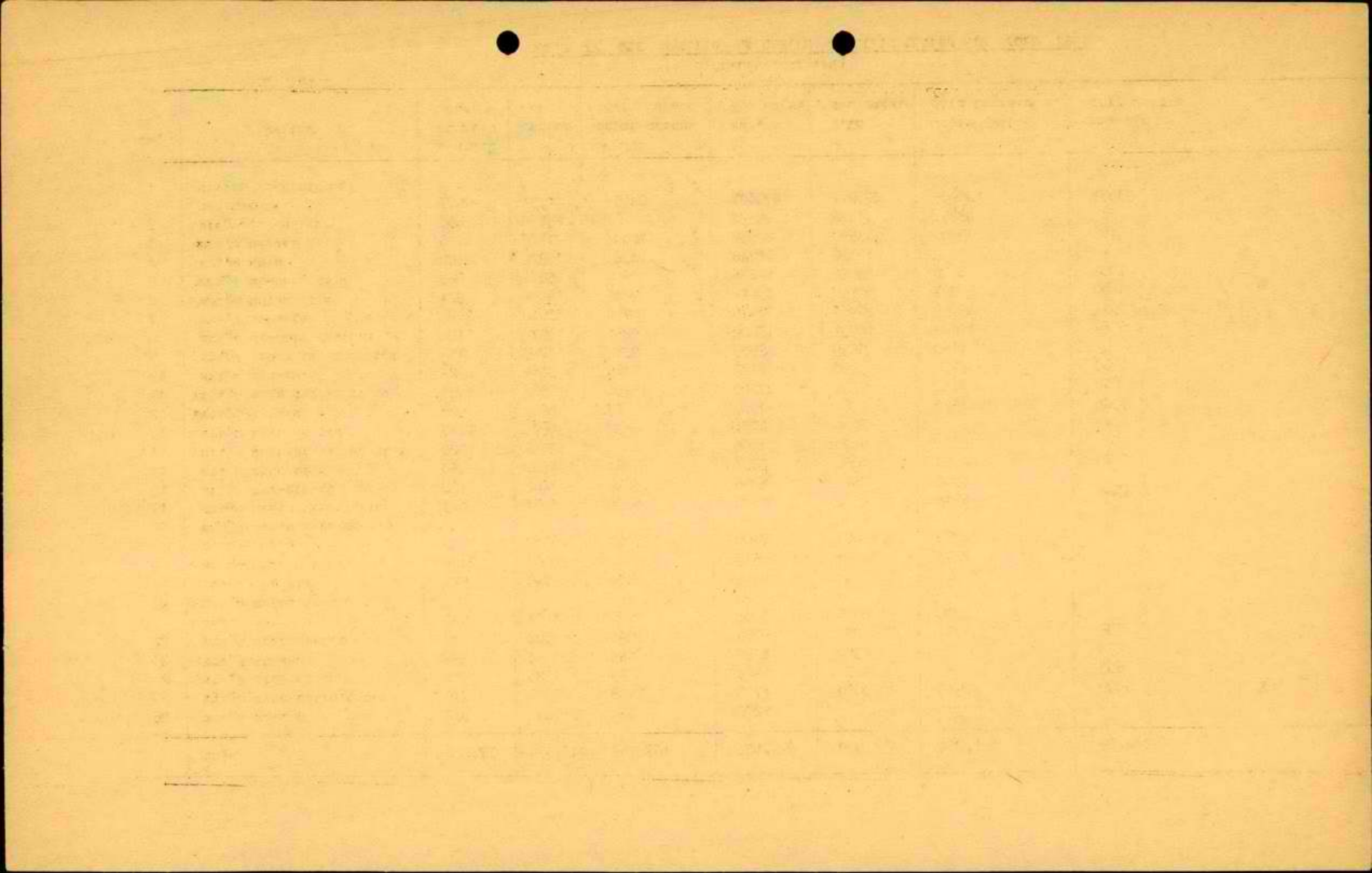
הוחלט:

- א. אישור מאזן 1965.
- ב. להעביר 2% מן הרווחים לרזרבות לכסוי החובות (פדיון).
- ג. בחירה מבקר חשבונות לשנת 1966.
- ד. 2% מן הרווחים ינתנו לארגון לשחרור פלשתיין.
- ה. 1% מן הרווחים למטרות סוציאליות.

הוחלט לבחור פה אחד - ללא בחירות - חבר אחד חדש להנהלה כנציג פקידים שאינם פקידי ממשלה ולא של סוכנות הסעד.

דו"ח על מצב האגודות השיתופיות (בלירות ישראליות)
כניות כרצועת עזה לסוף 1967

מס' סד'	האגודה	מספר החברים באגודה	הון האגודה	נזקים והפסדים שנגרמו כתוצאה מהמלחמה	ערך המלאי לפני 5.6.67	ערך המלאי כיום	סכום ההלוואות שנתנו לאגודה	סכום החובות שחייבים לאגודה
1	האגודה השיתופית של הפקידים	7023	1,271,54	24977	340303	298811	123975	93975
2	אגו"ש עזה החדשה	833	65078		25592	44726	29357	
3	אגו"ש אזיתון בעזה	1700	21386	20044	22558	15580	5400	5460
4	אגו"ש רפיח	2600	17879	14044	18748	12326		1200
5	אגו"ש אל-דרג' בעזה	865	15671	5604	14275	10956	3000	4800
6	אגו"ש אחופה בעזה	924	18451	7445	13117	39754	28297	3012
7	אגו"ש חן-יונס הדרומית	2629	30648	16716	24478	29964	29490	6564
8	אגו"ש חן-יונס הצפונית	1150	12979	9251	13822	14991	12444	
9	אגו"ש ליבוא במחנה ג' בליה	736	13285	2071	2815	5659	4160	1200
10	אגו"ש בית-לחייא	523	8811	3015	2492	14668	13278	12050
11	אגו"ש מחנה פליטים גבליה	1403	12960	13256	21000	4290	8450	5046
12	אגו"ש ג' בליה	908	8654	7729	7980	8561	11927	
13	אגו"ש דייר אל-בלח	1219	9693	588	6531	2785		
14	אגו"ש מחנה פליטים אל בריג	1020	12016		4986	4470		2080
15	אגו"ש סברה בעזה	650	6588	7854	5844	4052	2100	
16	אגו"ש בני-סוהילה	962	7280	5620	8886	4512	4500	
17	אגו"ש חולות הדרום בעזה	445	4657	5203	10320	6592	6918	1077
18	אגו"ש עטמיה מחנה פליטים בחוף ים עזה	1013	6159	7200	7200	607	3293	
19	אגו"ש טבעייה בעזה	2429	23067		6613	10951	2273	
20	אגו"ש נמל עזה	522	790	8439	9489		520	
21	אגו"ש מחנות פליטים בחוף עזה	695	4053	27202	3600	8200	7200	
22	אגו"ש עבסן הגדולה	480	6302	2004	2004	864	774	336
23	אגו"ש כוזאעה	279	3753	1155	1982	1382		554
24	אגו"ש עבסן הקטנה	412	1225	1956	1915	1208		635
25	אגו"ש מחנה הפליטים בים	746	7600	2448	1700	3000	3918	6400
26	אגו"ש אלקרה	322	1200	420	1200			
	סה"כ	37,488	447,339	167,759	494,180	554,909	301,234	144.59

השוואה של המכירות של 21 אגודות שיתופיות ברצועת עזה לששת החודשים הראשונים

1967 - 1968

(בלירות ישראליות לפי 6 ל"י ללירה מצרית)

<u>אפריל</u>		<u>מ ר ץ</u>		<u>פברואר</u>		<u>ינואר</u>	
1968	1967	1968	1967	1968	1967	1968	1967
55,111	638,058	117,639	451,764	206,364	392,658	152,503	356,709
		<u>יוני</u>		<u>מאי</u>			
		1968	1967	1968	1967		
		115,427	114,502	110,317	475,516		

ס"ך לכל התקופה ב-1967 2,429,207 ל"י
 ס"ך לכל התקופה ב-1968 767,361 ל"י

הערה:

(א) מן הנתונים האלה מסתבר כי בחודשים הראשונים של 1968 ירדו המכירות עד 100% לתקופה המקבילה בשנת 1967, בשעה שבקיץ 1968 (יוני 1968) הסתמנה לראשונה עליה, אולם עליה זו אינה אמיתית מאחר וחסרים נתוני המכירות של 5 אגודות לגבי חודש זה בשנת 1967. הספרים של אגודות אלה אבדו בעקבות מלחמת ששת הימים.

(ב) בשתי האגודות הגדולות ביותר היו הנתונים כדלקמן:

- (1) האגודה המרכזית - מאי 1967 113,844 ל"י מאי 1968 49,379 ל"י
- (2) אגודת הפקידים - מאי 1967 165,958 ל"י מאי 1968 28,267 ל"י

סכום הסכומים שהופרשו עבור מטרת סוציאליות באגודות עד סוף 1967

(בלירות ישראליות)

<u>העודפים</u>	<u>הסכום שחולק בפועל</u>	<u>הסכום שהופרש למטרה סוציאלית</u>	<u>שם האגודה</u>
672	-	672	1. אגודת א-דרג'
551	-	551	2. אגודת עזה החדשה
963	-	963	3. אגודת א-תפאח
1427	-	1427	4. אגודת חן-יונס
346	-	346	5. אגודת ביח לאהיה
429	-	429	6. אגודת א-שג' אעיה
-	307	307	7. אגודת רפיח
255	188	443	8. אגודת היבא בג' באליה
154	831	985	9. אגודת א-זייתון
-	364	364	10. אגודת אל-בריג'
15.950	-	15.950	11. אגודה מרכזית

הערה: באגודה הגדולה ביותר - אגודת הפקידים - אין סעיף מתאים להפרשות אלה בחקנון הפנימי.

מאזן האגודה המרכזית - 31.12.1968

(בלירות ישראליות)

<u>פ ט י ב</u>		<u>א ק ט י ב</u>	
87,399	הון	2,403	רהיטים
20,000	רוח נקי	<u>403</u>	פחת רהיטים
378,759	רזרבות	227,132	סחורות במחסן
970,680	עזרה כטפיה מצריח	2,235	מזומן בקופה
20,400	האגודה חייבת	25,635	בנק דיסקונט
878,644	בנק ערבי	5,533	בנק לאומי
1,203	ערבויות	48,533	בנק לאומי
467	בטוחים	24,166	קפא בבנק
392	פקדונות	48	קפא בבנק
<u>315</u>	חשלומים	127,286	בנק קפא
		1,182,278	חייבים לאגודה
		161,987	שטרות
		497,538	השקעות
		<u>591</u>	שכר דירה שולם מראש
		<u>53,397</u>	חשבונות אחרים
2,358,260	<u>ס"ך:</u>	2,358,260	<u>ס"ך:</u>

מאזן אגודת הפקידים - 31.12.1968
(בלירות ישראליות)

<u>פ ט י ב</u>		<u>א ק ט י ב</u>	
81.845	הון	15.080	ריהוט
80.516	רזרבות	<u>13.925</u>	1.155 פחת ריהוט
23.500	בנקים (קפוא)	2.183	ציוד (טלביזיה)
27.394	חייבים	<u>1.965</u>	218 פחת ציוד (טלביזיה)
20.000	מפרעות לאחריים	119.427	טחורות
41.563	הפרש שער מטבע	1.760	מזומן בקופה
111.809	בטחונות, ערבויות וחסכונות הפקידים	4.818	בנקים קפוא
<u>32.649</u>	<u>61.355</u> רוחים שלא חולקו	54.776	מזומן בבנקים
		11.728	אשראי בבנקים
		5.000	ערבויות
			השקעות באגודה
		15.072	המרכזית
		19.417	חייבים
		34.899	מפרעות לפקידים
		29.784	חייבים אחריים
		907	פקדונות שונים
		<u>5.792</u>	הפסד
319.280	סה"כ	319.280	סה"כ

מאזן אגודת הפקידים ליום 31.12.66

(בלירות מצריות)

<u>פ ט י ב</u>		<u>א ק ט י ב</u>	
13.291	הון	1.681	ריהוט (נקי)
7.399	רזרבות	401	ציוד (טלביזיה)
9.347	בנקים	42.776	סחורות
13.833	חייבים	2.934	מזומן בקופה
5.184	מפרעות לאחרים	3.840	בנקים
2.943	בסחונות, ערבויות וחסכונות הפקודים	2.690	אשראי בבנקים
8.272	רוחים שלא חולקו	2.512	השקעות באגודה המרכזית
6.281	רוחים 1966	12.321	חייבים
		89	חשבונות אחרים
		329	ערבויות ובסחונות במכס
		240	
<u>66.554</u>	<u>סך</u>	<u>66.554</u>	<u>ס"ך</u>

המצב הכספי באגודת הפקידים 66 - 1960

בלירות מצריות

סך המאזן	מזה חולק	רוח נקי	מכירות	הון מניות	
12,477	-	1,236	54,537	6,197	1960
17,280	-	2,248	68,402	6,235	1961
23,852	-	2,432	99,778	6,819	1962
47,582	1,774	3,888	169,840	7,168	1963
66,030	1,274	7,684	250,689	10,049	1964
69,577	1,628	6,155	312,239	11,513	1965
66,554	4,265	6,282	622,437	13,291	1966

מצב האגודות השיחופיות בדצועת עזה לפי הענפים ושלוש תקופות המשחרעות על השנים 1969 - 1953

התקופה א: 1953-64

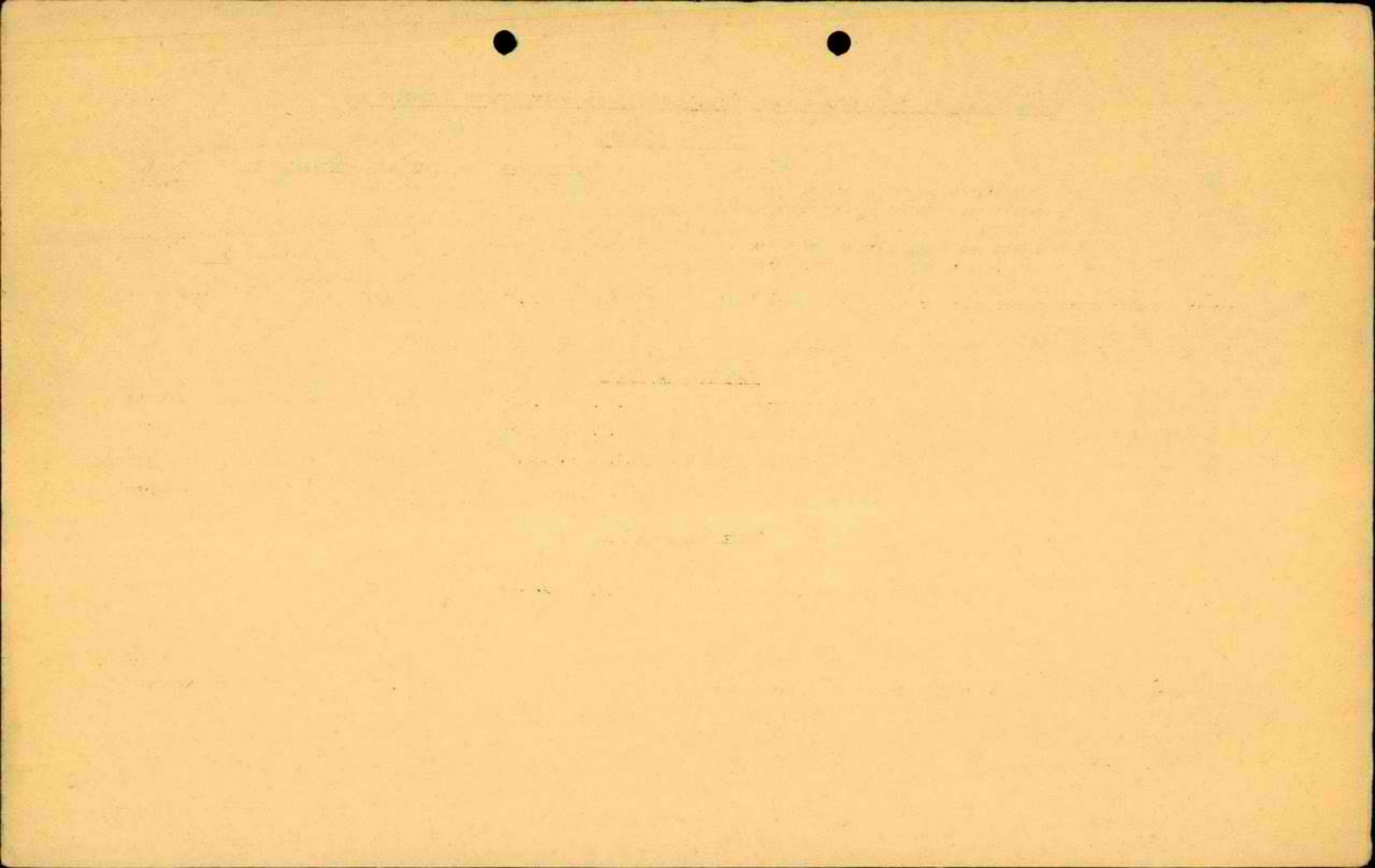
הערות:	תקופת הרישום	מספר החברים	מספר האגודות	הענף
(1) אגודה אחת התמזגה עם א. הפקידים	26.8.58 - 30.4.64	26.620	19	צרכנות:
(2) אגודה אחת לא הייתה פעילה מאז רישומה				
(1) אגודה אחת לא הייתה פעילה מאז רישומה	18.5.54 - 30.1.67	1.123	10	חקלאות:
(2) אגודה אחת בבית ספר בחאן יוניס.				
(1) 3 אגודות - 2 בחאן יוניס ואחת בעזה לא היו פעילות מאז רישומן	15.1.55 - 25.3.61	298	6	ייצור ודייג:
		28,041	35	סה"כ

התקופה ב: 1964-1967

(1) אגודה אחת התמזגה	8.11.64 - 9.5.66	14.188	16	צרכנות:
	4.3.65 - 5.2.66	814	17	חקלאות:
	30.1.65 - 29.12.65	347	2	שונות
		15.349	25	סה"כ

התקופה ג: 1967-1969

	17.7.1968	1.615	1	צרכנות:
(1) שתי האגודות אינן פעילות	9.9.68 - 9.4.68	18	2	חקלאות:
		1.633	3	סה"כ
				סה"כ:
מהם באגודות פעילות (בשלושת התקופות)		45.573	63	3 התקופות יחד:
28.373 חברים				

שאלה 2 - מודע הצטרפת לאגודה זאת?

מס' החברים	הסיבות
27	שיקולים כלכליים
4	נוחיות והקלה על המשפחה
7	הכרה בחשיבות הפעולה השיתופית

סה"כ 38 תשובות

הערה: מס' מרואיינים נתנו 2 נימוקים לסכת הצטרפותם לאגודה.

שאלה 3 - מדת התערות בפעולות האגודה

ל א		כ ז		
סה"כ	סה"כ	בעל תפקיד באגודה	מתוך ענין ספציפי לנעשה באגודה	מתוך ענין כללי בנעשה באגודה
18	13	2	11	9

שאלה 4 - קשרים עם חברים אחרים

לא	כן
18	13

שאלה 5 - מדת ההשתתפות באסיפות

סה"כ	אין בכלל אסיפות	חוסר השתתפות	השתתפות קבועה	השתתפות מעטה
17	10	3	2	2

לא נשאלו: 13

תשובה לא לענין: 1

שאלה 6 - הערכת דרכי הניהול של האגודה

חוסר ידיעה על דרכי הניהול	סה"כ	חשוב מלא	חלקי	הסתייגות
4	30	17	4	5

הערה: 1 לא נשאל כלל

שאלה 7 - הצעות לשיפור האגודה

הרחבת פעולות האגודה	שיפורים בתחום ספציפי	שיפורים בדרכי ניהול	איך הצעות	לא נשאל	לא לעניין	סה"כ
8	2	4	10	6	1	31

שאלות 8-9 - האם כדאי לעשות מאמצים להרחבת האגודה נכונים לתורם בשטח זה

חשוב כללי של הרחבת החברות	חשוב עם הצעות לביצוע ההרחבה + נכונות אישה לגייס חברים חדשים	נכונות אישה לגייס חברים חדשים	לא נשאל	סה"כ
1	2	4	24	31

7 חברים מתוך 14 שענו בחיוב על שאלה 7 השיבו על שאלה זו.

שאלה 10 - ידיעה על מט' החברים באגודה

ידיעה מדויקת	ידיעה לא מדויקת	חוסר ידיעה	לא נשאלו	סה"כ
10	7	10	4	31

שאלה 11 - אחוז הפעילים באגודה

אין כל פעילות	פחות מ-10% פעילים	10% - 25% פעילים	50%-70%	לא נשאל	לא יודע	סה"כ
3	5	10	5	2	6	31

שאלה 12 - היחמה להקמת האגודה

משוגע לדבר	יחמה ספונטנית של קבוצה קטנה	לא יודע	לא נשאל	סה"כ
4	11	6	10	31

שאלה 13 - קריטריונים לבחירת מועמדים בפעילים באגודה

סה"כ	לא לענין	לא נשאל	לא השתתף בבחירות	נאמנות + נסיון + מעמד חברתי
31	1	24	2	4

הרב לא נשאל

שאלה 14 - קיום פגישות חברתיות חוץ מהזקנון הפנימי

סה"כ	לא נשאל	לא	כן
31	12	13	6

שאלה 15 - קיום ועדות ומידת פעלתן

- בקורת - 3
- מכירות - 2
- כספים - 1
- חברים - 1

קיימות ועדות	אין ועדות			קיימות ועדות	
	לא נשאל	לא יודע	לא	לא פעילות	פעילות
	19	5	2	1	5

שאלה 16 - קיום עזרה הדדית בין החברים

סה"כ	לא נשאל	לא	כן
31	20	11	0

כליל מחמוד אל באז (מי-שחיה - דיר אל בלח)

- (1) חבר מאז תחילת 1965.
- (2) הצטרפתי למען הקלת החיים.
- (3) אני מתעניין בכל הקשור להבאת מיס לבחי התושבים במחנה.
- (4) יש הרגשה של שותפות בגורל אצלנו. אני מרגיש קשר יותר חזק עם חברי האגודה מאשר עם אלה שאינם חברים.
- (5) לא היו אצלנו איספות.
- (6) להנהלה נחוץ שיפור בדרכי הניהול.
- (7) אני מציע: אספה כללית להסברת מצב האגודה לחברים. אין נוהגים צדק ושוויון בחלוקת כמויות המיס בין החברים.
- (8) ניתן להרחיב את החברות באגודה.
- (9) אני מוכן לפעול ולהתנדב בשטח זה.
- (10) מספר חברינו 280.
- (11) כ-10% פעילים.
- (12) היוזמים: קבוצה של 5 מיסדים.
- (15) אין פגישות חברתיות.

איסמעיל יונס אחמד עבייד (צרכנה במחנה הפליטים מועסכראת)

- (1) חבר מאז יסוד האגודה.
- (2) הייתי חבר באגודה שיתופית במג'דל בימי המנדט. לאגודה היו קשרים עם ההסתדרות. הצטרפתי לצרכניה בגלל שאיפות לחדש את פעילותי הקואופרטיבית. שיקול אחר היה בעיני: נוחיות המשפחה ואפשרות לקבל רווחים.
- (3) אני מתעניין מאד, מרגיש דחף לשאול ולהתעניין בכל דבר הנעשה באגודתה.
- (4) אני מרגיש הרבה יותר טוב כלפי חברים מאשר לגבי חברים.
- (6) הניהול באגודה? היושב ראש היה בסדר, אך אחרי המלחמה נכנסו חברים להנהלת האגודה שלא דאגו לחלוקה צודקת של המצרכים.
- (7) כן! ניתן להרחיב את החברות באגודה. אני מציע הרחבת פעולות אגודה ויציאה לכוון היצרני: יצור אריגים ובגדים מוכנים.
- (8) יש אפשרות להרחיב את החברות.
- (9) אני מוכן להתנדב לפעולה זו.
- (10) לא ידוע לי מספר החברים.
- (11) 5% פעילים.
- (12) היוזמים - 2 אנשים.
- (14) קיימות פגישות חברתיות בין החברים.
- (16) לא נהוג אצלנו מתן עזרה הדדית.